

T.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI BÖLÜMÜ
YENİ TÜRK EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

NURİ PAKDİL’İN ŞİİRLERİ ÜZERİNE TEMATİK BİR İNCELEME

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN

Doç. Dr. Veysel ŞAHİN

HAZIRLAYAN

Hatice ESENDEMİR

ELAZIĞ-2019

T.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI BÖLÜMÜ
YENİ TÜRK EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

NURİ PAKDİL'İN ŞİİRLERİ ÜZERİNE TEMATİK BİR İNCELEME

DANIŞMAN

HAZIRLAYAN

Doç. Dr. Üyesi Veysel ŞAHİN

Hatice ESENDEMİR

Jürimiz, Tarihinde yapılan tez savunma sınavı sonunda bu yüksek lisans tezini oy birliği/ oy çokluğu ile başarılı saymıştır.

Jüri Üyeler:

1. Doç. Dr. M. H. DEVECİ
2. Doç. Dr. Mustafa KARABURÇ
3. Doç. Dr. Veysel ŞAHİN
- 4.
- 5.

F.S. Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetin Kurulununtarih vesayılı kararıyla bu tezin kabul, onaylanmıştır.

Prof. Dr. Ömer Osman UMAR

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

ÖZET**Yüksek Lisans Tezi****Hatice ESENDEMİR****Nuri Pakdil'in Şiirleri Üzerine Tematik Bir İnceleme****Fırat Üniversitesi****Sosyal Bilimler Enstitüsü****Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı****Yeni Türk Edebiyatı Bilim Dalı****Elazığ-2019; Sayfa: VIII+131**

İnsanın sosyal hayatının bir yansıması olan yeryüzü, insanla birlikte devimim yaşar. Birbirini değiştiren ve dönüştüren bu iki güç birbirini tamamlar. Evrendeki boşlukları doldurarak anlamalı bir bütün oluşturur.

Edebiyat evreninde önemli bir tür olan şiirler, insanın iç dünyasının gizemini, imgelerin örtük anlamında dış dünyaya açılır. Hayata, edebiyat perspektifinden açılan bu pencere özneliğin evrenselliğinde buluşur. Duygu ve düşüncelerin sese ve kelimeye bürünerek dile gelmesi, şiirin simgesel özünden kopmadan hayal ile gerçeği bir arada buluşmasıdır.

Cumhuriyet dönemi Türk edebiyatının önemli yazarlarından birisi olan Nuri Pakdil, eylemsel duruşun şekillendirdiği kişiliği ile dikkat çeken bir düşünce ve sanat adamıdır. Eylemselliğini de eserlerine yansıtan sanatçı, birçok edebi türde eserler kaleme alır. Şair yönüyle pek fazla tanınmayan Nuri Pakdil, edebi suskunluğunu yayımladığı 'Sükût Sureti' şiir kitabıyla bozarak dikkatleri yeniden üzerinde toplar. İslami kanadın önemli temsilcilerinden olan sanatçı, şiirlerindeki temaları ele alışı ile kendi camiası içiresinde farklılık gösterir.

Şiirlerinin izleğini oluşturan inanç ve insan şairin imgelem dünyasında bütün temalara sirayet eder. Çalışmada ele alınan temalar Nuri Pakdil'in, dünyaya açılan penceresinden bakılarak değerlendirilmektedir. Çalışmamızda Pakdil'in şiirlerinden hareketle tarih, mekân, kadın, çocuk, ölüm, sömürü, direniş, inanç ve umudu şiir dilinde kristalleştirilmesinin şiirdeki konumunu görmeye ve göstermeye çalıştık.

Anahtar Kelimeler: Nuri Pakdil, insan, inanç, sömürü, ölüm, direniş, tarih, mekân.

ABSTRACT**Master Thesis****A Thematic Review Of Nuri Pakdil's Poems****Hatice ESENDEMİR****Firat University****Institute of Social Sciences****Department of Turkish Language and Literature****Department of Modern Turkish Literature****Elazığ-2019; Page: VIII+131**

The earth, which is a reflection of human's social life, lives with the human. These two powers that change and transform each other. It creates a whole that must be understood by filling the gaps in the universe.

Poetry, which is the essence of literature is the mystery of the inner word, the implicit meaning of the visions the external word. This window, opened from the perspective of life and literature meets the universalism of subjectivity. Emotions and thoughts in the voice and words of the speech, the symbolic essence of poetry is a combination and meets of imagination and reality.

Nuri Pakdil, one of important writers of the Turkish Literature in Republican era, is a remarkable art and intellectual figure with his personality shaped by the action stance. The artist also reflects his activism to his work and has written many literary works. Nuri Pakdil, who is not well known in terms of poet, broke his literary silence with his book 'Sükût Sûreti' and drew attention again. The artist, who is one of the important representatives of the Islamic community, differs in his own community content with his themes in his poems.

Beliefs and human beings, which constitute the basic theme of poems, are reflected in all fields in the word of imagination of the poet. The themes discussed in the study are evaluated with the eye of Nuri Pakdil. In our study, we tried to see and show the position of the crystallization of history, space, women, children, death, exploitation, resistance, belief and hope in poetry in the poem.

Key Words: Nuri Pakdil, human, faith, exploitation, death, resistance, history, place

İÇİNDEKİLER

ÖZET	II
ABSTRACT.....	III
İÇİNDEKİLER	IV
ÖNSÖZ	VI
KISALTMALAR	VIII
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

1. NURİ PAKDİL’İN HAYATI - EDEBÎ KİŞİLİĞİ –ESERLERİ.....	2
1.1. Hayatı	2
1.1.1. Aile Çevresi	2
1.1.2. Doğumu, Çocukluğu ve Gençlik Yılları.....	3
1.1.3. Askerlik Dönemi - Memuriyet Hayatı.....	6
1.2. Edebî Kişiliği	7
1.3. Eserleri	13

İKİNCİ BÖLÜM

2. NURİ PAKDİL’İN ŞİİRLERİNDE TEMALAR	16
2.1. Yeryüzüne Vurulan Kelepçe: Sömürü Zihniyeti.....	16
2.1.1. Sömürünün Mimarı Batı ve Batıl Değerleri	22
2.1.2. Sömürünün Hapsinde Varlık Mücadelesi.....	27
2.2. İnsanın Hayata Tutunma Mayası: İnanç, İnanış ve Umut.....	32
2.2.1. İnsanı Anlamlı Kılan İnanç/ İnanış Algısı.....	41
2.2.2. Varolma Mücadelesinde Umudun Yeri: Yeni Umutlar ve Mutluluklar.....	48
2.2.3. İncanın Terazisinde Vicdanın Yeri: İçteki Ben/ Benlik	52
2.3. İnsanın Dünyasında Kadın	55

2.3.1. Değişimin ve Dönüşümün Öznesi Konumunda Kadın/ Anne.....	59
2.3.2. Aşkın Öznesi Olarak Yaratıcı Bir Ben: Kadın	64
2.4. Yeryüzündeki Bir Muştı: Çocuk/luk	66
2.4.1. Annenin Kucağında Erginleşen Çocuk	71
2.4.2. Direniş ve Dirilişin Taşıyıcılığının Öznesi Çocuk ve Simgesel Açılımları ..	76
2.5. İnsanlık Tekâmülünde İtici Güç: Tarih ve Tarih Bilinci.....	79
2.5.1. Tarihin Kucağında Yıkıcı Bir Olgı: Darbeler	82
2.6. İnsanın Kimliğini İnşa Eden Mekân: Mekânları İnşa Eden İnsanlar	85
2.6.1. Kuşatıcı Üst Kimlik Mekânı: Mekke ve Değerler Düzlemi	86
2.6.2. Direncin Manevi Simgesi: Kudüs Algısı	90
2.6.3. Medeniyetlerin Buluştuğu Mekân: İstanbul ve İçtenlik Değerleri	96
2.6.4. İnsanlık Sınavının verildiği Toprak: Ortadoğu.....	98
2.7. İncanın Gölgesinde Ölümsüzleşen Varoluş: Ölüm Algısı	102
2.7.1. İncanın Kabullendirdiği Ölüm Algısı	107
2.8. İnsanlık Kalesinin Savunucusu: Direniş	113
2.8.1. Kaleme Yüklenen Varoluş Mücadelesi	116
SONUÇ	120
KAYNAKÇA	123
EKLER	130
Ek1: Orijinallik Belgesi.....	130
ÖZGEÇMİŞ	131

ÖN SÖZ

Türk edebiyatının üretken ve özgün bir ismi olan Nuri Pakdil, inancını ve kalemini aynı minval üzerine oturtmuş bir aydındır. Yaşadığı çağın sadece bir tanığı olmaya karşı çıkan eylemci ruhu, onu haksızlıklar karşısında muhalif bir duruş sahibi ve düşünce ile yoğrulan bir eylem adamı olmasını sağlar. Şiirlerinden, denemelerine, oyunlarından mektuplarına kadar kaleme aldığı tüm eserlerinde aynı ilkeli tavrı sürdürdüğü görülmektedir. Hayata karşı takındığı bu ilkeli tavır ile Pakdil, yazmanın yükünü her zaman nefesinde hissetmekle kalmayıp diğer sanatçıların da omuzlarına söylemleriyle bu yükü yükler.

Fikir ve aksiyon kelimeleri ile bütünleşen Nuri Pakdil'in kalemi, düşünsel eylemlerini ete kemiğe büründürmedeki bir araç olmanın çok ötesindedir. Onun kalemi kimi zaman insanı kendi özünden uzaklaştıracak bozulma ve çürümeye karşı dizginlemez bir silah, kimi zaman eylemsizliğe duyulan bir öfke, her dem öfkesinde ve isyanında mutlak inancın çağlaması ve inancının huşu içindeki teslimiyetidir. Nuri Pakdil'in kalemi, bütün bu özelliklere sahip olmakla birlikte en çok da insanın kendisinden koparak yitirdiği her bir değeri ait olduğu öze çağırان inancının şekillendirdiği bilinçtir.

Çalışma olarak “Nuri Pakdil'in Şiirleri Üzerine Tematik Bir İnceleme”yi seçmemizdeki etken, kelimelerin damıtılmış özünden oluşan şiirin, Pakdil'in kendine has üslubu ve farkındalığının bütünleşmiş olmasıdır. Şairin, ‘Sükût Suretinde’, ‘Ahid Kulesi’, ‘Osmanlı Simitçiler Kasidesi’ ve ‘Anneler ve Kudüsler’ adlı yayımlanmış dört tane şiir kitabı vardır. Çalışmamızda şiirler aslına uygun olarak yazılmıştır. Şairin ‘Sükût Suretinde’, ‘Ahid Kulesi’, ‘Osmanlı Simitçiler Kasidesi’ şiir kitabındaki şiirler iki dizeden oluşmaktadır. Pakdil'in alışılmışın dışındaki imge dünyası, onun şiirlerinde yer alan mekânları, tarihi, ölümü ve sömürü zihniyetini inancın birleştiriciliği coğrafi sınırlarının ötesine taşıyarak mekânların anlamlarını genişletir.

“Nuri Pakdil'in Şiirleri Üzerine Tematik Bir İnceleme” başlıklı çalışma, İki Bölüm, Sonuç ve Kaynakça kısmından oluşur.

Çalışmanın Birinci Bölüm'ünde, Nuri Pakdil'in hayatı, edebî kişiliği ve eserlerine yer verilir. İkinci Bölüm'de ise Nuri Pakdil'in şiirlerinde tematik inceleme olarak, Yeryüzüne Vurulan Kelepçe: Sömürü Zihniyeti, İnsanın Hayata Tutulma

Mayası: İnanç, İnanış ve Umut, İnsanın Dünyasında Kadın, Yeryüzündeki Muştu Çocuk/luk, İnsanın Tekâmülündeki İtici Güç: Tarih ve Tarih Bilinci, İnsanın Kimliğini İnşa Eden Mekân: Mekânları İnşa Eden İnsanlar, İncanın Gölgesinde Ölümsüzleşen Varoluş: Ölüm Algısı, İnsanlık Kalesinin Savunucusu Direniş alt başlıklarında değerlendirilir. “Nuri Pakdil’in Şiirleri Üzerine Tematik Bir İnceleme” adlı yüksek lisans çalışmamız genel bir çıkarım ve değerlendirmenin bulunduğu Sonuç ile tamamlanır.

Seminerimin hazırlanmasında, rehberliği, deneyimleri ile yol gösterip ufkumu genişleten değerli danışman hocam Doç. Dr. Veysel ŞAHİN’e gönülden teşekkür ediyorum. Çalışmamda bana yardım eden Dr. Oğuz Kaya’ya, Gökhan Yegen, Gülşen Tunç’a ve varlıklarıyla her daim yolumu ve gönlümü aydınlatan anne ve babama sonsuz teşekkürü bir borç bilirim.

Elazığ-2019

Hatice ESENDEMİR

KISALTMALAR

C.	: Cilt
Çev.	: Çeviren
F.Ü.	: Fırat Üniversitesi
Hız.	: Hazret
s.	: Sayfa
S.	: Sayı
Yay.	: Yayınları

GİRİŞ

I. Araştırmanın Konusu ve Önemi

‘Nuri Pakdil’in Şiirleri Üzerine Tematik Bir İnceleme’ başlığını taşıyan bu çalışmamızda şairin şiirlerine konu olan temaları incelendi. Nuri Pakdil’in fikir ve aksiyonla bütünleşen hayatının söylevlerini yüklenen kalemi, yaşadığı çağa tanığı olmanın yanı sıra yarınları şekillendirmedeki en büyük aracıdır. Şair, eylemselliğini, muhalifliğini, değerlerin hatırlatıcılığını şiirin imgesel dünyası içinde vererek insanoğlunun varoluş mücadelesini şiirlerinde de yaşatmaktadır. Bu çalışmamızda duygu ve düşüncelerini dilin estetiksel yapısı içinde ifade eden şairin, edebiyatımızdaki yerinin ve öneminin belirlenmesine katkı sağlamayı amaçlandı.

II. Araştırmanın Amacı

Cumhuriyet dönemi Türk edebiyatında İkinci Yeni Şiiri çizgisinde İslâmî bir söylemle şiirlerini kaleme alan Nuri Pakdil’in, şiirleri üzeri kapsamlı herhangi bir çalışmanın yapılmamış olması bizim bu çalışmayı yapmamızdaki önemli etkidir. Bu çalışma ile Nuri Pakdil’in şiirlerinin Türk edebiyatındaki yerini ve önemini belirlemeye çalıştık.

III. Araştırmanın Metodu

Tezde iki ana yöntemden yararlanılmıştır. Şairin kendisiyle görüşülerek hayata ve edebiyata dair düşünceleri hakkında bilgi edinilmiştir. Kütüphane taraması yöntemi ile konumuzla alakalı veriler toplanıp, verilerin analizini yapmak suretiyle bilgilerle ilişki alıntılarda kullanılarak tez hazırlanmıştır.

Her başlık altında konuyla alakalı örnekler verilmek suretiyle meseleye açıklık getirilmeye çalışılmıştır. Şiirlerden hareketle açıkladığımız temalar, okumuş olduğumuz kaynakçalarla şairin şiirlerinde vermek istediği duygu ve düşüncelerini açıklanmıştır.

IV. Araştırmanın Kaynakları

Nuri Pakdil’in şiirlerinin tematik açıdan incelediğimiz bu çalışmamızdaki temel kaynakçaları, şairin kendisine ait kitapları oluşturmaktadır. Nuri Pakdil ve eserleri üzerine yapılan çalışmalar incelenerek çalışmaya derinlik kazandıracak yapı oluşturulmuştur.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. NURİ PAKDİL’İN HAYATI - EDEBÎ KİŞİLİĞİ –ESERLERİ

1.1. Hayatı

1.1.1. Aile Çevresi

Nuri Pakdil’in babası Ziyaoğlu Emin Bey, annesi Hatice Vecihe Hanım Maraş’ın köklü ailelerindendir. Ticaretle uğraşan Emin Bey, Maraş’ta dürüstlüğü, güvenilirliği, kültürlü kişiliği ile tanınır. Babasının okumayı sevmesi, vakur duruşu, hayat karşısında ilkeli duruşuna yakından tanıklık etmesi Pakdil’in kişiliğinin oluşmasında önemlidir. Sanatçı, anılarında çok özel bir yere sahip olan babasından bahsederken; *“Çok erken mi kalkardı babam? Usul usul mu vururdu odamın kapısına? Ara sıra da pencerenin camına mı vururdu? Güneş doğmadan kalkmanın yüce erdemini mi algılatmaya çalışıyordu bana? Güneş doğmadan, büyük bir içsel erikle ilk eylem yapılarak mı girilmeliydi güne, insan, mutlaka? Yapanın ortadireği nitelediğindeki günlük beş eylemi herkes özenle, zamanında, yapmalı mı demek istiyordu babam, ya kapıya ya pencereye usul usul vurmalarıyla dolaylı olarak babam?”* (Pakdil, 2014a: 64) der. Babasının yaşamda kendini konumladığı yeri ve kendisine aşıladığı öğretileri sorular sorarak anlanmaya ve anlamlandırmaya çalışan sanatçı, ilerleyen yaşamını da bu öğretilerle anlamlı kılar.

Nuri Pakdil’in hayatında önemli kişilerden bir diğeri de annesi Hatice Vecihe Pakdil’dir. Hatice Hanım, babasının Halep’teki bir yüksek okulda hocalık yaptığı yıllarda Arapçayı öğrenir ve orada öğrendiği Cezayir öykülerini sonraki nesle aktarır. Sanatçı, annesi ile oluşturduğu bağı eserlerinin neredeyse tamamında görmek mümkündür. Edebiyatının öz suyunu oluşturdu dediği Cezayir öykülerini annesinden sıklıkla dinler. Annesinin İkinci Dünya Savaşı yıllarında kulağını dayayıp dinlediği ajans haberlerinin başından zorla kaldırarak eline verdiği atlas Pakdil’in dünyasında yeni ufuklar açar. Parmaklarıyla atlas üzerinde yeryüzünü dolaşan Pakdil, geceleri bu atlas ile uyur.

Sanatçı, ölüm kavramı ile ilk defa abisi kaybettiği çocukluk yıllarında yüzleşir. Abisinin ölümü hem Pakdil'in hem de ailesinin ruhunda derin izler bırakır. Abisinin ölümü ardından sokağa çok az çıkmasına izin verilen sanatçı, *“ağabeyim, sokakta terli terli su içmişti de ondan mı hastalanmıştı?”* (Pakdil, 2014b: 102) soruları ile abisinin ölüm nedeni ile sokağa çıkmasına az izin verilmesi arasında bağlantı kurmaya çalışır. Abisi ile çocukken oynadığı oyunları ve oyun esnasında kendisine bir zarar gelmemesi için abisinin kendisini koruduğu yılları anımsarken abisinin artık hayatında olmadığı gerçeği ile yüzleşmesi ruhunda doldurmak ve anlamlandırmak istediği bir boşluğun oluşmasına neden olur.

Pakdil'in, büyük amcası Ziya Bey'in, Şapka Kanununa karşı gösterdi muhalif duruşun bir göstergesi olarak sadece namaz vakitleri dışında sokağa çıkmaması, sokağa çıkarken de şapkayı bir maşa ile tutuyor olmasını; *“Ailem; bir tepkinin, bir yıkımın ama bir karşı koyuşun da ilk sözcüsü mü oluyordu bir bakıma?”* (Pakdil, 2014b:104) sorusuyla ailesi ve yaşadığı dönemi sorgulayarak anlamlandırır. Sanatçı, ailesini ilkesel bir duruşun sözcüsü olarak nitelendirir. Kendisi de ilerleyen dönemlerde bu duruşun sözcülüğünü kalemiyle devam ettirir.

1.1.2. Doğumu, Çocukluğu ve Gençlik Yılları

1934 yılında Kahramanmaraş'ta dünyaya gelen Nuri Pakdil'in çocukluk ve gençlik yılları dünyada ve Türkiye'de her alanda yaşanan olumsuzlukların gölgesinde geçer. Çocukluk yıllarının İkinci Dünya Savaşı'nın sonlarına denk gelmesi sanatçının hatıralarında;

“Evimizde bir radyo mu vardı, İkinci Dünya Savaşının sonlarına mı geliyorduk? Kulağım adeta radyoya yapışık ölüm haberlerini mi dinlerdim? Tabut yapanlar yorulmuyorlar mıydı? Yoksa özel aygıtlarla mı taşıyorlardı? Çarpışan güçler içimde miydi; savaş, içimde mi oluyordu? Radyodan odaya Japon, Rus, Alman, Fransız, Amerikan, İtalyan ölüleri mi düşerdi? Sözcüklerden, spikerin sözcüklerinden kan mı damlardı?” (Pakdil, 2015: 96)

cümleleri ile yerini alır. Sanatçı daha çocukluk yıllarında savaşın yıkıcı, yaşama son veren yönünü radyoda dinlediği haberlerle zihin dünyasında bir yere oturtmaya çalışmaktadır.

Nuri Pakdil, eğitim hayatına ailesinin resmi öğretiyeye karşı olan tutumları nedeniyle gecikmeli başlar. Dayısının ailesine çocuklarını okula göndermeleri yönünden yaptığı baskı sonucunda sanatçı, ilkokulu dışarıdan sınıf atlayarak bitirir. Yazar, ailesinin resmi öğretiyeye karşı bu tutumunu;

“İlkokulun Öğretisiyle, annemin babamın Öğretisi, kanlı bıçaklı savaş halinde miydi birbirleriyle? Ama evimize kimi günler oturmaya gelen o çok sevdiğim bayan öğretmenimi, annem de çok sevmez miydi? Annem, bazen, bu öğretmenimle de, gözyaşları içinde konuşmaz mıydı? Annem, babam ilkokuldan; genelde neden bu kadar tiksiniyorlardı? Başka kentlerde de var mıydı ilkokulu, genelde tüm bu okulları özdeş bir duyguyla gören annelerle babalar?” (Pakdil, 2014a:17-18)

soruları ile ailesinin tutumunu sorgulayıp anlamaya çalışır. Ailesinin bu tutumuna karşı yönelttiği sorulara kendince sebepler bulurken bile bu nedenleri; *“onlar annemle babam; resmi basıncın altında, acaba bende, irdelene yeteneğinin tam oluşamayacağından mı korkuyorlardı?”* (Pakdil, 2014a: 20) sorusuyla sorgular.

Çocuklarını resmi öğretiyeye bir tepki olarak okula göndermeyen aile, evlatlarının eğitimini özel hoca tutarak evlerinde verirler. Kara tahtası, tebeşirleri ile evde özel bir ders çalışma alanı oluşturulan sanatçı, kendisine özel ders veren Ahmet Hocasını her gün büyük bir heyecanla bekler. Okumayı evlerine gelen hocadan öğrenen sanatçı için okumak büyük bir tutkuya dönüşür. Ailesinin Kapalı çarşıdaki manifatura mağazasına gidip geldiği dönemler cebinde hep kitap vardır. Bu mağaza adeta ödünç aldığı kitapları okumasıyla bir kütüphaneye dönüşür. Babasının il dışı dönüşlerinde kendisine getirdiği kitaplar onun kıymetli hazineleridir. Ödünç aldığı kitapları geri verme zorunluluğu sanatçıyı, geceleri uzun kitap okumalarına davettir. O, böyle gecelerde sabahın gelmesini istemez, zamanla yarışır.

İlkokula gecikmeli başlayan sanatçı için okul yılları aidiyet duygusunun irdelendiği, mukayeselerin yapıldığı, sorgulamanın, sorular sormasının yoğun olduğu yıllardır. Sorgulama olmaksızın reddin bir anlamı olmadığını ve irdelenmemiş reddi tutarlı bulmayan sanatçı o yılları hatırlarken; *“Bıçkıyla hem de görülmemiş içsel bir bıçkıyla kesiliyordum orta yerimden; bir yanım evdeydi, bir yanım okuldaydı; nasıl bütünleşecektim ben?”*(Pakdil, 2014a: 20) der. Küçük yaşlarda hissettiği ikilemler arasındaki bölünmüşlük hissi Pakdil’i, okula gönderilmediği yıllarda evlerine gelen

Ahmet öğretmeni ile okuldaki öğretmenini mukayese etmesine neden olur. Bu mukayeseler onun, başarılı bir öğrenci olmasına rağmen okul ile bütünleşmesine engel olur.

Pakdil'in ilkokulda öğretmenine sorduğu; “*Darağacı nedir öğretmenim? Bizde çok kurulmuş değil mi bundan?*” (Pakdil, 2014a: 18) soru karşında şiddetli bir şekilde azarlanması onun ruhunda yeni kıvılcımlar yakar. Öğrencilik hayatında ilk defa azarlanan sanatçı, öğretmenin kendisini sevip sevmediğini düşünmesine ve bu sorgulamayı biraz daha ileriye götürerek ailesinin resmi eğretilere karşı olan tutumu ile bu soruya verilen cevap arasındaki ilişkiyi derinden irdelemesine yol açar. İlkokul yıllarında resmi törenlerde şiirleri okumasına ailesi çok kızar. Annesi törenlerde şiir okuyan oğlunu izleme gitmez aksine o günlerde evden dışarıya hiç çıkmayarak ‘Kur’an-ı Kerim’ okur. Babası Emin Bey de bu günlerde camiden dışarı çıkmaz. Pakdil, ailesinin özellikle bu günlerde göstermiş olduğu bilinçli tavır ile okuldaki öğretmenin sorduğu soruya gösterdiği sert tepki arasındaki ilişkiyi çocukluk döneminden itibaren hep sorgular.

Pakdil, üç yıllık bir aradan sonra dayısının ailesini ikna etmesi neticesinde ortaokula gönderilir. İlkokulda başlayan yazma eylemi bu yıllarda katlanarak devam eder. Özellikle lise yılları onun yazma eylemini daha bilinçli yaptığı ve dikkatleri üzerine çeken bir noktaya gelir. Sanatçının lise yılları sağlam dostlukların kurulduğu, yazınsal, düşünsel eylemlerinin ilk kıvılcımların atıldığı yıllardır. Annesinin rahatsızlığı bu yıllara denk gelir. Annesinin tedavisi için gittikleri İstanbul, kaldıkları otel odası sanatçının hatıralarından hüznü bir şekilde yer alır. Annesini bu yıllarda kaybeder. Annesinin yokluğunun oluşturduğu boşluğu yazdığı mektuplarla doldurmaya çalışır.

Pakdil'in, 1959 yılında İstanbul Hukuk Fakültesini kazanması, üzerinde umutlarını, kişiliğini inşa ettiği şehir olan Maraş'tan ayrılmasına neden olur. İstanbul, onun medeniyet şehirlerindendir ve burada olmaktan mutludur. Pakdil'in İstanbul'da olmaktan duyduğu mutluluğu okuduğu bölüm için geçerli değildir. Temeli Batılı olan yasaları ezberlemek zorunda bırakılmasından dolayı mutsuzdur. Ezberlemek zorunda olduğu yasaların bu toplumun insanı ve inancıyla bağı olmadığı düşüncesi onun okuduğu fakülteliyle bütünleşmesine engel olur. Üniversiteyi bitirdikten sonra bu yasaları hayata geçiren, bu yasalara göre insanların bir kısmını haklı bir kısmını haksız olarak değerlendiren kişilerden biri olma düşüncesi ondaki en büyük huzursuzluk

kaynaklarından biridir. Düşünsel faaliyetlerinin arttığı ama yazı ile arasına mesafe girdiği bu yılları, “*Kendi kendimle dövüştüğüm yıllardır.*” (Pakdil, 2015a: 13) şeklinde nitelendirir. Pakdil’in üniversite ile ilgili güzel anılarını fakültenin koridorlarında içtikleri çaylar, kütüphaneden ve kantinden bakıldığında görülen Süleymaniye Camii’dir.

1.1.3. Askerlik Dönemi - Memuriyet Hayatı

Pakdil fakülteyi bitirip avukatlık stajının ardından kısa bir süre devlet memurluğu görevinde bulunur. Şair, memurluğun ardından 1962 yılında Bitlis’e askerlik görevini yapmaya gider. Askerliğini yedek subay olarak yapan sanatçı, hukuk fakültesi mezunu olduğu için adlî subaylıkta bulunup mahkeme işlerine bakar. Talimlere katılmaz, ordu evinde kalır. Ordu evinde kalmak istemeyen sanatçı, sessiz bir eve taşınmak ister. Bitlis’te böyle bir ev bulamamaktan şikâyetçi olan Pakdil, ordu evinde kalmaya devam eder.

Sanatçı askerliğinin birinci haftasında Rasim Özdenören’e yazdığı mektupta Bitlis’ten bahsederken; “*İstanbul’a göre Maraş ne ise, Maraş’a göre de Bitlis o. Bu oran hiç değişmez. Hep dağlık, hep kayalık tepe. Bunların üstünde eteklerinde evler. Bizim (Tekke) mahallesi gibi. Ya da daha kötü. Duruk. Sönük. Çökük. Mistik. (Mistik coğrafya değişimini de ben icat ediyorum.) İnsanlar: Kaba, munis, sert. Bir tezat. Bu şehir mutlaka yazılmalıdır. Yazılacaktır. Şarttır bu. Bu kapının adı zorlama kapısı, açılınca ne büyük güneş var, çıkacak önümüze: ANADOLU GÜNEŞİ. Bizim Anadolu’yu bilmeyişimizin en güzel örneğidir bu benim yabancılığım.*” (Pakdil, 2014c: 97) Bitlis’in dokusundan derinden etkilenen sanatçı, bu şehrin sosyo- kültürel imkânsızlıkları karşısında zorlanır. Dünyada ve Türkiye’de olup bitenlerden habersiz kalmak, belli gazetelerin dışında diğer gazetelerin satılmıyor olması, kitap anlamında sıkıntılı olması Bitlis’te geçirdiği günlerin daha sancılı geçmesine neden olur. Bitlis’e giderken yanında bolca kitap götürmesi onun tesellisidir. Necip Fazıl Kısakürek’in yazılarını takip edemediği için İstanbul’daki arkadaşlarına mektup yazarak yazıları ister.

Askerlik döneminde de yazı ile arasına mesafe girer. Yazı ile arasında oluşan mesafenin huzursuzluğunu duyar ve bu mesafeyi kaldırmak için yazma denemelerinde bulunur. Pakdil bu dönemini Bir Yazarın Notlar- 1 kitabında; “*Askerliğimi Bitlis’te yaparken ısınma devinimlerine başladım: canım çıkardı: ne güçtü bir cümle*

kurabilmek! Duvara asılırdım; yakarırdım Tanrı'ya, artık bu duvar yükselmesin, diye. Duvar da nasıl zalim bir duvardı!" Pakdil, 2015a: 14) şeklinde anlatır. Pakdil, yazı ile arasındaki mesafenin kendi değimi ile 'duvar'ın daha da yükselmemesi için bu dönemde arkadaşları ile devamlı mektuplaşır. Sanatçının, *"Yazmadan geçen yıllarımı düşündükçe üşüyorum öyle: tam donmamak için mektuplar yazdım. Her yere serptiğim tohumlar: mektuplarım."* (Pakdil, 2015a: 13) diye nitelediği mektuplar içerisinde bir dönem nişanlı kaldıkları ve sadece isminin baş harfini telaffuz ettiği 'N' ile mektuplaşmaları ayrı bir yere sahiptir.

Pakdil, askerlik sonrası İstanbul'a geri döner ve haftalık olarak çıkan Yeni İstiklal gazetesinin editörlüğünü yapar. Avukatlık yapmayan sanatçı, 1965'de Ankara'da bir bankada hukuk müşavirliği görevinin ardından 1967'de Devlet Planlama Teşkilatı'nda göreve başlar.

Pakdil, Ankara'ya gelince lise yıllarında arkadaşlıklarının temelleri atılan ve ilerleyen zamanlarda edebiyat dünyasında "Yedi Güzel Adam" olarak anılacak olan Rasim Özdenören, Erdem Bayazıt'ın da aralarında bulunduğu bir kadro ile 'Edebiyat' dergisini çıkarır. Edebiyat dergisinin çıkmasında 'Büyük Doğu' dergisinin yayın hayatına ara vermesi ile oluşan düşünsel eylemlere ara verilmemesi isteğidir. Edebiyat dergisinin çıkarılmasındaki bir diğer önemli etken de Pakdil'in, düşünce dünyasında büyük bir yere sahip olan Fethi Gemuhluoğlu'nun bir dergi çıkarması konusundaki isteğidir. Edebiyat dergisi, 1969'dan 1984'e kadar on altı yıl yayım hayatına devam eder. 1984 yılında Edebiyat dergisinin yayımına son verilir.

Pakdil, 1988'de Devlet Planlama Teşkilatı'ndaki görevine geri döner. 1999 yılında ise çalışma hayatına son verir. Edebiyat dergisinin 1984 yılında kapatılması ile yazı hayatına ara veren Pakdil 13 yıl aradan sonra ilk basımı Şubat 1997'de yapılan 'Sükût Sûreti' adlı şiir kitabı ile suskunluğunu bozar. Yazarın, deneme, gezi, şiir, çeviri şiir, oyun, çeviri oyun, mektup türünde kaleme alınıp basılmış toplam 42 kitabı bulunmaktadır.

1.2. Edebî Kişiliği

Okul hayatına gecikmeli başlayan Pakdil'in hayatında, kitap okuma büyük bir tutkudur. Yazma eylemine daha ilkökul özellikle de ortaokulda başlayan Pakdil o dönemleri için; *İlkokuldayken, ilkokuldan sonra, ortaokuldayken karalamalar*

yapardım, yazardım durmadan: çeşit çeşit kelebekler uçururdum gökyüzüne. Yeni kuşlar, yeni sözcükler konardı pencereme: çoğunu, tutamadan kaçıırırdım: koştüğüm çok olurdu o kuşların ardından.” (Pakdil, 2015a: 10) şeklinde anlatır. İlk yazılarını, geometrik şekillere benzeten şair, yazma ihtiyacını; “yalnızlığımı yenme denemeler. Büyük bir defterim vardı. Gece demez, gündüz demez, üşenmeden doldururdum sayfalarını. Annem ölmüştü ya, hiç anmasam da onunla konuşuyormuşum sanırdım: hüznü örten yalancı bir mutluluktu bu.” (Pakdil, 2015a: 11) olarak tanımlar. Annesiyle bağını yazılar yazarak sürdürmek ister gibidir. Yazı yazmak onda yeni dünyaların kapısını da aralar. Yazmanın verdiği özgürlük hissini çocuk yaşlarda büyük bir coşkuyla yaşayan Pakdil’in yazı hayatı, lise yıllarında bilinçli bir eyleme dönüşmektedir. Her gün yazı yazmaya özen gösterir. Bu dönemde lise arkadaşlarıyla birlikte Hamle dergisini çıkarır. Yazdıkları Demokrasiye Hizmet, Gençlik gazetelerinde, Antep’te çıkan aylık İlke dergisinde ve Adana’da çıkan bir sanat sayfasında yayımlanır. Lise yıllarında yayımladığı yazılarla dikkatleri üzerine çeker. Pakdil Bir Yazarın Notları I adlı eserinde; “O dönem ünlü bir eleştirmen, Türk Dili dergisinin iki sayısında değinmişti bunlara. Daha önce de, gene aynı ünlü eleştirmen, Ulus gazetesindeki söyleşisinde, Demokrasiye Hizmet gazetesinde düzenlediği sanat sayfasından söz etmişti.” (Pakdil, 2015a: 11) der.

Şair daha o yıllarda duruşu, söylemleri ve yazıları ile dikkatleri üzerine çeker. Yazı yazmayı uzun bir yürüyüşe benzeten Pakdil’in küçük yaşlarda başladığı yazma eylemi ile arasına üniversiteye başladığı yıllarda mesafe girer.

İstanbul Hukuk Fakültesi’nde geçirdiği öğrencilik hayatı, Pakdil için düşünsel ivmenin hız kazandığı ve sorgulamaların yapıldığı yıllardır. Pakdil bu dönem hissettiklerini; “İstanbul’da üniversiteye girince sürdüremedim yazmayı. Okuyordum ya yazamıyordum: ya da çok az yazıyordum: niçin böyle oluyordu, diye sorardım kendime. Kuşkusuz yazamamanın acısını duyuyordum.” (Pakdil, 2015a: 12) cümleleri ile anlatır. Şairin kendi değimiyle, “Düşünmek, bir ip atlamak için” (Pakdil, 2015a: 12) geldiği üniversitede verilen eğitimin ve öğrenmek, kısmen ezberlemek zorunda olduğu yasaların Batılı olması fikri onda huzursuzluk yaratır. Üniversite yılları, düşünsel ivmenin hız kazandığı, sorularının, sorgulamalarının arttığı yıllardır. Yazma eyleminden uzaklaşmanın sancısını duymakla birlikte, tarihi, kutlu bir medeniyetin merkezi konumundaki İstanbul’da olmak onun direncini canlı tatmasına neden olur. Okumaya başladığı yıllarda teyzesinin oğlunun ona verdiği ‘Büyük Doğu’ dergisi ile tanıştığı

Necip Fazıl Kısakürek ile aynı şehirde olmak, onunla aynı mekânları paylaşmak, birlikte zaman geçirmek İstanbul'u daha da anlamlı kılmaktadır.

Pakdil'in yalnızlığını yenme denemeleri olarak gördüğü mektuplar, onun yazıyla arasına duvarlar girdiği üniversite yıllarında yazı ile bağının kopmamasını sağlayan halat gibidir. Yazmadan geçen yılları yılana benzeten Pakdil için mektuplar; *“Yazmadan geçen yıllarımı düşündükçe de üşüyorum öyle: tam donmamak için mektuplar yazdım. Her yere serptiğim tohumlar: mektuplarım. Hiç olmazsa, mektuplarımla, sözcüklere yabancılaşmamı durdurmaya çalışıyordum; bir oyundu belki bu; bir sanı; negatif bir düş(tür).”* (Pakdil, 2015a: 13). Pakdil, mektup yazarak sadece sözcüklere yabancılaşmasını önlemiyor, kendisinin de yabancılaşmasını önlemektedir. Yazmadığı zaman benliğine ihanet etmiş gibi hisseden yazar, yazarak oluşturduğu korunaklara mektuplarıyla küçüklerini eklemektedir.

İlk cümlesini zorla bulduğu yazılarının aksine Pakdil, mektuplarına kolay başladığını belirtir. Mektubun ortalarına geldiği zaman duraklamasını Pakdil şöyle açıklar; *“korkutmalıyım burada: cehennemden bir resim çizmeliyim oldukça ürkütücü+ çünkü okuyan, hiçbir vakit yitirmeden, titreyip kendine dönmelidir; en azından, böylesi bir istek kaplamalı içini.”* (Pakdil, 2015a: 50). Mektuplarının ortasında bir bilinç çarpması yapan Pakdil için mektuplarını son kısmı daha büyük bir önem kazanır. Çünkü o, mektubun sonunda okurda trajik öğelerle uyandırdığı bilinçte insani bir düzlem oluşturarak umutlu bir yeryüzüne kapı aralamasını istemektedir.

Nuri Pakdil için *“Yazmak: uzun bir yürüyüşe başlamaktır.”* (Pakdil, 2015a: 10). Bir eylem insanı olan Pakdil için bu yürüyüş, soylu bir eylemdir. Sonsuzluktan gelip ara koridor bir mekân olan dünyadan tekrar sonsuz bir âleme eklenecek olan insanoğlunun, yaratılışındaki bilgelikle varoluşun anlamını çözüp, *“Büyük Sorgu Günün'de”* (Pakdil, 2015a:19) korunakları inşa için atılan adımdır. Bu bağlamdan hiç kopmayan Pakdil için kalemin yükü çok ağırdır. Onun kalemi varoluşun sırlarını kavramaya çalışarak, mutlak öğretiyeye giden bir bilinçtir.

Pakdil'in yazıya yüklediği sorumluluk onun yazma sürecini de sancılı yapar. Pakdil için ilk cümleyi yazmak zordur. Kendisini çökmüş bir dağın altında gibi hisseder. O, ilk cümleyi sabırla arar. Bunun nedenini Pakdil şöyle açıklar; *“yapının ilk taşı olacaktır çünkü. Her yazı da bir yapı değil midir? Ya da en azından, her yazıyı, bir haberci saymaz mıyız?”* (Pakdil, 2014b: 44). Bu haber yeryüzüne açılan damar damar

yol olur. Yeryüzüne ilk açılacak damar, ilk cümle onun için “*adeta bir hücum buyruğudur: yoğun bir hazırlık istiyor.*” (Pakdil, 2015a: 50). Pakdil, ilk cümlesini zor yazdığı yazılarını daha çok sevmektedir. Onları “*edebiyatın özsuğu gerilimi*” (Pakdil, 2015a: 51) olarak görür ve yazılarına büyük bir ciddiyetle yaklaşır. Pakdil bu ciddiyeti o kadar önemser ki yazı yazmak için geçeceği masasına ev kıyafetleri ile oturmaz, dışarı çıkacakmışçasına giyinir. Tıraş olur. Böyle yapmadığı zamanlar çalışmadığını belirtir. Pakdil, “*kendinize çekidüzen verdiniz mi, büyür yazmanın sorumluluğu; bir bakıma, daha ciddi bulmaya başlıyorsunuz işinizi.*” (Pakdil, 2015: 51). Bu ciddiyetin kaynağında evrensel insanın söylemini derinlerden bulup çıkarmak, onu yeniden hatırlatmak ve direnmek vardır. Pakdil “karasiyasa” dediği düzen karşında yer alan yazıları için “*cümle kura kura direnmek*” (Pakdil, 2015b: 29) der. Sözcüklerini de aynı amaç doğrultusunda seçer. Sözcüklerle birlikte yürüdüğünü söyleyen Pakdil için seçtiği sözcükler direnişi özümsemiş sözcükler olmalıdır. Kelimeler, kavramlar içlerinde taşıdıkları anlamlarla insanda bir bilinç uyandırması yapmalıdır. Pakdil, “*Benim yiğit, savaşı, yılmaz sözcüklerim, ileri*” (Pakdil, 2015a: 50) diyerek kelimelerini savaş meydanına cenk etmeye gönderdiği askerler gibi dimağından yolcu eder. Onun içindir ki Pakdil, yazdığı kelimelerin üzerinden defalarca geçerek en vurucu kelimeyi arar. Bu süreci Pakdil şöyle anlatır; “*Bir de sürekli bir yere toplarım cümlelerimi, araya bir zaman koyarım, az ya da çok, bir süre. Süre daha dolmadan da, kapıyı aralar bakarım. Bozulmuş gibi olanları hemen alırım. Süre doldu ya, bu kez titiz bir yıkamayla, tek tek elden geçiririm hepsini. Bozulmamışlarını, ocağı tutuşturur, tenceredeki suda bir güzel haşlarım. Sonra banyoda soğuk suyla yıkarım. Artık beklerim: hele bir de, basımevinde, işçi kardeşlerimin yiğit ellerli değsin bunlara derim.*” (Pakdil, 2015a: 19). Mesleğini düşünmek diye açıklayan Pakdil, kelimelerini dimağında yoğurup istediği kıvamı bulana kadar bir derviş hünerindeki mütefekkir tavrından taviz vermemektedir.

Pakdil’e göre yazar, insanlığın yükünü omzunda taşıyanlardır. Bu yük onun sahip olduğu farkındalıkla çağın sızısını hissedip, “uzak görü gücü” ile çağın enkazları altında kalmışları görebilmeyi ve onları oradan çıkarmanın yüküdür. Bu yükü hücrelerinin her bir zerresinde hisseden Pakdil’in neredeyse bütün eserlerinde mekândan önce zamanı kirlettiler dediği çürümüş zihniyet, tıkanan insanlık eserlerinin başat konusu konumundadır. Pakdil, bu çürüme karşısında yazarlara; “*Yazar, yeryüzünün bu karanlığını yık!*” (Pakdil, 2014a: 67) diyerek çağrı yapar. Pakdil’in yazarlara bu çağrıyı yapmasındaki sebep; bilinçli yazarların yapıtlarını bombaya

benzetmesindendir. Bu bombanın gücüne ise sadece gerçek yazarların erişebildiğini belirtir. Pakdil için gerçek yazar; *“tüm hayatını, insana içindeki bilgeliği hissettirmeye adanmış yazardır.”* (Pakdil, 2015a: 19).

Pakdil için yazarlık, *“hiç durmaksızın bir devinimdir, sürekli zihinsel bir genişlik”* (Pakdil, 2015a:119) olduğundan yazarlar çok sağlam bir noktadan çıkış yapmalıdır. O, sağlam çıkışa götürecek olan bütün aygıtların sınanmasıyla insana yaklaşılabileceği görüşündedir. İnsan yaklaşmaya çalışılan bu çaba aynı zamanda yazara da kendi kendini oluşturma imkânı verir. Böylelikle Pakdil’in dediği gibi *“yazar kendi kendinin de tanığı”* (Pakdil, 2015a: 71) olur. Pakdil, bu bilinçten yoksun olan yazarlar ve onların yapıtları için; *“Türkiye’de köylü yazarlar, bu ‘konumu’ algılamak için yeterli zihinsel devinimi çoğu zaman gösteremediklerinden, ellerindeki tahta kaşıkla, yoğurt satırından ayran boşaltıp durmuşlardır taşın içine.”* (Pakdil, 2015a: 87) diyerek eleştirir.

İnsana değmekten, onu aydınlatmaktan uzak olan kalem ve onun sahibi Pakdil için soylu bir eylem olan yazarlıkta sınıfı geçememişlerdir; *“Küçük yerler yazarı da, yazmak fiilini taşıyamazlar: Çünkü, dünyanın en büyük fiilini, okumak ile yazmak fiili oluşturur biraz da. Yazık ki, incecik mi incecikdir kentlerin boyu.”* (Pakdil, 2015a: 67). Çünkü Pakdil’e göre mutlak bir bilinç bir cümleden alevler çıkardığı gibi, dimağları da yakarak aydınlatmakla kalmaz ülküsü ile kentlerinde ufkunu yüceltir.

İnsanın kendi cehennemini sözcüklerle kurup yine sözcüklerle bu cehennemi yıktığını söyleyen Pakdil için gerçek bir yazarın insana, içindeki özü hatırlatması *“sömürücülerin sanattan ve edebiyattan ürkmeleri”* (Pakdil, 2015a: 19) neden olmaktadır. Pakdil’e göre, sanatın ve edebiyatın sömürülere karşı durmak gibi soylu bir görevi vardır. O, sömürgelere ve bu zihniyetin sahiplerine karşı direncini sanatta ve edebiyatın özünde bulmuştur. Sanatın ve edebiyatın özü ise Pakdil’i sanatın işlevine göbek bağı ile bağlar; *“Tanrıya ulaşan, tıkayan tüm engelleri kaldırmak olarak algılıyorum sanatın işlevini. Çünkü özgürlüğü seçtim ben.”* (Pakdil, 2014b: 28). Pakdil, sanatını, yazmaya başlamadığı yıllarda vicdanın üzerinde hissettiği statükoya ait kayanın ağırlığını kırmak üzerine inşa etmiş ve kelimeleri, cümleleri ile okurlarının vicdanına vurmaktadır.

İyi bir yazar olabilmenin iyi bir okur olma yolundan geçtiğine inan Pakdil’in düşünce dünyasında iz bırakan sanatçıların yelpazesi çok renkli olmakla birlikte

hepsinin ortak bir yönü vardır: bilinç. Düşünce dünyasının köklerini inancı ve onun öncülleri olan güzide şahsiyetler, dallarını batılı yazar ve düşünürler gövdesini ise kökünü ve dallarının bir arada harmanladığı kendisi oluşturur.

Pakdil'in benlik alanını oluşturan temel dayanaklar; Tanrı, onun Resulü ve Ashab-ı Kiramdır. Mevlana ve Mesnevi Pakdil'in hayatında “*Mevlana odası olmalı evimizde: somut da olabilir soyut da*” (Pakdil, 2015a: 88) diyecek kadar önemli bir yere sahiptir. Maraş'ta daha bir çocukken Maraş Kütüphanesi'nde Mesnevi ile tanışır. Pakdil ‘Mesnevi’yi, “*İslamiyet’i algılamayı, yorumlamayı amaçlayan varoluşun romanı, bir bakıma*” (Pakdil, 2015a: 89) şeklinde tanımlar. Mülkiyetin önünde yürüyen, şeytana karşı başkaldırmaya çağıran edebi bildiri Pakdil için gözlerin görmesi gereken bir işindir.

Varoluşun anlamını üzerine yoğunlaşan Pakdil'in ilgisi Dostoyevski, Camus, Sartre, Faulkner, Exupery, Beckett gibi varoluşçu yazarlarla çeker. Pakdi'in denemelerinde kendi ile diğer yazarları kimi zaman karşılaştırdığını görürüz. Sabahın erken saatlerinde kalkıp yazı makinesinin başına geçen Pakdil, Dostoyevski'nin genellikle geceleri çalıştığını Sartre'nin düzenli olarak gündüzleri çalıştığını, geceleri müzik dinlediğini belirterek aralarındaki yazma zamanlarının farklılığından bahsetmektedir. Sözcük seçiminde oldukça titiz davranan Pakdil, Sartre'nin de kendisi kadar olmasa da sözcük seçimine dikkat edip onları birkaç kez düzelttiğine, Dostoyevski'nin böyle bir uğraşı olmadığını; Exuper'in ise yazılarına belli bir yerde başlayıp bitirmediğine değinir. Shakespeare'nin insanın tutkularını anlamış ve bunu başarılı bir şekilde kalem almış biri olduğundan bahseder. Kafka, Van Gogh, Picasso Pakdil'in etkilendiği sanatçılar arasındadır.

Sanatçının üniversitede okuduğu yıllarda adını duyduğu ve tanışmak için büyük heyecan duyduğu Fethi Gemuhluoğlu'nun ruhundaki direnç kalelerine yenilendiği hissine kapılır. Sanatçının çıkardığı Edebiyat dergisinin çıkarılmasında da Fethi Gemuhluoğlu etkilidir. Pakdil, Fethi Gemuhluoğlu'nun kendisine yazdığı bir mektubunda; “*bir sanat dergisi çıkarmamı, birtakım arkadaşlarımla bu derginin çevresinde toplanmamızı buyuruyordu. (Edebiyat dergisinin tohumu, belki de 1964’lerde düşmüş oldu içime.*” (Pakdil, 2017:13) cümleleri ile Edebiyat dergisinin çıkarma fikrinin nasıl ortaya çıktığını açıklar. Edebiyat dergisinin çıkış gerekçesi olarak Sanatçı;

“1969’da M.Akif İnan, Rasim Özdenören, Erdem Bayazıt’la birlikte Edebiyat dergisini çıkarmaya karar verdiğimizde, bizi bu girişime zorlayan etken aslında tekti: Ülkü olarak Batıcılığı seçmediğimizi, Yalnızca yerli düşünceye ve bunun değer yargılarına bağlı olduğumuzu söylemek. Bir ulusu olumlu ya da olumsuz yönde oluşturan gücün, o ulusun edebiyatı olduğun(a)” (Pakdil, 2014d: 97)

karşı duyduğu inançtır. Edebiyat dergisi, sanatçının yaşam karşısında konumlandığı yerin sözcüsü konumundadır. Genç yazar ve şairlerin yazılarına yer verilerek hem bir okul olma özelliği gösterirken hem de bu soluk derginin genç ve diri kalmasını sağlar.

Pakdil, Gemuhluoğlu’nun bu mektubundan beş yıl sonra *“Tüm Çemberleri edebiyat kıracaktır sonunda, bağımlılığın çemberini”* (Pakdil, 2014d: 82) ilkesiyle Şubat 1969 yılında Edebiyat dergisini çıkarır. Derginin ilk sayısında Nuri Pakdil, ‘Kalemin Yükü’, ‘Eugène Ionesco Günlükler’den; Rasim Özdenören, ‘Yeni Dönemle’, ‘Ölümün Odaları’; Cahit Zarifoğlu ‘Akşam Sofrasında Yedi Kişilik Bir Aile Oyunu’; Bahri Zengin, ‘Bir Kitap Çevresinde’; İsmail Kılıçoğlu, ‘Düşüş’; Adil Erdem Bayazıt ‘Susmak’ yazıları yer alır.

Pakdil, editörlüğünü yaptığı Yeni İstiklal, Edebiyat ve Büyük Doğu, Doğu, Gençlik, Şiir Sanatı, Türk Dili, Türk Sanatı, Diriliş gazete ve dergilerde eserler kaleme alır. Nuri Pakdil, bazı yazılarında takma adlar kullanmıştır. Bunlar; Emin Ziyaoğlu, İlyas Tarık, Ebubekir Somutyan, Yahya Hurşit Murtaza Tunçgök, Hamid Sıla, Emin Nuri Ziyaoğlu, Ali İmran’dır.

1.3. Eserleri

Şiir Kitapları

Sükût Sûretinde, Edebiyat Dergisi Yayınlar, 1997

Ahit Kulesi, Edebiyat Dergisi Yayınlar, 1997

Osmanlı Simitçiler Kasidesi, Edebiyat Dergisi Yayınlar, 1999

Anneler ve Kudüsler, Edebiyat Dergisi Yayınlar, 2014

Çeviri Şiir Kitapları

Ay Operası- Prevert Edebiyat Dergisi Yayınlar, 1975

Kasırganın Çatırtıları-Guillevic, Edebiyat Dergisi Yayınlar, 1982

Arap Şiiri- Güldeste-I, Edebiyat Dergisi Yayınlar, 1998

Arap Şiiri- Güldeste-II, Edebiyat Dergisi Yayınlar, 1998

Günlük/Deneme Kitapları

Biat I, Edebiyat Dergisi Yayınlar, 1973

Biat II, Edebiyat Dergisi Yayınlar, 1977

Bağlanma, Edebiyat Dergisi Yayınlar, 1979

Bir Yazarın Notları I, Edebiyat Dergisi Yayınlar, 1980

Bir Yazarın Notları II, Edebiyat Dergisi Yayınlar, 1981

Bir Yazarın Notları III, Edebiyat Dergisi Yayınlar, 1982

Bir Yazarın Notları IV, Edebiyat Dergisi Yayınlar, 1982

Biat III, Edebiyat Dergisi Yayınlar, 1982

Edebiyat Kulesi, Edebiyat Dergisi Yayınları, 1984

Klâs Duruş, Edebiyat Dergisi Yayınlar, 1997

Derviş Hüneri, Edebiyat Dergisi Yayınları, 1997

Kalem Kalesi, Edebiyat Dergisi Yayınları, 1998

Otel Gören Defterler I: Çarpışan Sesler, Edebiyat Dergisi Yayınları, 1999

Otel Gören Defterler II: Yazının Epik Resmi Çekildiği Sırada, Edebiyat Dergisi Yayınları 2000

Otel Gören Defterler III: Büyük Sorgu, Edebiyat Dergisi Yayınları, 2002

Otel Gören Defterler IV: Simsiyah, Edebiyat Dergisi Yayınları, 2002

Otel Gören Defterler V: Ateş Hattından Harf Müfrezeleri, Edebiyat Dergisi Yayınları, 2003

Otel Gören Defterler VI: Yazmak Bir Mucize, Edebiyat Dergisi Yayınları, 2005

Arap Saati, Edebiyat Dergisi Yayınları, 2012

Çeviri Günlük Kitapları

Günlük/ Anna Grigoriyevna Dostoyevski, Edebiyat Dergisi Yayınları, 2014

Günlük/ Eugene Ionesco, Edebiyat Dergisi Yayınları, 2014

Oyun Kitapları

Umut, Edebiyat Dergisi Yayınları, 1974

Put Yapımevleri, Edebiyat Dergisi Yayınları, 1980

Kalbimin Üstünde Bir Avuç Güneş, Edebiyat Dergisi Yayınları, 1982

Korku, Edebiyat Dergisi Yayınları, 1997

Bakır Dönemi, Edebiyat Dergisi Yayınları, 2014

Belge, Edebiyat Dergisi Yayınları, 2014

Bir Öldürme Töreni, Edebiyat Dergisi Yayınları, 2014

Çeviri Oyun Kitapları

Harikalar Tablosu/Prevert Edebiyat Dergisi Yayınları, 1974

Gezi-İzlenim Kitapları

Batı Notları, Edebiyat Dergisi Yayınları, 1973

Söyleşi / Mektup Kitapları

Konuşmalar, Edebiyat Dergisi Yayınları, 2014

Mektuplar I, Edebiyat Dergisi Yayınları, 2014

Mektuplar II, Edebiyat Dergisi Yayınları, 2014

Mektuplar III, Edebiyat Dergisi Yayınları, 2014

İKİNCİ BÖLÜM

2. NURİ PAKDİL’İN ŞİİRLERİNDE TEMALAR

2.1. Yeryüzüne Vurulan Kelepçe: Sömürü Zihniyeti

Yeryüzünde kabileler, milletler halinde yaşamaya başlayan insanoğlunun dünyaya tek ulus olarak hâkim olma tutkusunun literatürdeki karşılığı sömürgeciliktir. Sömürgecilik, kendisinden olmayan ve kendisine ait olmayanları tahakkümü altına alır.. Yeryüzünü kan gölüne dönüştüren ‘üstünlük’ savaşlarının zamanı ve mekânı aşkırtan insan feryatları, semadaki yankısıyla tazeliğini korumaktadır. Kazanırken aslında kaybeden yitik insanlar, insanlığın onurunda vicdan azabı olarak kaldılar.

İnsanlığın onuruna leke çalanlar tarihin mahkemesinde, vicdanların yargıçlığında yargılanmaya mahkûmdur. Çağının tanığı olan aydınlar ve edebiyatçılar şahitlik safındaki yerlerini yüklendikleri ‘sorumlu insan’ misyonu ile birlikte almaktan tarih boyunca geri durmadıklarını eserleriyle göstermektedirler. Nuri Pakdil’in de “*Sorumlusunuz, bütün yaptıklarınızdan, olanlardan ülkenizde ve ülkenizde olmayan yerlerde, ilginiz ve bilginiz oranında*” (Pakdil, 2017b:31) düşüncesi eserlerine yansımış, insan/lıktan yana saf alır. Bunun aksi bir tutum çağın dışında var olmak demektir ki bunun da Pakdil’deki karşılığı; “*Çağ sürgünü olmak, çağın dışında olmak en alçaltıcı bir durumdur.*” (Pakdil, 2017b: 31). İnsanın kendisi gibi yaratılan başka bir canlının boyunduruğu altında yaşamaya mecbur bırakılmasıyla elinden alınan “evrenselliği” karşısında Pakdil, insan/lığın mücadelesini kelimelerinde de veririr.

Yeryüzünü bir bütün olarak algılayan Nuri Pakdil, yeryüzündeki bütün insanlığın acısını içinde hissetmiş ve karasiyasa diye tanımladığı insanlığın iliklerine kadar sömürülmesine karşı durmayı, inancının ona verdiği sorumluk duygusu ile bu sömürü düzenine karşı çıkmayı kendine bir görev bilir. Sömür zihniyetinin yeryüzüne sirayet edişini ve sonuçlarını “*yeni bir güç eklemeliyiz gözlerimize: uzakgörür gücü+ bir de; enkazın altındakini görebilme gücü(ne).*” (Pakdil, 2014b: 51) bağlı olduğuna inanır. Şair, bu düşüncesini göstermek istercesine şiirine hem anlamını yalnız Allah’ın bildiği haruf-u mukâtaa harflerinden olan hem de mikroskop camı anlamını taşıyan ‘LAM’ı başlığını koymasının etkileyicidir;

“*Asyaların hakkını*

Arapların hakkını

Doğunun hakkını

Batının hakkını

Akın hakkını karanın hakkını

Doğanın hakkını ölenin hakkını

Aradığımda

Eski defterleri açtığımda

Yeni planlara baktığımda

Asıl şimdi karşımda

Arşın ortasında

Bir arşın yukarısında

Sömürü imgesi çağın bir kasapiçe” (Anneler ve Kudüsler, s. 50)

“İnsan! Seni savunuyorum; sana karşı! Çünkü, başka çaremiz kalmamıştır” (Pakdil, 2015a:114) söylemleriyle insana rağmen insanı savunan Pakdil, varoluş serüveninde kimliğini unutan insanın yuvasına dönmek isteyen bilinci gibidir. İnsanın ağıtlarında yeni renklere boyanan yeryüzü Pakdil’e “Ağıt kente mi aitti, ülkeye mi aitti; yoksa bunları da taşan bir içeriği mi vardı ağıdın ?” (Pakdil, 2014a: 100) sorusunu sorarak insanları tefekkürî bir düşünceye çağırır. Kişisel hırs ve ihtirasların çok uzağında olan değerler dünyasından, insana sonsuzluğu aralayan “Evrensel İnsan Söylemi” (Pakdil, 2015a: 117) ile yaklaşır. Pakdil, şiirlerinde “karasiyasa”nın sömürdüğü coğrafyaların adeta sosyal topografyasını çizer gibidir ve Pakdil bu çizime şiir kitaplarının kronolojik basım tarihi göz önüne alındığında “Afrika” ile başlar. Nuri Pakdil’in şiirlerinde ilk defa “Afrika” kelimesi, ilk basımını Haziran 1997’de çıkan ‘Ahit Kulesi’ şiir kitabındaki ‘BLUES’ adlı şiirinde geçer;

“Gelip yanında durdu mu Afrika

Bilâlidir ufkundaki yağmur da” (Ahit Kulesi, s.51)

Pakdil, Afrika'yı anlattığı bu şiirinde şiir dilinin imgesel gücünün her alanına nüfus ederek insanların bilinçaltına, unutturulmak istenen vicdanı bir kaya gibi oturtur. “*Dil Emekçisi*” (Mert, 2004: 85) Pakdil, şiirine “Blues” adını vermesi, vermek istediği mesajı yerelsellikten evrenselliğe ulaşan bir müzik terimi ile evrenselleştirmekle birlikte, zamana atılan adımların yazdığı, tarihin köklerini de görmeye çağıran bir eylemdir. Afrika’da doğup köleliğin kalkması ile Amerika’da daha sonra da dünyaya yayılan bu müzik türünün doğmasında, sömürülen Afrika’nın tarlalarında çalıştırılan köleleri vardır. Hüznün, umudun ve direnmenin müziği olarak “siyah bedenlerin” sesi, aynı mayadan yaratıldığı “beyaz insan”ın da kulağında yankılanarak evrensellik kazanır; “*Gelip yanında durdu mu Afrika*” mısrasında, “*kulağını değil, kalbini çevir ses gelen yöne*” (Pakdil, 2015b: 69) diyen Pakdil, kulağa değen bu evrenselliğin kalplere de değmesini sağlamak ister gibidir. Çünkü kalbin uykusu sadece gözleri kör etmemektedir; canavarlar da yaratmaktadır. Bu canavar önce kalbin zırhı olan vicdanı çalarak kalbi duygudan koparıp, gözlere sadece bakmayı vermektedir. Kalbin gelen sese yönünü çevirecek olan vicdan, sevgi gibi kalbin pusulasıdır. Pakdil, “*Durmadan vurmalyız vicdanımızın üzerindeki kayaya*” (Pakdil, 2014b: 28) diyerek yeryüzünün neresinde olursan ol evrensel insanın yönlerini birbirine çevirerek kilometrelerin açtığı mesafeyi insanın yanı başına getirir.

Şiirin birinci mısrasında vicdanla yakınlaştırılan Afrika ikinci mısrada “*Bilâlîdir ufkundaki yağmur da*” diyerek o coğrafyanın yeni bir resmini çizer. Bu resim coğrafyasında ufuklardaki yağmur “*Bilâlîdir*”. Pakdil, ufukta yağın yağmuru “*Bilâlî*” diye tanımlaması, onun şiirlerinin çoklu okumalarının zorunluluğunu da gözler önüne sermektedir. Bu okumaların ilki İslam tarihinde kölelerden ilk Müslüman olan Hz. Bilal’a yapılan telmih; zenci olan Hz. Bilal’ın teninin rengi ile onun da mensubu olduğu coğrafyanın üzerine yağın yağmurun renginin aynı olmasıdır. Toprağa can vermesi ile rahmet olarak adlandırılan yağmur bu coğrafyalarda siyahtır. Çünkü bu yağmur toprağa can vermek için değil, topraktaki cevherleri ait oldukları yerlerden çalmak için yağın “sömürücü” bir yağmurdur.

Şiire ikinci bir açıdan yaklaştığımızda Nuri Pakdil’in; “*sanatsal yaratı düzleminde yer alan metinlerinde dil ve anlatım, çok renkli ve çeşitli anlamlar gösterir. Bu açılımların kimisi yaşantılardan, anılardan, kimisi ülküsel kaynaklardan, kimisi de sözcüklerin sözel çağrışımlardan*” (Demirci, 2004: 77) beslendiği görülmektedir.

Pakdil'in şiirde yaşamışlığın bir ürünü olan "Blues" ile inancın ülküselleştirdiği, "Bilâlî" kelimesinin çağrıştırdığı ezanın evrenselliğini bir arada harmanlayarak ikisinin de içinde barınan musiki ile yeryüzünün öznesi olan insanın ruhuna seslenir.

Sömürgeleştirilen Afrika kıtasının genel olarak ele alındığı Blues şiirine karşı Pakdil, 'ERLERİ ERİTRE'NİN' şiiri ile özele inmektedir. "*Sanatın ve edebiyatın işlevi, tüm sömürülere karşı durmak.*" (Pakdil, 2015a: 9) olduğuna inanan Pakdil'in şiirinde, İtalya tarafından işgal edilen ve resmen 1 Ocak 1890'da İtalya'nın kolonisi olan Eritre ve insanı da yerini alır. Çünkü o, "*Her yoksul yüz, uzun bir şiirin bir dizesi miydi? Bunlar bir araya gelince, insanı anlatan, özgürlük ateşini tutuşturacak büyük bir şiir mi çıkacaktı ortaya? Şiir, özgürlük ateşini, düzyazıdan daha mı çabuk yakardı, insanlara müjdeyi daha mı erken ulaştırırdı?*" (Pakdil, 2014a: 97) sorularıyla yoğurduğu dimağının kıvılcımlarını mısralarına döşerken yeryüzünün neresinde olursa olsun insanı yeryüzünün biricik öznesi olarak görür. Pakdil, bu kıvılcımların insanın içini ısıtma ve uyuşan benliğin tepki vermesini sağlayacak gücü de inancından alır. Pakdil'in 'Erleri Eritre'nin' şiirine;

"Anımsa Bilâl'i

Hilâlden narin eli

Toprak damın üstünde

Okuyan ilk bildirişi

Tanrı bağıışı/ Arıtarak zamanı

Önümüze koyan /Algılatan zamanı

Barış yayan umut yayan

İlk bildirişi okuyan

Bilâl'i anladığında/

Anlarsın erlerini Eritre'nin" (Anneler ve Kudüsler, s.102)

mısraları ile başlaması, "Blues" şiirinde olduğu gibi İslâm tarihinde Asrı Saadet dönemi olarak geçen bir döneme ve sahabesine yapılan telmih dikkat çekicidir. Pakdil, Hz. Bilâl'in insanlığı vahdete çağıran, evrensel çağırısı olan ezanı, İslâm tarihinde ilk okuyan kişi olmasının içinde barındırdığı gizil mesajın; insanların ten renklerinden kendine

üstünlük kurduğu çağın kara kilidini, insanları eşitleyerek kırmasının son halkası olduğunu haykırır gibidir. Pakdil bu haykırışın yankısı ile çatışma mekânlarının alanlarını genişletir.

Sömürgecilik sadece ‘siyah’ topraklarda hüküm sürmedi. Ruhlarında azgınlığın meşalelerini tutuşturanlar kıvılcımlarını kendi köklerine de düşürdüler. Materyalist dünya algısının zihinlerdeki kıvılcımlarını başlatanların kendi insanın boynuna taktığı kölelik tasmaı siyah insanınkiyle aynı değildir. Siyah beden; *“köle olduğunu duyumsuyor, hem kimden ve nasıl köle yapıldığını biliyor, hem de kendisini köleliğe götürmüş olan efendiyi tanıyor hem de kölelik düzeninin baskıcı kalıplarının esaretine sürüklenen yazgısını biliyordu.”* (Şeriati, 2017: 66). Beyaz insanın ise bedeninde yükselen kırbaç sesleri yoktu onlar *“azat olmuşlar, özgürlüklerine kavuşmuşlardı; fakat bilinçsizce içten köleliğe sürüklenmişlerdir.”* (Şeriati, 2017: 66) Pakdil, “özgür kölelerin” esaretini şiirinde Paris özelinde verir. Paris, Pakdil’in dünyasında simgeleşen şehirlerdendir. Fransız İhtilali ile dünya tarihinde önemli bir yer edinen Fransa, özelinde Paris, Pakdil için Batı demektir. Batının yeryüzünü sadece akıl ile anlamlandırmaya çalışıp, maneviyatı hayattan soyutlamasının oluşturduğu buhranlar, insanların köklerinden koparılmasına neden olur. Batı, manevi köksüzlükle insan ruhunda açtığı oyuğu, emeğini, alın terini çalarak da dünyadaki varlık alanını daraltmaktadır. Şair, “Ay” şiirinde Batı insanının trajedisini kader ortaklarıyla birlikte anlatır;

“Şanzelize

Yağlı bir ip gibi

Uzanyordu boynunda paris’in

Dilenci taşıyordu

Çukur yüzünde

Talan kulesi

Yanımdaki Kongolu da gördü

Yolda bir Parisli öldü” (Anneler ve Kudüsler s.84)

Pakdil, bin altı yüzlü yılların başında geniş bir bahçe olan ve adını Yunan Mitolojisindeki cennet ovalarından alan Şanzelize’yi, Paris’in boynuna geçen bir ilmek olarak resmeder. Birçok dünya markasını bünyesinde barındıran Şanzelize’nin,

kapitalizme hizmet eden, sosyal adaleti yok eden yapısının insana yansıyan yanını Pakdil, şiirindeki “*Dilenci taşıyordu /Çukur yüzünde /Talan kulesi*” ibareleriyle Batı zihniyetinin insana biçtiği kaderi okur gibidir. Bu kader, soylu bir varlık olan insanı dilenci konumuna düşürmektedir. Pakdil, insanların yaratılışından getirdiği soyluluğu talan eden Batı’yı, yanında bir Kongolu ile birlikte yolda bir Parisliyi öldürerek anlatır. Pakdil’in Parisliyi yolda ölürken resmetmesi, bir tesadüfün ya da şiirinde salt bir ahenk uyumunu sağlama düşüncesinin neticesi değildir. Pakdil, yolun hayatın devinimliğini simgeleyen özelliğine Batı zihniyetini de katar. Bu yol Batı’nın insana yazdığı kaderin yoludur. Pakdil’in, Kongolu ile Parislinin aynı şiirin kompozisyon bütünlüğünde buluşturarak göstermesi onun inancının beslediği evrensel değerler ışığında yeryüzü okumaları yaptığının, dünyaya ve üzerinde yaşanan acılara bir bütün olarak baktığının kanıtlarındandır.

Şair, hırs ve ihtirasların hüküm sürdüğü bedenlerin boyadığı yeryüzünde insanlığın acısını duyumsadığını şiirlerine ilmek ilmek işlemektedir. Emperyalist düşüncenin renk, ırk, din ayırmadan insana biçtiği yazgıda yeryüzünü ölüme ve kana doyurmuş olması şairin duygu ve düşünce dünyasında derin sarsıntılar yaratır. İnsanlığın sesinin taşıyıcılığını yapan Pakdil, yeryüzünü güçlerin savaş alanına dönüştürenlerine tepkisini;

“Az da olsa

Duyarım

Acısını

Toprağın

Yapsanız daha

Büyük bomba

Sığar kalbime

Gömersiniz ölülerinizi (Anneler ve Kudüsler, s.113)

mısralarında ortaya koymaktadır. Pakdil, emperyalist düşüncenin ülkelerin demografik yapısını değiştirmekle sömürgelerinde kalıcı olma arzusuna, insanların da yapılan zulümler ve haksızlıklar karşısındaki duyarsızlaşmasıyla verdiği desteğe tepkisini ortaya koymaktadır. Haksızlıklar karşısındaki tepkisizliğin insanı ruhundan, değerlerinden ve

bütün bunların sonucunda ise insanın kendisinden kopup gittiğinin bilincinde olan şair, hissizleşmeye başlayan insan gerçeğinin farkında olmakla birlikte insana dair umudunu da korumaktadır. “*Az da olsa/ duyarım/ Acısını/ Toprağın*” dizeleri realiteyle umudun harmanlandığı dizelerdir. Şuur ve fikir ile beslenen umut, şairin davasının taşıyıcılığını yapan şiirinin de iç dinamiklerindendir. Kelimeleriyle şuur farkını ortaya koyan şair “*Yapsanıza daha/ Büyük bomba/ Sığar kalbime/ Gömersiniz ölülerinizi*” dizeleriyle sömürü zihniyetine meydan okur. İnsanlık tarihinin utanç savaşlarından olan İkinci Dünya Savaşında kullanılan şişman adam lakaplı atom bombasına atıfta bulunan şair, tarihin arka yüzünün vicdanlarda yargılanmaya devam ettiğini şiirinin dizelerinde hatırlatır gibidir.

Şiirin, “*hakikatin, yüzebilecek bir derisi değil, çıkarıldığında, insan hakikatinin hayattan yoksun kalacağı kalbi*” (Karakoç, 1988: 109) olduğu düşüncesinden hareketle şairin şiirine yeniden bakacak olursak şair, sevgi, şefkat, merhamet yuvası olarak insanın insan kalabilmesini sağlayan kalbe şiirinin dizelerinde emperyalizmin kurbanlarını gömerek ölümsüzlük verir.

Pakdil, gücünü ve kimliğini sömürü zihniyeti üzerinde inşa edenlere karşı inancıyla konumlandığı yeryüzünde, kendi yaşam mücadelesini vermez, insanlığın yaşam mücadelesini hatta yeryüzünün anlam mücadelesini verir. Pakdil’in yeryüzü “*İnsan sınavlardan geçmesi için yaratılmadı mı dünya? Buradan geliyor yaşamının zorluğu? Ama güzelliği de.*” (Pakdil, 2014a: 10) düşüncesi ona bu sorumluluğu yükler. Yaradılış gayesinin insana verdiği onurlu bir kimliğin gereğini şairin şiirinin dizeleri de yüklenir.

2.1.1. Sömürünün Mimarı Batı ve Batıl Değerleri

Batı, yirminci yüzyıla mührünü vurur. Pakdil, “*Kuşkusuz, yirminci yüzyılın en belirgin bir özelliği de, ‘cinayetler çağı’ oluşudur*” (Pakdil, 2015a: 80) derken bu çağı kana bulayan olarak da Avrupa’yı görür. İnsanı manevi değerlerinden sistemli bir şekilde koparan Batı, sömürü zihniyetinin öznesi konumundadır. Kendi inanç değerleri ve onun şekillendirdiği medeniyet algısı ile varoluşu ve diğer medeniyetler ekseninde yeryüzünü anlamaya çalışan Pakdil için; “*Batı, adalet duygusunu kaybetmiş ve bencilleşmiştir. Aslında çağdaş insanın yaşadığı buhran, yön sapmaları, hastalıklı haller Batı toplumunun, insanlık uygarlığına hediyesidir.*” (Kılıç, 2015: 71).

Sanatçı, Asya kıtasında yer alan Pakistan'ın Batının sömürü zihniyetinin izlerini tarihinde taşıması nedeniyle şiirlerinde yer vererek Batının yeryüzüne attığı sömürü imzası ile insanın kaderine vurduğu mührün arka planını gün yüzüne çıkarmak ister;

“Yunanistan bir delta

Pa-kis-tan

1971kurbanı

Fo-nun-da v-a-t-i-k-a-n” (Anneler ve Kudüsler, s.37)

Her toplumsal mekânın “*gösteren ve göstermeyen, algılanan ve yaşanan, pratik ve teorik gibi çok sayıda veçhesi ve hareketi olan bir sürecin*” (Lefebvre, 2015: 133) sonucu olduğunun farkında olan Pakdil, bu bağlamda Yunanistan'ı bir deltaya benzetir. Medeniyetlerinin temelini Hellen ve Roma uygarlığı üzerine oluşturan Batı'nın, bu medeniyet üzerine kurulmayan coğrafyaları böl, parçala ve yönet anlayışı ile yaklaştığını Pakdil, Pakistan'ı hecelere bölerek gösterir. Sanatçı, Batı'nın bu anlayışının bir sonucu olarak Pakistan'ın 1971'de çıkan bir iç savaş nedeniyle ikiye bölündüğünü hatırlatarak hafızaları diri tutmak ister. Pakdil, bu iç savaşın arka fonunda Batı'nın dini otoritesi olan Vatikan'ın olduğunu söyler. Vatikan yeryüzündeki tek din devleti olması ve Katolik Hristiyan dünyasının yeryüzündeki ruhani lideri olan papanın bu devletin başkanı olması bakımından Hristiyan âleminin ruhanî kiblesidir. Tarihe Haçlı Savaşları olarak geçen yeryüzündeki en kanlı inanç savaşlarının mimarı olan “Vatikan”ın bünyesinde bulunan değer yargılarını uygulayış biçimi eleştirilmektedir. İncanın kendisinden olmayanları da kapsayan hoşgörüsü, Haçlı zihniyetin ruhunda yitirdiği en acı kaybıdır. Pakdil'in “*Büyük yazar, eninde sonunda, parçalar zinciri? Dilbilgisi tutsaklığından kurtularak yürür kendi öz yolunda?*” (Pakdil, 2014a: 51) yönündeki dili kullanma tasavvuruyla vermek istediği mesajı belirginleştirme isteği bu şiirde kendisini açıkça gösterir. Edebiyatı eylemin en güçlü silahı olarak gören Pakdil, Batı'nın kendi soydaşları olmayanlara reva gördüğü böl ve parçala anlayışını, onları bir arada tutan “*v-a-t-i-k-a-n*”ı harflere bölerek köksüzleştirir.

Pakdil ‘Ay’ ve ‘Lam II’ şiirlerde Avrupa'yı, özelde Paris'i ve Polonya'yı kendilerine biçilen kaderle sömürü zihniyetinden payını alan mekânlar olarak tasvir etmektedir. Pakdil ‘Ay’ şiirinde Batı'nın emperyalist düşüncesinin kurbanı sadece Afrika ve Asya halkları değildir. Yakmak için tutuşturulan ateş, kendi özünden

götürdüklerinin etkisiyle kendisini de yakmaya başlamıştır. Batı, kendi coğrafyasının insanını da emperyalizme kurban verir. Pakdil, şiirde;

“Sağında metronun

Bir çuval dolusu

Komboç öfkesi gördüm

Çekoslovakya ağıtını yüklenmiş

Macar atı

Terkesinde vietnam anıtı

Tekmeliyordu

Cumhuriyet alanındaki anıtı” (Anneler ve Kudüsler, s.83).

mısralarıyla medeniyetin sahipleri olanların, insanlığın belleğinde oluşturdukları trajediyi adeta resmeder. Pakdil, önce Fransa kolonisi sonra Japon işgaline uğrayan ve daha sonra da başa geçen devlet liderinin köylü sınıfını oluşturmeyen insanları katletmesiyle Komboç belleğinde oluşan öfkeye, Nazi işgaline uğrayan Avrupa’nın göbeğindeki ülkeyi de dâhil eder. Aynı mısraların devamına, Arap ve İngiliz atlarının çiftleştirilmesi ile yeni bir cins olan melez Macar atı ile Batı’nın etnik yapısına dikkatleri çekmek ister gibidir. Şair bu melez atın terkesine, kendi halkını tek nedeni sömürü ve güç gösterisi olan bir savaş uğruna ölüme gönderen, sonra da ülkelerinde bu insanlar anısına yapılan Vietnam anıtın eklenmesi, adeta bir zihniyetin kelimelerle haritasının çizimidir. Bu haritada Pakdil, etnik özelliğine bakmaksızın “kurban” edilen insanları, *“Cumhuriyet alanındaki anıtı”* tekmelerken bir araya getirir. Ologarşik düzene son vererek, milletin egemenliği fikri üzerine bina edilen cumhuriyet anlayışının, hayat bulduğu bu topraklarda emperyalizme hizmet ediyor olmasını simgeleştirildiği şiirdeki cumhuriyet meydanı ve anıt; üzerine eşitlik, özgürlük maskesi giyindirilen sömürü zihniyetidir. Pakdil’in, bu şiirinde insanlığın kültürel belleğinde oluşturulanları resmetmesinde, bu belleği önemsemesi vardır, Çünkü; *“Kültürel bellek mekânı, felsefik olarak insan belleğinin dış boyutlarıdır. İnsan kültürel bellek mekânları sayesinde kendi değerlerini geleceğe devreder. Nitekim kültürel bellek mekânı kendi olmanın ön koşuludur.”* (Şahin: 2013: 104) Bu nedenle Pakdil, şiirinde bu belleğin imgesel okumalarını yapan, bir bilinç hatırlatıcısı gibidir. Pakdil için Batının insanlığın

belleğinde oluşturduğu kavramın karşılığı: trajedidir. Pakdil, Rönesans ve reform hareketleri ile “karanlık çağ” olarak nitelendirilen çağın gidişine yön veren, yeniliklerin öncüsü olarak anılan Avrupa’ya bugün baktığında o yeniliği bulamaz.

Pakdil, aynı ülkeden beslenen ülkeleri, şehirleri, milletleri birbirine ekleyerek bir bütünün ayrılmaz parçaları olarak görür. Bu bağlamda Pakdil’in şiirlerinde Doğu ile Batıyı karşılaştırdığını görürüz;

Eylemin arabı İstanbul kıvamında Bitlis

Paris bacalarından çıkan koyulaşan bir is” (Anneler ve Kudüsler s.37)

Pakdil’in, “*Eylemin arabı İstanbul kıvamında Bitlis*” mısralarıyla coğrafyaları, insanları ülküsel tarihleriyle birbirine ekler. Bu mısradaki Pakdil’in, her bir kelimeye ayrı bir anlamlar yükleyip aynı paydada buluşturduğu görülür. Pakdil, eylem halinde olan Arabı kendisi için çok önemli olan iki şehre benzetir. Bitlis, şairin hayatında; dönemin büyük din âlimlerinden olan kişinin doğduğu şehir ve yazıyla arasına mesafelerle mücadele ettiği askerliğini yaptığı yer olması itibarıyla diğer şehirlerden ayrılır. Bitlis bu bağlamda bir direncin şehri konumuna yükselmektedir. Direnci içinde barındıran bütün şehirler, eylemi fethi, müjdeyi içinde barındıran İstanbul kıvamındadır. Pakdil, sömürülen Arap dünyasında, mücadele veren insanları ortak tarihte birleştirerek adeta unutulmuşluğu hatırlatmak istemektedir. Pakdil bu muştı karşına “*Paris bacalarından çıkan koyulaşan bir is*” mısralarıyla Batıyı çıkarır. Pakdil, Paris semalarında gördüğü isi Batı Notları’nda şöyle anlatır: “*Uyandım; gözüme plastik bir güneş parçası yapışmıştı. Uzun süre silmeye uğraştım. Niçin güneşi plastik Paris’in? Çünkü yükselen Batı isi, güneşle Paris’in arasında kalın bir duvar. Bu is, baca isi değildir. O yönden temizdir Paris’in havası. Biz Doğuluların, Doğulu duygusuyla hissettiğimiz, yorumu da biz ait olan bir is*”(Pakdil, 1997: 23) Pakdil, değiştirilen, dönüştürülen mekânları onları yeniden imar edenlerin ruhlarının sinerek hakikati örten mekânlar olarak görür.

Avrupa’da kapalı mekân olarak işlenen bir diğer mekânda Polanya’dır. Batı’nın “*İnsan yaşamı dar anlamıyla başkasına aktarılamaz olmasından ötürü özünde yalnızlık’tır, kökten yalnızlık*” (Gasset, 1995: 60) tanımına bireyin sosyal yalnızlığını da ekler. Pakdil, materyalleşen dünya algısının değersizleştirdiği bireyin, mekanik bir nesne gibi algılandığını ‘Lam II’ şiirinde Polonya özelinden verir;

“yalnızlığını salt çocuğu için büyütüyor

İşçinin biri Polonyada kıyıda bir fabrikada” (Anneler ve Kudüsler, Lam, s.38)

Sanatçının, mekanik bir nesne olarak algılanan insanın yalnızlığını, kendi içerisinde olgunlaştırdığı görülür. Bağımsızlığını korumak için kendi dindaşlarına karşı çok uzun yıllar mücadele veren bu ülke, işgal altındayken Yahudilere uygulanan soykırım toprağı olarak tarihteki yerini alır. Üzerinde zulüm ve haksızlıkların yükseldiğı bu topraklar kendi insanına da farlı bir yazğı çizmemektedir. Pakdil, Avrupa’nın dünyaya biçtiğı “insanlığı” kendi insanına da yaşatarak herkesin “*kendi tarihinin sonucu*” (Şeriatı, 1984: 119) olduğunu gösterir gibidir. Şair, Batı’nın insana çizdiğı yazğıdan kendi payına düşeni şu;

“Avrupa

Şey gibi

Eskir de

Gülerim

Soluğum bekler

Gece pastanede

Düşünen

Gerillayı” (Anneler ve Kudüsler, s.115)

mısralarında belirtmektedir. Batı’nın kendi eliyle kendine biçtiğı yazğı onu sona yaklaştırmaktadır. Medeniyetin, bilimin, aklın merkezi olarak kendisini seçilmiş ve üstün gören Batı, insandan uzaklaştıkça içi boşaltılmış şekilci bir medeniyetin mimarı olarak söylevlerinin uzağındaki imajın sahip olmaktadır. Medeniyetlerin insanı geliştirme ve değıştirme gücünün farkında olan şair, Avrupa’nın yapay medeniyetinin geldiğı noktayı şiirinde işlemektedir. Pakdil, medeniyetten yoksun yapay Batı zihniyetinin gücünü kaybetmesindeki mutluluğunu “*Avrupa/ Şey gibi/ Eskir de/ Gülerim*” dizelerinde ortaya koymaktadır. Bilimin merkezi olma özelliğini koruyan Batının eskimesini sağlayan şey sahip olduğı bilgi ve birikimini ilkel insan gibi kullanmasıdır. Kişisel hırs ve ihtirasların medeniyet maskesi altında yaptığı haksızlık ve

zulümleri artık gizlemeye gücünün yetmediği bir çağda Avrupa'nın riyakârlığı ile dünya tanışmıştır.

Şair, Batı'nın ikiyüzlülüğünün ortaya çıkaracaklarını heyecanla beklediğini “*Soluğum bekler/Gece pastanede/Düşünen/ Gerillayı*” mısralarıyla ortaya koymaktadır. Sanatçının ‘düşünen gerilla’ diye tanımladığı düşünürler, aydınlar insana hak ettiği değeri geri verecek olanlardır. Karanlığın yuvası olan gecede, dünyanın karanlığı giyerken hakikatini ortaya çıkardığı gibi insan da kendi dehlizlerine yolculuğa çıkarak kendisiyle yüzleşmektedir. Kendi gerçeğiyle yüzleşmeye başlayan erginleşmede şairin, düşünürleri sevgili ile buluşma mekânı olan pastanede heyecanla beklemesinde düşünürleri toplumların öncü güçleri görmesi etkilidir.

Pakdil sömürü zihniyetinin mimarını belirtirken kutuplaştırıcı, öfkenin ve kinin dilini kullanmamaktadır. Edebiyatın eylem dilinde savaş açtığı sömürü zihniyetidir. İyiye, güzele ve insana yakışana dair olanları hatırlatmak için bu hasletlere sahip olanların isimlerini şiirlerinde zikrederken olumsuzlukları anlatırken isim zikretmekten itina ile kaçtığı görülür. Şair, kendi insanını da kurban etmekten çekinmeyen zihniyeti belirterek insanı kucaklar.

2.1.2. Sömürünün Hapsinde Varlık Mücadelesi

Yeryüzüne hâkim olma fikrinin bilinçli, stratejik bir dünya hareketine dönüşerek çağ ürünü olmaktan çıkıp çağları yöneten düşüncenin karşılığı olan sömürü; “*Yeryüzünde savaşın kalkacağı fikri henüz ütopya olmaktan öteye geçmez.*” (Karakoç, 1999a: 99) düşüncesini güçlendirmektedir. Savaşın insana çizdiği sürgün yazgısı, insanın elinden sadece ailesini, vatanını almamaktadır. İnsanda aidiyet duygusunu alması bakımından insana verilen en ağır ve en hüznü cezadır. Emperyalizm, insanları ya doğdukları topraklardan çıkmaya mecbur etti ya da öz yurtlarında vatansızlığa mahkûm ettirdi. Yeryüzünde diğer canlılardan farklı olarak bir kimlikle yaratılan insanın emperyalizmin kendisine sunduğu iki yoldan birini seçmek zorunda bırakılmasına karşı çıkan fitratı, şaire üçüncü bir yolu olarak direnişi seçtirmektedir.

Yaratılırken yüklendiği sorumlulukla anlam bulan ve bu sorumlulukları yerine getirebildiği oranda da değerlendirilen insan, beşerin esaret zincirlerini zamanın belli dönemlerinde takmak zorunda kalsa da sonunda kırmıştır. Özgürlüğün arayıcısı ve savunucusu olan bazı yazar ve şairler de insanların bedenlerine nişan alanların

kalplerine ve gönüllerine kalemleriyle nişan alarak esaret zinciri ören zihniyetlere savaş açarken bir yandan da direnen insanın sesini yeryüzüne ve çağlar ötesine taşıyan insanlık neferi görevini üstlendiler. Bu görevi inancının ve insan kalabilmenin bir gereği olarak gören Nuri Pakdil; *"Tüm çemberleri edebiyat kıracaktır sonunda, bağımlılığın çemberini"* (Pakdil, 2014d: 82) cümlesiyle yazılan insanlık tarihinde insandan yana durmaktadır. Mesafelerin uzaklaştırdığı insanı ve onun varlık mücadelesini insanların kalplerine, vicdanlarına yakınlaştırır. Şair;

"Geçiyor bir Eritreli göğsümüzden

Çırparak havayı elinde kamçı

Zincirli ırmaklarımız

Yürekllerimiz kelepçe

Ellerimizde olmamış ne çıkar

Susuyorsam böyle her yanımla kelepçeye kesmiştir

Sürüyor bir bağımsızlık savaşı

İncin puta savaşı" (Anneler ve Kudüsler s.103)

mısralarıyla Eritre'yi sadece kendi insanları için özgürlüğü hapsedilen bir mekân olarak resmetmemektedir. Pakdil, sömürülen bir coğrafya ve "insanlık" karşında suskun insanların yüreklerine vurulan kelepçe ile "özgür bedenlere" görünmez ilmeklerle dokunan esareti de vurgulamaktadır. Pakdil, *"hürriyet ve özgürlüğü arzulayan gönüller, havada titreşen ayaklanmanın yüzeye çıkışı"* (Şahin, 2014: 126) ile sömürülen coğrafyayı ve susarak bu sömürün parçası olan insanın bulunduğu her yeri kapalı bir mekâna dönüştürür. Pakdil, Afrika merkezden helezonlar halinde yayılan kapalı-dar ve yutucu mekânların zincirlerini şu mısralarında kırmaya şair;

"Erleri Eritre'nin doğrulup

Gördüler resmini Afrika'nın

Yeryüzünde birbirlerinin

Evleri yönünde

Oruç da doğruldu

Öncü zekât ilerledi

Kıra kıra öçleri

Bu erler aşıyor yeni bir teknikle

Gizî” (Anneler ve Kudüsler, s.106)

şair bireyin farkındalığının oluşturduğu sorgulama ile merkezden başlıyor. Bu farkındalık ile birey kendisine ve toplumuna dayatılan yaşam şartları ile çatışır. Eritrelilerin kendilerine çizilmek istenen yazgının aslında Afrika kıtasına çizilen “kölelik” yazgısı olduğunu fark etmeleri ile yeryüzünde birbirlerine doğru akar. Evin “*hem beden hem ruh*”u (Bachelard, 1996: 35) simgeleyen boyutu ile bu şiirinde işleyen şair, İslami bir terim olan oruç ve zekâtın bireyde ve içtimai hayatta yaptığı köklü değişimleri, şiirinde estetiksel metaforlara dönüştürerek bir arada harmanladığı görülmektedir. Pakdil, birbirlerine doğru yürüyen ruhları “oruç” ile dikleştirmektedir. Afrika topraklarında tutulan oruç; “*Açlıkla tokluk arasındaki yolculuk, artık bir bakıma hayatla ölüm arasında da vuku bulmuştur. Ölmeden önce ölmenin tadına birazcık temas edilmiştir. İftara ulaşmak diri kalmanın tadını hissettirmiştir.*” (Özdenören, 2013: 96). Pakdil, miladî yedinci yüzyılda insanı eşitlendiği, zamana gönderme yaparak Eritre’nin varoluş mücadelesinin meşalesini yakar. Şiirdeki şu dizelerde;

“İnsan

Seni yakalarız bir gün

Bu tank şimdi içinde

Sonra dışında yaka yaka zumlu

Varıp durur kapısında insanın” (Anneler ve Kudüsler, s.107)

Pakdil, insana seslenir. Bu sesleniş “uyutulan benlikleri” uyandırmayı kendine görev edinmiş bir bilincin, kuşatılan mekânları, zincirlerini kırma girişimidir. İnsanın evrensel mesajdan kaçmak için saklandığı dehlizler, onu kendi mayasından kaçmasına izin vermemektedir. Bunun içindir ki Pakdil; “*Evrensel İnsan Söylemi? Avrupa’nın hakkından bu mu gelecek? Özellikle Afrika mı etkili olacak?*” (Pakdil, 2015a: 16) diyerek kuşatılan insanın zincirini kırılmasında “köleleştirilen” coğrafyayı etkin kılmaktadır.

Sömürü zihniyetine karşı koyuşa yeryüzü ve insanı dâhil etmek isteyen şair, insanların ilkesel bir duruş sergilemelerini istemektedir. Haksızlık karşındaki ilkesel

konumunu belirleyecek olan ise inancıdır. İnanç, zulüm karşısında eylemden başka çare bırakmamaktadır. Bu eylem zulmün baskısını ve etkilerini ortadan kaldıracak olan adalet temelli bir eylemdir. İnsana özgürlüğünü geri veren eylemdir. Pakdil, ‘Su Kasidesi’ adını verdiği şiirinde eyleminin temel dayanağını şu şekilde ifade eder;

“dağ patlar akan kandır kaç yıldır üstümze

gül silâhı ellerde ki vurur yalımı yüzümüze

gemilere yüklü sabır ki dönüşür akar sulara

yedi yüz yıldır yansır mevlana’dan kitaplara

sudan topraktan yaratılmıştır insan

erdem kaleleri artırır doğayı sesleri

değişmeyen yeni doğan çocuktan da ileri

insancı özgürlükçü emekçi Kur’an ayetleri

kelimeler başkaldırış doğu’da batı’da

süt direnç su evrensel ülke beyleri

yürüyen işçiler çoğalan umut sürekli dirimdir

milyar el birleşir kitap özü o el benimdir.(Anneler ve Kudüsler, s.95)

Şiirde sömürü zihniyetine nasıl baş kaldırılacağını, yeryüzüne vurulan esaret kelepçesinin anahtarını şair, Su Kasidesi başlığında gizlemektedir. Fuzûli’nin peygamberimizi övdüğü ve ona duyduğu özlemi anlatmak için kaleme aldığı Su Kasidesi, edebiyatımızın mihnek taşlarındandır. Pakdil, Fuzûli’nin Su Kasidesi’nin her bir satırına yerleştirdiği peygambere duyulan özlem ve sevgiyi, onun getirdiklerine sahip çıkmak ve hâkim kılma arzusunu yeryüzünü, eylemini inancın suyuyla yıkayarak sömürü zihniyetini temizlemeye çalışarak göstermektedir. Fuzûli’de salt sevgiye dönük olan Su Kasidesi, Pakdil’de inancın eyleme dönük olan yüzüdür.

Pakdil, “*dağ patlar akan kandır kaç yıldır üstümze/ gül silâhı ellerde ki vurur yalım yüzüme*” dizesinde yeryüzüne dökülen mazlum kanlarına göndermede bulunmaktadır. Mazlum kanlarının yeryüzünde oluşturduğu halelerini gül silahına benzeten şair, zulmün vahşetine şefkat silahıyla karşılık vermektedir. Kinin, ihtirasın katılaştırdığı kalbi ait olduğu yuvaya ancak sevgi ve şefkat çağırabilir. Edebiyatımızda Hz. Muhammed’in simgesi olan gülün, yapraklarının iç içe girmesi ve rengiyle yaraya benzetilme özelliklerini birlikte barındıracak şekilde şiirde kullanıldığı görülmektedir. Gül kokan, gül kokusu dağıtan peygamberin indiği yeryüzünün ondan sonra tekrar karartılmasına, insanlığın onurunda yeniden derin yaralar açılmasına şair, gül silahıyla karşı koymaktadır. Gül silahı, peygamber öğretisidir, mazlumin ahıdır. Gül silahı beden de yaralar açmaz ama ruhlarda açılan yaraları iyileştirir.

Hz. Muhammed’in yeryüzüne yaydığı insanlık bildirisini devam ettirme misyonunu yüklenen Mevlana şairin dizelerinde kandil olarak yanmaya devam etmektedir. İnsanın sudan ve topraktan yaratıldığını her fırsatta hatırlatan şair; “*sudan topraktan yaratılmıştır insan/ erdem kaleleri artırır doğayı sesleri*” dizelerinde insanın gerçeğinin farkına vararak kazandığı erdemi vurgulamaktadır. Yeryüzünde yaşamın olması için gerekli olan elementlerden olan su ve topraktan gelerek hayatın özünü varoluşunda barındıran insanın yaratıcısının gücünü görmesiyle kazandıkları sayesinde yeryüzünde daha güçlü olmaktadır.

Pakdil, insanın yaratıcısından aldığı gücün yeryüzünde hükmünün yarınların güvencesi olan çocuklardan da daha ileride olan ‘Kur’an’a bağlamaktadır. Hükmü ebede kadar sürecek olan ‘Kur’an-ı Kerim’in insanı koruyan bağlayıcı hükümlerine tutunanlar, insan özgürlüğünü elinden alanların dünyanın her bir yerinde aynı ilkesel duruş ile tavır almalarına neden olmaktadır. Alın terinin ve emeğin sahiplerin hak ve adalet mücadelesini başlatmasını “*yürüyen işçiler çoğalan umut sürekli dirimdir/ milyar el birleşir kitap özü o el benimdir*” dizelerinde yüreklerde ve dimağlarda başlatan şair, ilahi hükmün insanda yaşatıldığını, kendisinin de kalemiyle bu eylemede saf tuttuğunu göstermektedir.

İnsanlığa biçilen esaret yazgısı karşında Pakdil, ezilmişlerini yoksulların, özgürlük mücadelesi verenlerin yanında yer almayı inancının bir gereği olarak görür ve bir yargıç gibi seslenir;

alınteri kitabımın ilk cümlesi

burjuva ayağa kalk

güneyde kuzeyde doğuda batıda

yargılıyorum seni” (Anneler ve Kudüsler, s.16)

İnancının şekillendirdiği devrimci kişiliği ile adalet ve haktan yana konumlanan Pakdil, “Sömürgeciliğin işlevi ezmek, ne ki biz de direne diren kaldıracacağız onun ölümcül gücünü çağımızdan, İnsanın sorumluluğu”(Pakdil, 1977: 25) ve ağırlaşan ödevlerin farkındalığı ile zulme başkaldırır. Çünkü o, insanlığa girmenin ilk koşulu olarak zulme başkaldırıyor görmektedir.

2.2. İnsanın Hayata Tutunma Mayası: İnanç, İnanış ve Umut

İnanç, aklıyla yeryüzüne meydan okuyan insanın yüreğiyle dünyaya tutunmasını, yaşama ve sonrasına dair belirsizlikleri kabullendiren insan doğasında var olan bir olgudur. Fizyolojik ve psikolojik unsurlarla bir bütünlük oluşturarak derinlik kazanan insan, bedensel gereksinimlerini karşıladığı gibi ruhsal gereksinimlerini de karşılayarak yaşamını sürdürebilir. İnanç bu noktada ruhun ihtiyaç duyduğu en büyük gereksinimi karşılayarak insan fitratını bir denge üzerinde tutmaktadır. Manevi bir güç olan inanç, “sağlam bir irade ile verilen öğretilere bağlanma hissi ve uygulama kabiliyeti verirken, toplum düzeninin sağlanmasına da önemli katkıda bulunur. Çünkü bu gücün neticesinde oluşan ahlaki davranışlar insanların dengeli hareket etmesini sağlar.”(Candan, 2010: 438). Böylelikle kâinatı anlamlandıran insan inançla da anlam bulmaktadır.

Yaşama tutunmak için kendisine tutunma zorunluluğu insanı, kendi anlamını keşfetme yolundaki en büyük bilinmezlerinden olan ruhuna kök bulma arayışına yönlendirmektedir. Bu arayışta insanın içgüdüsel olarak tutunduğu inanç, tutunma yurdu olarak ruhunu vatansızlıktan kurtarır. İnsanın hayata tutunma serüveninin kelimelerle resmedildiği edebi anlatılarda inanç ve inançsızlık başat tema olarak var olmuştur. Edebiyatta ve düşünce dünyasında İslami söylemin önemli temsilcilerinden olan Nuri Pakdil’in söylevlerinin, yazılarının ve şiirlerinin de can suyunda inanç vardır. Yaşamı yorumlamanın ön koşulunun evrensel bir düşünceye bağlı olmakla yakından

ilgisi bulunduğuna dair düşüncesi onun şiirlerinin inanç odaklı olmasını etkilemektedir. Pakdil'deki inancın karşılığı İslam'dır. Onun İkinci Yeni şiirini çağrıştıran imgesel şiirinde “*bu kapalı anlamın gerisinde İslami bir muhteva mevcuttur*” (Zarifoğlu, 2006: 94). Pakdil, insanın dünyadaki şaşkınlığı kendi değişiyiyle “*İnsan dünyaya gelmekle şaşkındır. Varoluş şoku. İlk o vakit tutmalı insanı. Şehadet kelimesiyle yapılan budur: insanın kazandığı ilk bağışıklık*” (Pakdil, 2014a:11) cümleleriyle açıklamaktadır. Şairin, inanmanın insan hayatındaki fonksiyonunun anlattığı şiirlerinden birisi “Parola”dır. Bu şiirde;

“Ve gülle kurşunla korunur ömür

Ve izini Kitabın hiç durmadan sür” (Osmanlı Simitçiler Kasidesi, s.93)

diyen şair, Cemal Süreya'nın “*Çağdaş şiir geldi kelimeye dayandı*” (Süreya, 1992: 23) cümlesinin tezahürünü Pakdil'in şiirlerinde de görmekteyizdir. Pakdil şiirinde varılmak istenen amacı, şiirine “Parola” adını vererek gösterir. Şairin kelimelerin içlerinde taşıdığı en kapsayıcı anlamla şiirinin anlamsal ağlarını genişlettiği görülür. Soyut olan amaca ulaşmanın yolunu somutlayarak gösterir. Sanatının düşünsel ve estetik yönünü dili kullanmadaki özneliği ile ortaya koyan sanatçı, şiirinin ilk dizesinde bunu okuyucuya hissettirir. Pakdil, şiirine ‘ve’ bağlacı ile başlayarak şiir diline ait tasavvurunu aksettirir. Standart dil kullanımında cümleye başlanılmayan ‘ve’ bağlacı, şiirlerde sözdeki etkiyi ve çekiciliği arttırmak için cümle başında kullanılır. Şair şiirinin dizelerine “ve” bağlacıyla başlayarak hem dikkatleri dizelerinin üzerine çekmekte hem de bağlacın kelimeleri, cümleleri birbirine bağlama fonksiyonundan faydalananak şiirinin anlamsal bütünlüğünü birbirine bağlamaktadır. “*Ve gülle kurşunla korunur ömür*” dizesinde Şair, insan ömrünün sonlu olduğunu sezdirmek için ömür kelimesini kullanmaktadır. Ömür, kelime olarak hayatı, yaşamı çağrışırsa da hayata zaman ve süreç anlamı bırakarak insan ömrünün dünyadaki sonluluğunu belirtmektedir. Ömrün koruyucusu olarak gösterilen öğelerden olan gül, edebiyatta çokça kullanılan motiflerdendir. Edebi anlatılarda; “*karmaşık simetrisinden, yumuşaklığından, renklerinin çeşitliliğinden ve baharda çiçek açmasından ötürü gül, hemen hemen bütün mistik geleneklerde, tazeliğin, gençliğin, kadın zarafetinin ve genel olarak güzelliğin bir imgesi, eğretilmesi, alegorisi ya da teşbihi olarak belirir.*” (Eco, 1997: 65). Hayatın zıtlığını vurgularken hayatı güzelleştiren çiçek ve yaşamı sonlandıran kurşun kelimelerinin birlikte kullanılması dikkat çekicidir. Kurşun kelimesi şiirde, gülün

olumlu imgesel çağrışımı ile birlikte hayatın koruyuculuğunu yaparak olumlanmaktadır. Gül ve kurşun tezatlığının birlikte kullanılarak insan ömrünün koruyucusu olarak gösterilmesi, hayatın zıtlıklarla varoluşuna yapılan göndermedir.

Pakdil, şiirine “*Ve izini Kitabın hiç durmadan sür*” dizesiyle son verirken ‘kitap’ sözcüğünü büyük harfle yazması, dikkatleri bu kelime üzerine çeker. İkinci Yeni şiirinde cins isimlerin cümle içerisinde büyük harfle yazılması sıklıkla görülen dil sapmalarındandır. İkinci Yeni şairleri “*Şiirdeki biçim arayışlarını, dış-biçimden iç-biçim arayışına yöneltmişler ve kelime ile söz arasındaki alışlagelmiş dengenin, kelime lehine bozulmasını tercih etmişlerdir.*” (Geçgel, 2004: 11). Şiirde kitap kelimesinin büyük harfle yazılması bilginin kaynağı olması bakımından kitabın gücünü ve önemini göstermek için yapılan bir dil sapması olarak değerlendirilebileceği gibi Müslümanların ilahi kitabı ‘Kur’an-ı Kerim’i de akla getirmektedir. Yaratıcının keliması olması bakımından ‘Kur’an-ı Kerim’ kutsiyet barındırdığı gibi insanlara yol göstericilik yapması bakımından da akla ve gönle kandil yaktıran sığınaktır. İnsanın yaşadığı şaşkınlığın ardından kendisini korumaya almasının yolunu göstererek adeta rehber konumunda olan şairin, insanlara karşı kendini sorumlu hissederek kitabın izini sürmeye çağırır.

İlahi kelamın izinden yürümeye çalışan insan bir seçim yapmış demektir. Yapmış olduğu bu seçim onu yaşamın muğlaklıkları karşısında bir yandan teslimiyetin aydınlığa çıkarırken bir yandan da insanı birbiriyle eşitler. Şair, bunu ‘TAN’ şiirinde;

“Eşitliktir hayatı

Güzelleştiren yasa” (Ahid Kulesi, s.73)

dizeleriyle ifade eder. Kimliğini ve söylemini İslami ekseninde oluşturan Pakdil, “*kendi varlığına giren ne varsa onları bir fabrika gibi işler ve yeni oluşumlar halinde dışsallaştırır.*” (Özdemir, 2001: 112). Şiirinin başlığının altına düştüğü dipnotta bu başlığın sekizinci yazılışı olduğunu belirterek, bireysel imgelerle oluşturduğu şiirinin anlam ağını örmeye, şiirinin başlığından başladığını belirtmiş olur. Güneşin doğmadan önceki alacakaranlık olan tan, gecenin yüzünü aydınlığa döndüğü andır. Karanlığın aydınlıkla birleştiği düzlemde aydınlığın haberciliğini yapması ile tan, inancın sözcükler içerisinden damıtılmış karşılığı olarak şairin imgelem dünyasında yer alır. İnsanın cüz’i iradesiyle hayatı her yönüyle anlamlandıramamasının ruhunda oluşturduğu boşluğun yutucu karanlığını aydınlığa çıkaracak olan güç ise inançtır. Bu hakikate dikkat çekmek

isteyen şair, inancıyla umudunu beslediği gibi umudunu da inancıyla besler. Şiirinin özüne yerleştirdiği inancı, onun eşitleyiciliği ile hayatı güzelleştiren yasa olarak nitelemesi, inanç özelinde bahsettiği İslam'ın hükümlerin koyduğu kurallar bütününe işaret eder. Bu kurallar bütünü inanın varlığını açıklayan ve anlamlandıran bileşkedir.

Bir bilinçle varoluşu seçen insan, yaratılanlar arasındaki üstünlüğü de elde ederek dünyadaki varlığını sürdürür. Bu üstünlük, insanı hayatın biricik öznesi konumuna getirmekle birlikte ona bilmenin 'ağırlığını' da yüklemektedir. Şair, insan ruhunun her zerresine nüfuz eden bu ağırlığı hafifletecek olanı, yıllarca süren suskunluğunu bozduğu Sükût Sureti kitabındaki "KALDIRACIN DAYANMA NOKTASI" şiirinde;

"Sabrın bittiği yerde

El değmemiş o sabır" (Sükût Sûreti, s.25)

Şeklinde ele alır. Hayatın ikileminin bileşkesinden oluşması şairin şiir dilinin dünyasında, kaldıraç imgelemine karşılık gelir. Kaldıracın yükü kaldırabilmesinde onun aşağı ve yukarı doğru hareket etmesini sağlayacak bir dayanma noktası üzerine kurulu mekanik yapısı da dünya hayatının imgesel karşılığı olmasında etkilidir. Pakdil, insanın sahiplendiği ağırlığın dünya kaldıracındaki dayanma noktasını ise şiirinin; *"Sabrın bittiği yerde/ El değmemiş o sabır"* dizeleriyle sabır olduğunu söyler. Sabrın; *"şehveti iffete, öfkeyi cesarete, şiddeti yumuşaklığa ve kibirlenmeyi, ululanmayı alçakgönüllülüğe, kötülüğü iyiliğe çevirmek gibi olumsuz ahlaki davranışları erdemli ahlaka dönüştürebilecek"*(Sarıbaş, 2006: 9) bir güce sahip olması inanan insanın en büyük dayanağıdır. Müslümanların ilahi kitabı olan Kur'an-ı Kerim'de insanların yaşadıkları zorluklar karşısında sabırla yaratıcına tutunması istenir. Sabır, bu ilahi buyruk karşısında zorlukları hafifleten teslimiyetin adı olur. Bu teslimiyette hilm, azim ve sebat vardır. Manevi olgunlaşma göstergesi olan sabır, yaratıcının rızasını kazanma duygusunun altında yatan 'seni Seviyorum' cümlesidir. Pakdil, bedeninin ve ruhunun kuşandığı eylemselliğin dinamizmini şiirinde de koruduğunu *"Sabrın bittiği yerde/ El değmemiş o sabır"* mısralarında hissettirir. Tükeniş ve durağanlık Pakdil için inancın bittiği yerde baş gösterir. Teslimiyetle sırlanmış inanç, toprağın bereketi gibi ekildiği gönülde her dem yeniden sürgün verir.

Pakdil'in inanç algısı insanın pratik hayatının dışında uygulaması gereken ibadetler manzumeleri değildir. Hayatın her alanını kuşatan, dizayn eden olgu olan inanç, şairin dizelerinde şehirleri de dizayn etmektedir;

“Suyu temizliyor ayakların/ gerçek mi gerçek/

Savaş pilotu exupéry'nin

Parmaklarının suya dokunuşudur

Çoğalan İbrahimlerle

Yeniden çizdi kenti (Anneler ve Kudüsler, s.11)

Şair, medeniyetin yaşam merkezleri olan şehirlerin savaşların gölgesinde yitik kentlere dönüşmesini inancı kuşanan insanların omuzlarında yeniden inşa ederek engel olur. Pakdil, aklını ve kalbini insandan yana kullanmayı tercih edenlerin dünyanın kirletilmesine izin vermeyeceklerine duyduğu inancı şiirinde dile getirir. Kalbini ve aklını hırs ve ihtiraslarına kurban etmeyenlerin evrensel değerlerin savunuculuğunu yaptıklarını şair Exupéry'nin Savaş Pilotu eserini örnek verir. Sanatçı, evrensel değerlerin savunuculuğunun renk, dil ve din farkını ortadan kaldırdığını; “*Suyu temizliyor ayakların/ gerçek mi gerçek/ Savaş pilotu exupéry'nin/ Parmaklarının suya dokunuşudur*” dizeleriyle insana yeniden hatırlatmaktadır. Exupéry'nin İkinci Dünya Savaşı'nda Fransız ordusunda pilot olarak görev aldığı bir keşif uçuşunu ve bu uçuş sırasında yazarın hayallerinin anlatıldığı bu eserde savaşın kazananın olmadığını anlatılması, şairin dizelerinde kirlenen ruhları arındırma görevini üstlenmektedir. Kiri arındıran suyun bile insan ihtiraslarının kirletmesini şairin dizelerinde farkındalık temizlemektedir. Exupéry, Savaş Pilotu eserinde “*Herkes gerçek bir savaşın olması için elinden gelenin en iyisini yapar. Hem de saygı duyarak. Herkes oyunu kuralına göre oynamak için uğraşır zira o zaman bu savaş gerçek bir savaş olabilir. Ve bu nedenle, gerçek bir savaş için bir amaç güdülmeden bazı birlikler tek tek feda edilebilir. Kimse de bu savaşın bir şeye benzemediğini, hiçbir anlam taşımadığını, hiçbir şeye uymadığını, ucunda kuklanın bile kalmadığı iplerin ciddiyetle çekilmesinin bir işe yaramadığını dile getirmez.*” (Exupéry, 2019: 15) cümleleriyle bu savaşı haklı çıkaracak bir değer bulunmadığını anlatmaktadır. Pakdil, savaşların koynunda kan ve irin kusan dünyada, Hz. İbrahim'in putları kırarak yeniden inşa ettiği şehir ve insan algısını yaşatacak olan İbrahimlerin haberini “*Çoğalan İbrahimlerle/ Yeniden çizdi kenti*”

dizelerinde vermektedir. Aklın tanrılaştırıldığı XXI. yüzyılda, Allah'ın varlığını aklıyla sorgulayarak bulan İbrahim peygamberin izinden gidenlerin bu yüzyılın kentlerini yeniden imar ettikleri şairin dizelerinde vurgulanır. Kalp ve akıl arafında bırakılan XXI. yüzyıl insanı, inancıyla akıl ve kalbi birlikteliğini oluşturarak kendisine dayatılanlara karşı insanî bir tavır alır. Pakdil, bu ilkesel duruşu şiirin devamında;

-buruşmuş çocuk balonları

gibi kaldırdı

kentin

putları

ve

eski fotoğrafları-

bir şölen

kelimelerde” (Anneler ve Kudüsler, s.12-13)

mısrarlarıyla coşkulu bir dille anlatmaktadır. Şairin deyimiyle kenti yeniden çizen İbrahimler içi boş olmayan hakikatlerle kentlere yeniden ruh vermektedirler. Pakdil, kent sosyolojisine yön veren içi boş olan kavramların değer olarak gösterilmesini “ - *buruşmuş çocuk balonları/ gibi kaldırdı/ kentin/ putları/ ve/ eski fotoğrafları-*” dizelerinde belirtilmektedir. Çocukların en büyük eğlence aracı olan rengârenk balonların içlerindeki hava bitince büzüşmüş hali, şiirde köksüz kavramlar üzerine inşa edilen kentlerin hazin sonunun imgelemi olarak şiirde yer almaktadır. Pakdil'in, Hz. İbrahim'in şehrindeki putları kırarak kavmine kendi elleriyle yaptıkları putların tanrılık vasfından uzak olduğunu göstermek için yaptığı eylemini hatırlatmak için şiirinin dizelerini düz yazıda ara sözü belirtmek için kullanılan kısa çizgi içinde vererek okurlarını İslam tarihine yolculuğa çıkarır gibidir. Şiirlerindeki anlamsal çağrışımları genişletmek ve kuvvetlendirmek için dil sapmalarını adeta bir silah gibi kullanmaktadır. İnancın rengiyle yeniden boyanan kentleri ifade eden kelimeler “*bir şölen/ kelimelerde*” dizleriyle şair, kelimelerin davanın söz taşıyıcılığı yapması bakımından önemini göstermekle birlikte kendi coşkusunun da taşıyıcılığını kelimelere yüklediği görülmektedir.

İnsan ruhunun izlerinin bayraktarlığını yapan şehirler, taşıdıkları dokularla medeniyetlerin kimliklerini taşıdığı gibi değerlerin de simgeleştiği yerlerdir. Üzerinde yaşayanların kimliklerini taşıyan, simgelerin dili olan şehirler yarınların mekânsal düzlemdeki emanetçileridir. Pakdil, çoğalan İbrahimplere yeniden kenti çizdirdiği kentte inancın remizleri hâkim kılarak Asrı Saadet döneminin ruhunu yeniden canlandırarak insanî bir eylem başlatır. Şair bu durumu aşağıdaki dizelerde;

“Zekâtla hac önderliğinde namazın

başlattılar eylemini çağımızın

Bir mutlu akımla aydınlattılar evleri

Parmaklarım sürekli yeni bir devrimi getiriyor

Soluğumuz şandır

güneş devrimci soluğundan daha sıcak değil” (Anneler ve Kudüsler, s.29-30)

diyerek ifade eder. Pakdil, İslâm’ın ferdi ve içtimai hayatı dizayn eden hükümlerinin esas alındığı bir eylemi başlatmaktadır. Şiirdeki “*Zekâtla hac önderliğinde namazın/ başlattılar eylemini çağımızın*” dizleri mekanikleşen modern çağın ruhsuzluğunu giderecek olan ruhtur. İslam dininde sınıfsal tabaklaşmanın önüne geçen, insanların birbirlerini istismar etmeyeceği, her bir ferdin birbirlerine ve toplumuna karşı yüklendiği sorumluluğu şiirin dizelerinde hayata yeniden egemen kılınmak istenir. İnsan nefsinin terbiye eden namazın önderliğinde zekât ve hacle başlatılan eylem toplumsal bir düzeni kurmakla birlikte bir hicreti de başlatır. İnsanın nefsi arzu ve isteklerini inancıyla terbiye ettiği yaratıcısına doğru yaptığı yolculuğun sembolik göstergesidir.

Şairin başlattığı eylem toplumun temel dinamiği olan ailelerin mahzeni olan evleri aydınlığa kavuşturur. İçinde bulunduğu zamanı değiştirip dönüştüren ev, yarının sahiplerinin kimlik bulduğu rahimdir. Şair, “*Bir mutlu akımla aydınlattılar evleri/ Parmaklarım sürekli yeni bir devrimi getiriyor/ Soluğumuz şandır/ güneş devrimci soluğundan daha sıcak değil*” dizelerinde yarınları kimlikleriyle buluşturmanın coşku ve heyecanını yaşamaktadır. Kâinatın tek ısı ve ışık kaynağı olan güneşin, İslam inancının özünü oluşturan tevhit inancının beşeri duyguların uzağındaki kuşatıcılığı ve kapsayıcılığına teslim olan insanoğlu yaratılanların en şerefliisi olarak misyonunu yerine

getirmesi onu diğer yaratılanların sahip oldukları özelliklerin de üstünde bir güce sahip kılar. Pakdil, bu bilinçle yüklü olan kendi değimiyle devrimin gücünü şiirinin dizelerinde hatırlatmak ister gibidir.

Pakdil, inancın şekillendirdiği yaşamın hâkim kılındığı bir düzeni yaşamak ve yaşatmanın zorluğunu da yine inanç ve imanla aşılabileceğine sonuna kadar inananlardandır. Olay ve olguları inanç perspektifinden bakarak yorumlandığında hikmet perdesinin aralandığını ve çıkarılacak derslerin daha doğru olduğunu şairin ‘Ahid ve Kules’i şiir kitabındaki ‘ON İKİ DERECE, YÜKSELİŞ KERBELA, ATEŞ’ şiirinde görülmektedir;

“Hepsi de ayakta fikir zikir fikir

Yankısı bilince vitamindir gülüm” (Ahid Kulesi s.19)

İslâm tarihine kara bir leke olarak yazılan Kerbela olayı, inanan yüreklerdeki tazeliğini koruyan acısıyla zamansızlığa gömülen bir acının, tefekkür yüklü bir duruşun, teslimiyetin somutlaştığı abidenin, insanlığın yangına verildiği mahşerdir. Peygamber torunlarının akıl almaz işkencelere tabi tutulduğu, Hz. Hüseyin’in hazin bir şekilde şehit edildiği, peygamber ailesinin esir edildiği olayın vuku bulduğu mekânın adı olarak zihinlerde yer alan Kerbela insanların saflarının belirginleştiği yerdir. Necip Fazıl Kısakürek; ‘Tarih Boyunca Büyük Mazlumlar’ eserinde Hz. Hasan ve Hüseyin’e yapılan zulümleri anlatırken “*Hasan’ın vaziyeti, bir kibrit çöpü ateşinden ibaret kalır. Hüseyin’inki ise alevleri Arş’ı saran ve beşerin hayatındaki tek kalan yangın... Kibrit onda parladı; Hüseyin’de çıktı ve kâinat yandı.*” (Kısakürek, 2016: 96) demektedir. Pakdil İslam tarihinin bu hazin olayını “*Hepsi de ayakta fikir zikir fikir/ Yankısı bilince vitamindir gülüm*” dizeleriyle kâinatı saran bu yangınınla Allah’ın insanların saflarını belli etmesinin ötesinde insanlara öğretmek istediği hakikati, hikmeti aramaya çağırmaktadır.

Hz. Hasan’ın şehadetinin ardından hilafetini ilan eden Yezid’in halifelğine peygamber ailesinin biat etmediği haberi Yezid’in hilafet makamını kaybetme korkusuna kapılmasına neden olur. Peygamber ailesinin Kerbela’da muhasara altına alması ve sonrasındaki vahşetin yaşanması saltanatı kaybetme hırslarının sonucudur. Pakdil de bu şiirinde, muhasara altındayken bile inanç ve zikirle hayata ve ölüme tutunan peygamber ailesinin dedelerinin yaptığı yeryüzü öğretmenliğine sonu şehadete ve esarete giden Kerbela’da devam ettiğini anlatmaktadır.

Yeryüzünde hakla batıl mücadelesinin kıyamete kadar devam edeceği inancından şiiri tekrar yorumlayacak olursak Pakdil, zulüm görenlerin yalnız olmadığını tarihin bizlere miras olarak bıraktığı geçmişi hatırlamaya ve gücünü inancından almaya çağırdığı görülmektedir. Mazluma umut olan geçmiş, zalime de mevki ve makam hırsının gözü doymaz iştahının insanı insanlıktan çıkararak izzet ve şereften yoksunlaştırarak mevki ve makam verildiğini göstermektedir. Gücü ve kuvveti makamda bulan Yezid, tarih kitaplarında İslam devletinin yönetici olarak adını yazdırmayı başarabildi ama hilafet makamının temsil ettiği halife adını ve saygınlığını kazanamadı. Yezid'in halifeliği İslam devletini yönetenlere verilen isimin terminoloji bir isminden ibaret kaldığını hatırlatmak istercesine şair, gücü ve kuvveti inançta bulmaya Kerbela'da peygamber ailesinin yaptığı öğretmenliği görmeye çağırır.

İlahi öğretilerden hayata bakan ve bakmaya davet eden şair, değerlerin taşıyıcılığını mekânlar üzerinden vererek insanları madde ve maneviyat, hak ve batıl saflarında nereye ait olduklarını şiirinde;

“Dağı toprak yapan Şuaybın duasını

Unutursan sezemezsin çeken seni avrupa mı asya mı” (Anneler ve Kudüsler, s.39)

mısralarında vurgulamaktadır. Medyen bölgesine peygamber olarak indirilen Şuayb peygamberin kavminin Allah'ın varlığına ve peygamberliğine inanmaları için yaptığı mucizelerinden olan elini dağın ve taşın üzerine koyarak hepsinin toprak olması şiirde yapılan dini telmihlerdendir. İtikâdî, ahlâkî, iktisadî yönden çöküntü içerisinde olan Medyen kavmini helak olmaya götüren sosyo-kültürel yapının çağımızda öncülüğünü yapan Avrupa değersizleştiren değerlerin yuvası konumundadır. Pakdil, Allah'ın varlığını her şart ve koşulda reddeden insanları ve akıbetini *“Dağı toprak yapan Şuaybın duasını/ Unutursan sezemezsin çeken seni avrupa mı asya mı”* dizlerinde ortaya koymaktadır. İnancın insan hayatını düzenlemedeki önemini ve gücünü hayatın her alanda etkin olarak var olduğunu görmek isteyen şair, insanların da bu gerçeğin farkında olmalarını istemektedir. İnancının kendi hayatındaki fonksiyonunu;

“.....

Herşeyi attım üstümdem

Ellerde bir kitap kaldı” (Anneler ve Kudüsler, s.80)

mısralarında özetlemektedir. Hayatta var olmak için inanca tutunan şair, inanca sahip olmakla yaşamın özüne de sahip olur. Kitabın rehberliğinde yaşam yolculuğuna çıkan şairin başucu kitabı Kur'an-ı Kerim'dir. İnsanı ve yeryüzünü okuma kılavuzu olan ilahi kitap, onunla birlikte yürüyene sonsuzluğu aralamaktadır. Şairin, sonsuzluk âleminde yaratıcı ve onun en sevdiği kulu ile birlikte olma arzusunun yaşamı metalaştıran dünyevi duygulardan arındığını belirttiği mısralardır.

Kalbin ve aklın koruyuculuğunu yapan inanç, umutla sırlanmıştır. İnanç ve umutla varlık alanını genişleten insan, hakikatin perdesini aralamaya talip olan canlıdır. Pakdil'in gerilimine, kavgasına, öfkesine, sevgisine, aşkına anlam bulduran inançtır. Kendi yaşamını inancı üzerinde şekillendirdiğini şiirinin dizelerinde belirten şairin şiiri de inanç üzerinde anlamlar yüklenir.

2.2.1. İnsanı Anamlı Kılan İnanç/ İnanış Algısı

İnsan, zamanı ve mekânı anlamlandırarak arayış yolcusudur. Kâinatın zahirdeki peçesinin altındaki sırrın muamması, insanı gizemine esir eder. İnanç, kâinatın esrarında insanın yüreğinin ve aklının kaybolup gitmesine engel olan, ruh kandildir. Pakdil, “*Sesi taşıyan imandır ancak ebediyete*” (Pakdil, 2014f: 16) söylemi ile inancın yaşamdaki fonksiyonun kuşatıcılığını dillendirir.

İnsanın yeryüzündeki durumunu; “*İnsan unuttu yeryüzünün anlamı olduğunu+ başlangıçta, sorumluluğu ilk yüklenenin kendisi olduğunu=derin boyutlar içinde, yeniden, algılamamız gerekiyor konumumuzu*” (Pakdil, 2017a:65) cümleleri ile ifade eden şair, insanın algılaması gereken konumunun kökleri inançtır. Şair, ‘Milan’ şirinde inancın insanı köküyle buluşturduğuna dikkat çeker;

“*Mülkiyetini yakan*

Köklerini kalbe takan” (Ahid Kulesi, s. 83)

Pakdil'in “*Şaşırtılan insanları kelimelerle çağırıyoruz inanca ve bağlanmaya*” (Pakdil, 2017b: 66) düşüncesini, şiirinin anlamsal temini güçlendirmek için bir sarraf gibi kelime işçiliği yaptığını ilk okuyuşta okuyucuya hissettirir. Şair, şiir başlıklarının altına düştüğü dipnotlarda da okuyucuyu kelimenin anlam dehlizindeki yolculuğa çıkararak beyin jimnastiği yapmaya mecbur bırakır. ‘Kelime Beyi’, Milan şiirinin

başlığı altına düştüğü dipnotta bu başlığın yedi yüz seksen dokuzuncu yazılışı olduğunu belirterek şiirinin yüzeysel okunmasının önüne geçer.

Sanatçının eserlerinde militan, inandığı davanın düşünsel ve fiziksel kavgasını veren, bedeninin ve ruhunun yönü aksiyona dönük olandır. Militan için aslolan davanın mutlak zaferidir. Pakdil'in 'militan' sözcüğüne yüklediği imgelemin satır arası izlerini, 'Batı Notları' adlı eserindeki "*Militanı oldum inancımın*" (Pakdil, 2017b: 68) cümlesinde görmek mümkündür. Bir davanın mutlak zaferi, savunulan davanın gücünün mutlaklığında gizlidir. İlahi nurun varlığına duyduğu şevk ve şüpheden uzak imanı, şairin benliğini yoğurur ve onu 'militan' yapar. Şiirin başlığından varlığını görmeye başladığımız Nuri Pakdil, "*Mülkiyetini yakan / Köklerini kalbe takan*" dizeleriyle kendini ortaya Pakdil'in mülkiyet kavramının insanı edilgenleştirerek ruhsuzlaştırmasına karşı protest tavrı, yaşam felsefesinin karşılığıdır. Pakdil, karasiyasa diye nitelendirdiği düzenin bir parçası olmamak adına mülkiyet kavramını reddeder. Üzerine tapulu herhangi bir gayri menkul bulunmayan sanatçı, sahiplendiği davasına gölge düşürecek eylemlerden itina ile kaçınır. Pakdil için bu dünyaya kök salmanın yolu, köklerini gönlünden budamadan gönüllere devretmekten geçer. Şair, imgelemler ile sırladığı bu şiirinde adeta kendisini anlatır.

Pakdil, inancını içselleştirmiştir. Ruha aradığı özgürlüğü veren inanç, ona mekânları aşırır. Aynı inancın sahiplerini mekânların coğrafi sınırlarının ötesine taşıyarak buluşturur. İncanın özgürlük meşalelerini, solukları birleştirerek yaktırır. Şairin, Ebubekir Sonumut imzasıyla 1970 yılında Edebiyat dergisinin Mayıs sayısında yayımladığı 'Rahman' şiiri, inancının şiir dilindeki tezahürüdür;

" inanınca duanın gücü artar

tutsaklık eridi

bir akımdır geçen yüreğimden

en uzaktaki bir Müslüman yüreğine

/varoluş sevmenin ekonomisi/

baktığın yerlerde bölge

rahman rahîm

bir kutsal bölge" (Anneler ve Kudüsler, s.13)

Pakdil, şiirinin anlam ağını örüp anlamsal cepheleri genişletmeye şiirinin başlığından başlamaya devam eder. Rahman kelimesi, Allah'ın lütuf ve ikramlarının yarattığı her canlıya kapsadığını kuşatıcı isimlerindendir. Pakdil, bu ismi şiirine başlık olarak seçerek şiirine evrensellik verir. Şair, şiirinde “inanç” ve “dua” kelimelerini birlikte kullanarak inancın duayı kapsayıcılığına dikkat çeker. Dua, kulluk makamıdır. Yaratıcı karşında boyun büküp onun sonsuz kudretinden yardım talep etmektir. Sesini duyan ve işiten sonsuz güç sahibinin seni yalnız bırakmadığına, terk etmediğine duyduğu inanç, insana güven hissi vererek onu karamsarlığın, korkunun girdabından aydınlığa, özgürlüğe çıkarır. Şair, inancın oluşturduğu kardeşlik hissini “*bir akımdır geçen yüreğimden/ en uzaktaki bir Müslüman yüreğine*” dizelerinde de yaşatır. İnancın gizil ağları, ortak inanç sahiplerini birbirine bağlar. Bu gizil olduğu kadar da güçlü olan bağ, uzakları yakınlaştırır, aynı ülküye bağlandırır ve aynı rüyayı gördürür. Tek bir vücut gibi aynı havayı soluyup aynı havada yaşatır. Şair, inancın bu gücünü şiirinde akıma benzeterek, inancın gizil birleştiriciliğini ortaya koyar. Bu gizil birleştirici şair için “*varoluş sevmenin ekonomisi*” dizesidir. Sevgi, “*insanı diğer insanlara yaklaştıran bir sonsuzluk açılımı*” (Şahin, 2014:111) olarak insanları kuşatır. Yeryüzünün yaratılışının özündeki aşk/ sevgi insanların ruhlarında yaşar. Pakdil, inanç ve sevginin soyut kuşatıcılığı ile resmettiği insana “*baktığın yerlerde bölge/ rahman rahîm / bir kutsal bölge*” dizeleriyle de bir mekân oluşturur. Pakdil bu soyut kuşatıcılığa somut bir mekân adı vererek belirtmemektedir. Sınırsız olanı, somut bir mekân adı vererek sınırlandırarak onun özgürlüğünü elinden almamaktadır. Sonsuzluğu sınır çizmek ise her şeyden önce sonsuzluğu arayan insanı hapsetmektir. Sonsuzluğu yaşayabilecek varlığını bile bir mekân düzleminde açımlayabilen insana şair şiirinde “*bir kutsal bölge*” dediği yerde sonsuzluğa kök saldırır. Bu bölge kutsiyetini Allah'ın Rahman ve Rahim isimlerinin gölgesinde kutsanır.

Şiire “*rahman rahîm*” dizesinden hareketle ikincil bir okuma ile bakıldığında Allah'ın bu iki isminin taşıdığı anlamlar, şairin “*bir kutsal bölge*” dizesindeki bölgenin de nereler olduğunu ortaya koymaktadır. “*Rahman'ın manası bütün mahlûkata merhamet etme niteliğine sahip demektir. Rahîm ise hususî olarak müminlere merhamet etme niteliğine sahip manasına gelir.*” (Taberî, 1995:10). Yaratılan bütün mahlûkata merhamet etmesi ile Allah'ın Rahman ismi dünyayı, Rahim isminin sadece inanlara merhamet etmesi ile de ahiretin kastedildiği yönünde görüş birliklerinin çokluğu dikkate

alındığında şairin, “*bir kutsal bölge*” diyerek dünya ve ahireti kastettiği görülür. Pakdil örtük bir dille de olsa dünya ve ahireti birleştirerek insana sonsuzluk biçer.

İnsanı ahiret inancıyla da ebediyete taşıyan Pakdil, şiirinde insanı ahirete giden yolu olan dünyada da nasıl bir yol takip etmesi gerektiğini “YERYÜZÜÖDEVİ” şiirinde yeryüzü ve ödev sözcüklerini birbirinden ayırmayarak gösterir;

“Dört Halife yürüyorlar kol kola

Ebübekir, Ömer, Osman ve Ali” (Sükût Sûretinde, s.13)

İsimlerini İslam tarihine altın harflerle yazdırmış olan bu dört büyük insan, şiirinin alt yapısını inancı üzerinde kuran sanatçının, inancını şiirinde isimler üzerinden somutlaştırdığının göstergesidir. Müslüman olduktan sonraki yaşayışları; sıddık denilince Ebubekir’i adalet denince Ömer’i, hayâ denilince Osman’ı, ilim denilince de Ali’yi akıllara getirmekle birlikte bu kavramların geçtiği her cümlede akıllara bu isimler gelir. İnsanı ‘insanlıktan’ ayrılmayacak şekilde bağlayacak halatlar olan bu değerler, bu dört büyük insanın şahsında abideleşir.

Ebubekir, Ömer, Osman ve Ali Müslümanların halifeleri olmaları bakımından da Müslümanların gönlünde özel bir yere sahiptir. Bu dört İslam kimliğinin Müslümanlara Hz. Muhammed öldükten sonra bile asr-ı saadet dönemini yaşatmaya devam ettirmeleri ahir zaman Müslümanlarına, saadetin kaynağının İlâhi kelim olduğunu öğretmeleri bakımından önemlidirler. Pakdil, ahir zaman insanın da İlâhi kelim buyruklarına gönülden bağlanıldığında asr-ı saadeti yaşayabileceğini göstermek ister. Dört halifenin kol kola yürümesine imkân sağlayan aynı zaman dilimini paylaşmaları değil, zaman hükmeden hükümlerin birleştiriciliğidir. Pakdil bunun için yeryüzü ve ödevi birbirinden ayırmaz çünkü onları birleştiren hüküm ezeli ve ebedidir.

Pakdil şiirlerini İslam’ın özü olan tevhit üzerine kurarak şiirlerin besleyen damarı kökeniyle buluşturup şiirinin anlamsal alt yapısını derinleştirir. İnsanın inanç tarihselliğine dikkat çekerek, bugünün yazılan tarihinde saf durduğu yerdeki duruşunu tarihine dayar;

“Parmaklarımız kabardı bir geyik karnı oluverdi

ileride görüyoruz putu kıran ibrahim’i

bizi yanına çağıran ibrahim’i

Bizi özgür eden

putu kıran özgür eden hep o ateşte yanmayan güçlü İbrahim

Çoğaldılar

birbirlerini destek olup daha olup

daha çoğaldılar” (Anneler ve Kudüsler, s.24)

Pakdil, mitolojik unsurlarla tevhit inancını aynı şiir dizelerinde birleştirir. Bu birleştirmeyi yaparken de Hz. İbrahim peygamberi seçmesi bilinçli bir eylemdir. İlk insanların doğa karşındaki yalnızlığını yaratıcısını ve yaratılış amacını anlamlandırmanın ürünü olan mitoloji ile Hz. İbrahim’in cahiliye döneminde yaratıcısını ve yaratılış amacının arayışı şiirde mitolojik unsurun ve İslami telmihi birlikte kullanılmasında etkilidir.

Şair; “Parmaklarımız *kabardı bir geyik karnı oluverdi*” dizesinde mitin büyüğü dünyasını kendine has olan imgelem dünyasında öznelleştirir. Geyik; “*dişil bir simge olarak doğurganlığın ve rahmin karşılığıdır.*” (Ateş, 2001: 125). Pakdil, geyiğin anne rahmi ve doğurganlık simgesini parmaklarına benzetmiştir. Parmakların kalem tutarak, zihinde tasarlanan düşünceleri nesneler üzerine yazı veya çizim ile dökmesi düşüncenin doğumudur. Görülmeyen, dokunulmayan düşünce, sözün uçuculuğundan yazının aşikâr görüntüsünde yaşar.

Pakdil, parmaklarının ucundaki sözcüklerin doğumunda geçmişi “*ileride görüyoruz putu kıran ibrahim’i/ bizi yanına çağıran ibrahim’i*” dizeleriyle bugüne ve yarınlarına taşır. İnancın ezeli ve ebedi oluşu ile tarihin geçmişten çıkıp geleceği aydınlatan bilge kandili dünde yaşayan İbrahim’i bugünde ve yarında yaşatır. Hz. İbrahim’in, yaratıcıyı arayış serüveni insanlara, gönülde varlığı hissedilen ve tasdiklenen yaratıcıyı aklıyla da bulmayı ve tam bir tasdik ve şüpheden irak bir teslimiyete sahip olmanın yolunu öğretir. İbrahim peygamberin putları kırarak insanların kendisini bile koruyamayanlara yaratıcı sıfatını yükleyerek tapmasının yaratıcılık sıfatına uygun olmadığını göstermesi akıllı uykusundan uyandırmaya davettir. Gerçek yaratıcıya giden yolu görmeyenlere bir çağrıdır. Bu çağrı “*Bizi özgür eden/ putu kıran özgür eden hep o ateşte yanmayan güçlü İbrahim*” çağrısı olarak şairin dizlerindedir. Şairin dizelerinde Hz. İbrahim’in putu kırmasının sıklıkla belirtilmesindeki etken şairin; “*Put, Tanrı düşüncesinin karşıtıdır. Tanrı düşüncesi*

içimize dolmadan kendi kendimizi aşamayız; kendi kendini aşamadan da bunalımlardan kurtulma olanağı yok insanın” (Pakdil, 2017b: 25) düşüncesidir. Hz. İbrahim putları kırarak inanla tanrı arasındaki insanın kendi eliyle ördüğü engeli kaldırır.

Pakdil, Hz. İbrahim’in putları kırarak yaptığı çağrışı duyanları; “*Çoğaldılar/ birbirlerini destek olup daha olup/ daha çoğaldılar*” dizeleriyle gösterir. Yeryüzündeki inanların seslerin ve yüreklerini geçmişinden koparmadan birbirine bağlayarak çoğaltır.

İnanan insanları birbirine bağlayarak tek bir soluk, tek bir nefes aldırın şair, birlikte hayat yürüyüşüne çıktığı insanlara da bu yürüyüşe nasıl çıktıklarını hatırlatarak insanı inanç üzerinde sabit kılmak ister;

“Hayâ depremi

Utanç dengesi

Eski yasaları

Yeni kitapları

Silah gibi kuşanarak

Yürümedik

/mi” (Anneler ve Kudüsler, s.45)

İnanan insanın hayatla kurduğu bağın yüzeysellikten uzak bir derinliğe sahip olduğu şiirin dizelerinde vurgulanır. Şair; “*Hayâ depremi/ Utanç dengesi*” dizelerinde bu derinliği hissettirir. Hayâ ve utanç aynı anlama gelmelerine karşı hayâ basit bir utanma duygusu değildir. İnsanın mahrem sınırları aşmamasını sağlayan, fitri olduğu kadar öznel bir duygudur. Genelin yapmakta beis görmediği eylem ya da durum içerisinde olmak insanda gelenekleri ya da inancı gereği rahatsızlık hissi vermesi hayâ gereğidir. Utanç ise hayâ kavramına göre daha genel olan utanma duygusunun adıdır. Şair, psikolojinin kontrol mekanizmalarından olan utanma duygusunu karşılayan kavramları şiirin kendine has dili içerisinde birlikte kullanarak insanı ar dengesi üzerinde tutar.

Şiirde utanma duygusu ile dengede tutulan insan “*Eski yasaları/ Yeni kitapları/ Silah gibi kuşanarak/ Yürümedik /mi*” dizeleriyle bilgelikle de kuşandırılarak yürüyüş eylemini gerçekleştirdiği belirtilir. Pakdil için haklı olan bir davanın mücadelesini vermekten daha önemli olan verdiği mücadelenin neden haklı olduğunu bilmektir.

Bilinçten ve bilgiden yoksunluk insanın bilinçle yaratılış fıtratına aykırılıktır. İnsanların birbirlerine cümlelerle yakınlaştığına inan Pakdil, cümleleri ile insanlara elini uzatır. Onlara cevabını bildiği soruları sorarak gerçeği hatırlatmak ister. Şair, şiirinde “mi” soru edatını kullanarak insanı kendi içinde yolculuğa çıkarır.

Toplumları oluşturan bireyleri birbirine bağlayacak olan ruh birlikteliği gücünü maneviyattan almaktadır. Ruh birlikteliğini dini duygularıyla besleyen gönüller, kendisini karartmak isteyen, özgürlüğüne esaret zinciri vuranlara karşı inançtan kaleler yapmaktadır. Pakdil, dikta ve zorbalıkla kirletilen yeryüzünde maddeci zihniyete duyulan tepkiyi ve bu zihniyeti yıkacak olan gücü şu mısralarında dile getirir;

“ellerini yıkıyorsun nereye baksam su

Dolduracak kap var mı ki bu uçuşan öfkeleri

geceler güneşlere bağlanır minare ipiyle

müezzindir o ülkede uyarın savaş pilotu”(Anneler ve Kudüsler, s.97)

Şiirde İslâmiyet’in toplum nizamı, insanın şuuru üzerinde toplumları kuşatmaktadır. İnsan onuruna yakışmayacak tutum ve davranışlar karşındaki tepkiyi kimlik sahibi olmanın ön koşulu olarak gören Pakdil; *“ellerini yıkıyorsun nereye baksam su/ Dolduracak kap var mı ki bu uçuşan öfkeleri”* dizelerinde ortaya koymaktadır. Temizlenmek ve arınmak isteyenlerin zorlanmadan ulaşacakları suyun membaı inançtır. Pakdil, insanların maddeci duygularının sonucu olan öfkelerin köksüzlüğünü “uçuşan öfkeler” ifadesini kullanarak göstermektedir. Karanlığın aydınlığa vuslatının adı olan güneş, yeni bir günün de habercisidir. Karanlıktan aydınlığa çıkışın çağrıcılığının yankısının yeryüzüne yayıldığı minareler Pakdil’in dizelerinde *“geceler güneşlere bağlanır minare ipiyle/ müezzindir o ülkede uyarın savaş pilotu”* önemini ve fonksiyonunu anlatmaktadır. Güneşle dünya aydınlığa kavuştuğu gibi ezanla da kararan gönüller aydınlığa çağrılır. İslamiyet’in toplum nizamında toplumdaki hiçbir kuvvetin zayıfları tahakküm altına alınmasına izin vermeyen, güçlüyü ve zayıfı yaratıcı huzurunda eşitleyen adalet anlayışının sembolik ifadesi olan ezan, aynı zamanda fertlerin özgürlük bildirisi. Pakdil, *“müezzindir o ülkede uyarın savaş pilotu”* dizesiyle dinin toplumsal hayatı ıslah yollarından en önemli akidesini seslendiren müezzini ülkeyi uyarın savaş pilotuna benzetmektedir. Anlamını

ve gayesini kaybetmiş insana gerçeğini hatırlatan ezan, insanı ve içinde yaşadığı toplumun haklarını birbirine bağlayarak İslami bir nizam oluşturmaktadır. Pakdil, insanın anlam ve gayesini kaybetmesine veya elinden alınmasına karşı çıkmaktadır.

Yeryüzünün biricik öznesi olan insanın, yeryüzü yolculuğunda hayata tutunmadaki temel dayanağı olan inanç, insana aradığı hakikatin kaynağına götüren işaretleri de görebilme basiretini vermektedir. Akıl ve gönül süzgecinden geçmiş bir inancın insana kazandırdığı basiret ve feraset sahiplerinin oluşturduğu toplumun savaşını veren Pakdil, derdinin ve davasının sözcülüğünü yapmaktadır.

2.2.2. Varolma Mücadelesinde Umudun Yeri: Yeni Umutlar ve Mutluluklar

Umut, geleceği anlamlandıran yarınlara duyulan inançtır. Umut, kapalı kapının ardındakilere ulaşmak için kimi zaman kapalı olan kapıyı açmaya giden yol kimi zaman ise kapıyı açacak anahtardır. İnsanın fitratında bulunan umut bir beklenti değildir. Beklentinin içindeki olumsuzlukları kıran fitri bir güçtür. İnsanoğlu ümit ederek “*henüz doğmamış bir gerçekliğe katılmak ve onun gelişimine katkıda bulunmaya*” (Kasapoğlu, 2007: 155-156) hazır olur.

Pakdil’in dünyasında hayata, insana ve inanınca tüm zorlukların üstesinden gelinebileceğine dair umut hep diridir. İnsanın içindeki gizli gücü ile yeryüzünde var olmanın ağırlığını bilgelikle başarması, umudunu diri tutma nedenlerindendir. Şair, insanın buz tutan yanının sevgi ve umutla eritir. İnanç ve umut yüklü genç yürekler için karanlık aydınlanmış olduğunu Rahman şiirinde;

“şan soluyan şan alan genç yürekler

ey kardeşler

gören gözlere ortalık ışımıştır” (Anneler ve Kudüsler, s.17)

dizelerinde belirtir. Şair, şiirinde gençleri “*şan soluyan şan alan genç yürekler*” olarak niteler. İnancın insanı yücelten manevi ikliminden can bulan genç yüreklerin yeryüzündeki medeniyet inşası, kendilerinden öncekilerin yaşama sirayet eden soluklarından güç alarak ünlenmeye devam eder. Şairin, şiirinde “*ey kardeşler*” dizesiyle okuyucuların dikkatini şiirine çekmekle birlikte “*ünlemler, cümlelere anlam derinliği katan ve onları süsleyen öğeler olarak kabul edilebilir*”.(Korkmaz, 2003:

1143) görüşünden hareketle şiirine anlamsal derinlik vermek istediği de söylenilebilir. Şair, hitap cümlesiyle seslendiği ‘kardeşlerine’ şiirin devamında “*gören gözlere ortalık ışımtır*” dizesiyle müjde verir. Şair, bakmakla görmek arasındaki farka dikkat çeker. Görmek için bakmak gereklidir ama tek başına yeterli değildir. Görebilmek farkındalık, gerektirdiği için şair, aydınlığı sadece feraset sahiplerine özgü kılar.

Pakdil, inan bir insanın umutsuzluğa düşmesini kabul etmez. Umutsuzluk inanan bir gönlün mahsulü olmaz. Pakdil umut etmekten vazgeçmez. Şair, beklenenin geldiğine dair umudu görmeye çağırmaya “*Hangi Kuş Gelmedi Ki*” şiirinde devam eder;

“Gözüm yerinde mi mi

Bakıver gecikme de” (Ahid Kulesi, s.49)

Edebiyatımızda çokça kullanılan kuş remiz olarak “*bir kısmı iyi insanları, bir kısmı kötü insanları temsil ederken, bazı kullanımlarda ise kuşlar bir insanın ruh ve madde yönlerine bağlı olarak iyiyi ve kötüyü temsil etmişlerdir*” (Yıldırım, 2015: 237). Pakdil, insanın kendisi ile yüzleşeceği gerçeğinin kaçınılmaz sonunu “*Hangi Kuş Gelmedi Ki*” cümlesini şiirine başlık olarak seçmekle vermek istediği mesajı belirginleştirir. Şair, hakikatin gelişini haber veren şefkat kırbacı gibi hakikat gözü perdelenmiş insanlara “*Gözüm yerinde mi mi/ Bakıver gecikme de*” dizeleriyle göreve çağırır. Şairin, gözün yerine gözüm ifadesini kullanarak ‘sen’in araya soktuğu mesafeyi ‘ben’ ile kapattığı, kendisi üzerinden insanları hakikati örten perdeyi kaldırmaya çağırır. Tezlik fiili ile şiirinin dizesine verdiği çabucak, kısa zamanda anlamını “*gecikme de*” diyerek hem uyarıp hem de hatırlatarak, örtük olan perdenin açılacağına duyulan inanç cümlesi yapar.

Pakdil, inancın insanın yaratılışını anlamlandırması ve geleceğine dair güven duymasını sağlamasının gönlünde oluşturduğu umudu şiirinin başat ögesi yapar. Korku ile umut arasında sıkışan gönle şiirinde inancın ferahlatıcı nefesini üfler. Şair ‘Araf IV’ şiirinde;

“Tüm yasalarda yazılı varoluş ayetleri

görüyorum iki bin öncesiyle iki bin sonrasını

Duydum çalışanın kıvançlı sağlam

inançlı yürek sesini toprakta” (Anneler ve Kudüsler s.31)

dizeleriyle inanan insanlara, varoluşu açıklayan ayetlerin geçmişi ve geleceği aydınlatan ışıyla dününe kök saldırırken yarınlarına dal verdirir. ‘Kur’an-ı Kerim’deki varoluş ayetlerinden olan ayeti kerimede Allah; “*Sizi topraktan yaratması O’nun varlığının delillerindendir. Sonrasında ise (çoğalıp yeryüzüne) yayılan insanlar oluverdiniz*” (Rûm, 30/20) buyurmaktadır. Pakdil, insanın topraktan yaratılmasıyla çalışıp emek verenin sesini “*Duydum çalışanın kıvançlı sağlam/ inançlı yürek sesini toprakta*” duyduğunu söylediği dizelerinde toprak imgesi üzerine okurların ilgisini çeker. İnsan toprakla yaratılışıyla kurduğu bağlantıyı, dünya üzerindeki yaşamını onun üzerinde sürmeye mecbur olmakla devam ettirir. Toprağın bereketliliği ile ana rahmine benzetilmesi de mitolojide dişil bir motif olarak kullanılmasına neden olur. Bu bağlamda şiire bakıldığında şair, inanan insana duyduğu umudunu diri tutmaktadır.

Hayat karşısında karşılaşılan zorluklar karşısında umutsuzluğa kapılmak İslam’ın ruhuna aykırıdır. İnsan ruhu için gerekli olan en temel ihtiyaç olan umuttan vazgeçmek, insanın kendi gerçeğinin uzağında yaşamaya kendisini mahkûm etmesidir. Pakdil, hayatın gerçekliği karşısında umudunu hep diri tutmakla birlikte insanların umutlarını beslemektedir. İnsanların umutsuzluğa ister başkalarının eliyle isterse kendi elleriyle hapsolmasını kabullenmek ya da sessiz kalmayı inancına karşı gelmek olduğunun farkındadır. İnsanların ruhuna giydiği veya giydirilen bu esaret yeleğinin temel sebebi olarak da inancın özünü kavrayamamakta görmektedir. İnsanlık tarihi boyunca birçok inanışa ev sahipliği yapmış, insanın en aydınlık ve en karanlık yüzünü görmüş olan Kudüs, Pakdil’i ötelere, yaratıcısına ve habibine, ulaştıracak olan umuda tutunmanın adıdır;

“Tapınakla yürek arasında en canlı ilişki

yüreğimiz sıkışınca

anladık

el-aksâ’dan bir taş düşürülmüştür

İnsan

soyaçekim

göğeyansır umudu

baktıkça aynada

Ve çocuk gülünce

ıdır el-aksâ

el-aksâ bilir ki

çocuk koyacak o taşı” (Anneler ve Kudüsler s.70-71)

Yeryüzündeki evrensel mabetlerden olan Kudüs, üç büyük semavi dinin ortak mekânıdır. İnsanlara yaratılış gayelerini öğreten, hatırlatan ve insanları yaratıcının buyruklarıyla terbiye eden dini öğretilerin kavşak mekânı olan Kudüs, insana zamanı ve mekânı aşırtan öğretilerin gücünün ve kaynağını hatırlatan imgesel bir mekândır. Pakdil, Kudüs’ün içinde taşıdığı imgesel anlamı görmeksizin maneviyatından arındırılarak kendisinden olmayanın yok edilmesi hakkını “inançlarından” alanları inancın içinde taşıdığı değerlere ihanet olarak görmektedir. Pakdil; *“Tapınakla yürek arasında en canlı ilişki/ yüreğimiz sıkışınca/ anladık/ el-aksâ’dan bir taş düşürülmüştür”* dizlerinde inancıyla arasına mesafe giren insanı anlatmaktadır. El-Aksâ, şiirde mabet olmanın ötesinde dini hükümlerim imgesel karşılığıdır. Pakdil şiirinde; *“el-aksâ’dan bir taş düşürülmüştür”* diyerek gerçek ve mecazi söylemi bir arada kullanmaktadır. Süleyman mabedini yeniden inşa etmek amacıyla Mescid-i Aksâ’nın Yahudiler tarafından yeraltı tünelleri açılmak suretiyle yıkılmaya çalışılmasına dikkat çekmektedir. Fiziki olarak yıkım tehlikesi yaşayan Mescid-i Aksâ, mabede saygının yitirildiği yüreklerin yıkımının simgesine dönüşmektedir. Pakdil, inancının hükümleri doğrultusunda oluşturulmayan yeni dünya anlayışının insanı yakta tutan inancından bir parça kopmasına neden olduğu El-Aksâ’dan düşen taşlarla somutlaştırmaktadır.

Hayat karşısındaki farkındalığını hiç kaybetmeyen Pakdil, insanın içinde kimi zaman beslediği kimi zaman ise sakladığı umudun varlığını hissetmiş ve hissettirmektedir. Yaşarken kimi zaman eksilen, yitikleşen insanın yaralarının iyileşeceğine dair umudu da hep vardır. Şairin *“İnsan/ soyaçekim/ göğe yansır umudu/ baktıkça aynada”* dizelerinde aynada kendisi ile yüzleşen insanın göğe yani yaratıcısına duyduğu umut vardır. Kendisiyle yüzleşen insan, yaratıcısının kendisine seslenirken yüklediği misyonun kendisini sonsuzluğa ait olduğunu görmesine neden olmaktadır. Hayatın dualitesi içinde kendi dualitesini içinde saklayan insan, bedeniyle yeryüzünün her bir santimetrekaresini kuşatırken ruhuyla sonsuzluğa açılır. Pakdil, inancın teslimiyetine bürünen insanın kendi gerçeğinin gücünün ve hikmetinin farkında olacağını bilmektedir.

İnsana duyduğu umudu ve inancı çocukta simgeleştiren şair, inancın yarınları şekillendirmedeki gücünü de çocukla simgelemektedir. Şair; “*Ve çocuk gülünce / ısrar el-aksâ/ el-aksâ bilir ki/ çocuk koyacak o taşı*” dizeleriyle inanç, umut ve çocuk üçlemi oluşturmaktadır. Yeryüzünü anlamlı ve yaşanılabilir kılmaya yarayan bu üç hakikat şairin dizlerinde de yeryüzünün anlamlı kılmanın sorumluluğunu yüklenmektedir.

Şair; “*Hayattan umudu çıkarınca umut kalıyor gene: hayatın İÇAĞACI. Şiirin görünmeyen damarı. Sözcükleri namluya süren el demek yanı*” (Pakdil, 2014f: 17) cümleleri ile şiirinin iç dinamiğinin kaynağını açıklar. Pakdil, Umut adlı tiyatro eserinde Bay’a “*Kesinlikle bildiğim şudur: Kötü Ruh, en çok şiirden korkuyor.*” (Pakdil, 2014g: 47) cümlesini söyleterek şiire yüklediği işlevi belirtir. İnsanın dünyayı kuşattığı gibi şiir de insanın anlam dünyasını kuşatır. Pakdil, şiirin yüklendiği misyonun özüne inancı ve umudu da kararak inanç ve umut üzerinde bir bilinç ürünü ortaya çıkarır. İnsanları da bu bilinç doğrultusunda varlığı okumaya davet eder.

2.2.3. İnancın Terazisinde Vicdanın Yeri: İçteki Ben/ Benlik

Yeryüzünde Allah’ın halifesi sıfatını taşıyan insan, onun ruhundan izler taşır. İnsan sevgi, aşk, güven, sadakat gibi iyi ve güzel sıfatları taşıdığı gibi öfke, kızgınlık, kin, şiddete meyilliyi gibi kontrol altına alınmadığı zaman olumsuz sonuçları da doğuracak sıfatlara sahiptir. İnsanın yaratılış fitratında olan bu dualiteliğinde vicdan insanı denge üzerinde tutar. İnsanın hata ve yanlışında onu uyaran iç sesi, insanın insani sınırlarda kalmasını sağlar.

İnsanın kendi anlamını ödün vermeden savunması gerektiğine inan Pakdil için vicdanın üzerine düşen görevi yapması ve insanların tınısını bilmediği ama yüreklerinde hissettiği bu sese kulak vermesi gerekir. Aksi takdirde maneviyatından soyutlanarak anlamı elinden alınan insan adaletsizliğin ve zulmün karanlığını yırtamaz. Bu gerçeğin farkında olan şair; “*Vicdanımız işlevini yapmadan nasıl giderilir bu yoğun karanlık? Adaletsizliği, zulmü, ancak vicdanlı olabildiğimiz Zaman durdurabileceğiz: tüm yeryüzünde*” (Pakdil, 2017a:80) cümleleri ile insanların vicdanlarını hayatlarından soyutlamaları önüne set çeker;

“*İliklerine işlemeli öz sorgu ki*

İlerleyebilesin elektriğe doğru” (Sükut Suretinde s.61)

Şairin ‘*Gür*’ adını verdiği şiirinde insana, “özsorgu” ile kastettiği vicdanını benliğine kazımasını ister. İnsan kendi gerçeğinden uzaklaştıracak her türlü otoriteye başkaldırı gücüne vicdanı ve inancıyla sahip olur. Şair, “*İlerleyebilesin elektriğe doğru*” dizesiyle insanı aydınlatacak kendisine devinimlilik kazandıracak enerjiye sahip olabilmesi için vicdanını içselleştirmesi gerektiğini hatırlatır; “*Vicdanı ve inançları nedeniyle otoriteye hayır deme cesareti gösterenlerin varlığı insanoğlunu sadece ruhsal açıdan genişletmekle kalmamış, zihinsel gelişimini de*” (Fromm, 2018: 10) genişleterek ruha sonsuz huzur yaşatır.

Şair içerisinde ‘enerji’ anlamı barındıran sözcüklerle vicdanı anlamlandırmasına yine vicdanı anlattığı şiirine “*Çavlan*” adını vererek devam eder. Şair şiirinde;

“Arkadaş kıl tartan terazi minin

Artıyor katsayı direnişin” (Sükût Suretinde s.35)

dizleriyle devam eder. Kelime anlamı olarak şelale ve çığlık anlamlarına gelen çavlan, Pakdil’in öznel şiir dilinde vicdanı anlamı kuşanır. Vicdanın yanlışlıklar karşısında insanın ruhunun kendi bedenindeki feryat çığlığı olması ile ruhun kirlenmesine izin vermeyerek onu manevi kirlilikten arındırması özelliklerini anlatan imgelem ile şiire başlık olarak bırakılması Pakdil’in entelektüel birikimine ve Türkçeyi kullanma yetkinliğine derin bir saygı uyandırmaktadır.

Pakdil şiirdeki “*Arkadaş kıl tartan terazi minin/ Artıyor katsayı direnişin*” dizleriyle vicdanın terazisi üzerinde direnişine güç almaktadır. Şaire göre direnişi anlamlı kılan savunduğu değerlerin haklılığı kadar mücadele yolunda zafere giden yolda her şeyi mübah görmeden alınan yoldur. Ona göre Hak uğruna yapılan yanlışlıklar her şeyden önce savunulan davaya gölge düşürür. Pakdil, savunduğu davayı vicdanın koruyucu gölgesi altında verir. İnsanın kendi eliyle ihanet ettiği kendisine insanlığını hatırlatacak olan vicdan, kendisinden kaçılmayacağını da insana öğretmektedir;

“Bu tank şimdi içinde

Sonra dışında yaka yaka zulmü

Varıp durur kapısında insanın” (Anneler ve Kudüsler s.107)

İnsanların yeryüzündeki savaşların taşıyıcılığını yaptırdığı tankları şair insanların vicdanlarında yürütmektedir. Yeryüzünü yangına, semayı ahlara gark eden

tank, kendisini yönlendirenlerin kapısını sessiz, kansız çalarak gizlediği heybetini ve sesini ruhları yangın yerine çevirerek ters düz etmektedir. Vicdanın silahında barut yoktur ama mahşeri yangını insanı kendi bedeninde, kendi ruhuna hapsedecek müebbet gizlidir. Pakdil; “*Bu tank şimdi içinde/ Sonra dışında yaka yaka zulmü/Varıp durur kapısında insanın*” dizleriyle adaleti, hak ve özgürlüğü kendilerine mahsus görenleri vicdanın yargıçlığına bırakır. Herkesten ve her şeyden kaçabilen insanoğlunu kendisinden kaçamadığı vicdanıyla yüzleştirmektedir. İnsanın kaçamadığı kendi gerçeği olan vicdanı sesini ‘Has’ şiirinde belirtmektedir;

“*Sükût suretinde*

Çok koyu düşer ses” (Sükût Suretinde s.75)

Şair insanın ister kendi eliyle isterse başkaları tarafından yapmış olduğu zulümlerin feryatlarını duymayan kulakların yürek sağırlığını iyileştirecek olan vicdanın ses rengi insanın kendisinden gayrısına gizdir. Kulağa değil yüreğe seslenen vicdanın sesi de alfabesi de sükûtun tınısını ve şeklini taşımaktadır. Bu sesin yankısını ilk taşıyan gözlerin konuşması sükûtun şeklini taşımaktadır. Pakdil; “*Çok koyu düşer ses*” dizesiyle vicdanın insan ruhundaki etkisini, rengini, tınısını da sükût suretinde vermektedir.

Kendine has tınısı olan vicdan, insan ruhunun karanlık yanlarını aydınlatan, insanın kendi ruhunu karanlığa gömmesine izin vermeyen ruh kandilidir. Pakdil, gayyasını ve cennetini kendi içinde taşıyan insanın karanlığını aydınlatacak olanı ‘Fener’ şiirinin imgesel anlatımında gizlemektedir;

“*İçin için bir garip de*

Yanar durur kuyusunda” (Ahid Kulesi s. 75)

İnsanın erginleşme mekânı olan kuyular, insanın kendisiyle yüzleştiği mekânlardır. İnsanın kendi iç muhasebesini yaptığı, nefsi terbiyeye yönelen iç yolculuğu olan vicdan, insanın bugünü aydınlatacak fener, yarınlarnı şekillendirecek kılavuz hükmündedir. İnsan psikolojisinin girift ve muamma olan yapısını “*için için bir garip de*” dizesinde ortaya koyan şair, insanlıktan yana yönünü şaşırانların yön pusulasının da içlerinin derinliklerinde, vicdanlarında gizli olduğunu göstermektedir. Kin ve hasedin insanı karanlık kuyulara düşürdüğünün en güzel örneği olan Hz. Yusuf’a, sultanlığa giden yolun açılışı kuyudan geçmektedir. Hz. Yusuf’u Mısır’a sultan eden “kuyu yolculuğu”, kendi hakikatini arayan ve ona tutunmak isteyenleri kendi

sultanlığına götürmektedir. Acının, ıstırapın, hayal kırıklıklarının mekânı olan kuyu, incisini içinde saklayan ıstıridye gibidir. Karanlığı aydınlatan vicdanın ördüğü teslimiyet ve yaratıcıya gidişin ilk adımı olan kendine yolculuk, insan bedeninin kuyusu olan ruhta hüküm sürmektedir. Pakdil, insanın karanlığını aydınlatacak vicdanı adeta tanımaya çağırmaktadır.

Yaratıcının insan korumak için ruhları sırladığı vicdan, insanlığın limanıdır. Pakdil, iyiye, güzele ve insana dair evrensel değerlerin koruyuculuğunu yapan vicdanın karartılmasına engel olmak için mücadele vermektedir. İnsanı yüreğinden yakalamak isteyen şairin söylevlerinde vicdanı hatırlatmak, karatılan dünyayı yürek serinliğinin gölgesine çağırmaktır.

2.3. İnsanın Dünyasında Kadın

Kadın, toplumların ruhunu özünde taşıyan ve taşıyıcılığını yapandır. Doğurganlık özelliği ile “*insanın yeniden doğuşunu ve yenilenmesini sağlayan mucizevi bir güç*” (Korkmaz, 2002: 115) sahip olan kadın evi yuva yapandır. Toplumun temel dinamiklerinden olan aile, kadının insan ruhuna dokunuşu ile şekillenir. Çünkü “*İnsan kişiliği doğuştan değildir, aileye gerekli olan sosyalleşme süreci yoluyla oluşur. Aileler insan kişiliği üreten fabrikadır.*” (Erdoğan, 2008:132). Kadının kendi varoluşundaki özü kavraması, aile kurumunu güçlendirecek olan bilinçtir.

Pakdil, aile kavramının önemsendiği, saygı ve sevgi ile birbirlerine sıkı sıkıya bağlı olan bir ailenin çocuğudur. Hayat karşısında kimliksel duruşlarından taviz vermeyen aile bireylerinin yol göstericiliğinde şairin tavizsiz duruşunun temeli atılır. Sanatçının duruşunun ilk kaynağı annesidir. Anne; “*Erkeğin bir kadınla ilk ve en önemli deneyimi annesidir ve bu kendini biçimlendirmede ve etkilemede en güçlü deneyimdir.*” (Frodham, 2004: 65). Pakdil’in yaşam tarzını, dönemin siyasal şartlarına muhalif, inancının öğretilerini içselleştirmiş bir kadının ruhsal ve bedensel terbiye süzgecinden geçer. Ülküsel bir değer taşıyıcılığını yapan annesinin ruhunda aydınlattığı ışığı Pakdil, şiirlerinde bütün annelere özgü kılar. Bu nedenledir ki Pakdil’in şiirinde kadının daha çok anne kimliği karşımıza çıkar. Anne kimliği ile şiirdeki yerini alan kadın çocuğa yaptığı rehberlikle değerler taşıyıcısıdır.

Son şiir kitabına ‘Anneler ve Kudüsler’ adını vererek şair için önemli olan iki ülküsel imgenin odak haline getirildiği görülmektedir. Pakdil şiirinde kadın imgesinin

nicelik bakımından az olmasına karşın ‘Anneler ve Kudüsler’ şiirinde kadına yüklediği imgelemin niteliksel değeri yoğundur. Bu yoğunluğun içinde barındırdığı gizil söylemde kadın; insanın varoluşunu anlamlandırmadaki inancını diri tutan, değeri belirginleştiren öznedir. İnsanın kendini tanımasında ruhuna ayna tutan kadının annelik kimliği, biriyi bir boyuttan başka bir boyuta taşıyarak tensellikten tinselliğe ulaştırır. Hayatın anlamını ve yaşamın ağır sorumluluklarını omuzlayan kadının anne ve eş olarak yüklendiği sorumluklar şairin ‘Doğu Kadınları’ şiiri özelinde verilmektedir;

“Derin toprak sürgünü

Elleri ağır coğrafya

Çarpar derinden yüzüme

Yansıyan sesi kalplerinin

Büyür büyür buğday

Ey kadın senin gözüün

Büyür düşlerimde yüzün

Kasabaya inen arabada

Bakar dağlara dağlara

Doğu Kadınları

Utanan hınç bağlı

Bellerinde yün kuşak

Birazdan çocuk doğuracak

Karadeniz türküleri gibi

El çırpar bir canlı (Anneler ve Kudüsler s.122)

Kimi inanış ve düşüncelere göre yeryüzü sürgünü olan insan, kadının rahminde yeryüzüne sürgün vermektedir. Ağaçların gövdesinde ağaç kabuğunun katılığına inat filizlenmenin adı olan sürgünün tutunduğu dalda yeşerme savaşı, insan için anne rahminde başlamaktadır. Doğuda kadın ve anne olmanın kutsallığını ve zorluğunu birlikte yaşayan kadınların anlatıldığı bu şiirde kadın bereketin ve insan neslinin devamlılığının simgesidir. Buğdayı insana benzeten Pakdil şiirdeki; “Çarpar derinden

yüzümüze/ Yansıyan sesi kalplerinin/ büyür büyür buğday” dizlerinde buğdayın özünde insanı görmektedir. Bereketin, bolluğun simgesi olan buğdayın olgunlaştıkça renginin parlaklık kazanması ve dikleşmesi Pakdil’in buğdayla insan arasında benzerlik kurmasında etkilidir. Pakdil, cefayı sevgi ile yumuşatan kadınların koynunda ve sesinde insanı büyötmektedir.

Yüreğin rengini ve sesini bakışında saklayan göz, kadının bakışında kimi zaman sığınak kimi zaman ise umuda ve hayale giden yol olur. Pakdil, “*Ey kadın senin gözün/ Büyür düşlerimde yüzün/ Kasabaya inen arabada/ Bakar dağlara dağlara/ Doğu Kadınları*” dizeleriyle kadının gözünde kendi hayallerini büyötürken, ‘Doğu Kadınları’nı sarp ve geçit vermezliği ile imgelem dünyasında kendine yer bulan dağın, arkasındaki ötelere keşfe davet eden gizemine yolculuğu vardır. Bu yolculuk bireysel bir yolculuk değildir. İnancın kadına verdiği gücü gelenekleriyle destekleyen toplumların kolektif yürüyüşüdür. Kadının sevgisinin, şefkatinin, bilgeliğinden güç alınarak yapılan ötelere yolculuktur.

Kadının doğurganlık özelliği ile insan neslinin devamlılığının sağlamasının yanında insanın umudunu, hayalini doğurmasının da adı olan doğumun insan ruhunda oluşturduğu coşku ve heyecan “ *Karadeniz türküleri gibi/El çırpar bir canlı*” dizelerindedir. Karadeniz’in coşkun olduğu kadar hırçın ve bir o kadar da engin ruhunu taşıyan musikisi, insanın evrene kattığı musikiyi şiirde taşıyandır.

Kendi toprağının ruhunu taşıyan kadınlar özelinden kadınları anlatan Pakdil, özelden genele açılım yaparak yeryüzü kadınlarına yönelmektedir. Söylemlerinde yerelsellikten evrenselliğe açılan şair, Doğu Kadınları şiirinin devamındaki;

Düşündüm az önce

Yeryüzü kadınlarını

Yok okumam doğru

Bilirim sıkıntılarını

Kadınlığımızdan biliriz

Ey kadın ellerin

-den geçer ağdın

Toprağa değil kalbime

Tutarsın bizi bilirim

Üstümüzde ince ip (Anneler ve Kudüsler s.123)

şu mısralarıyla yeryüzü kadınlarının sıkıntılarını da bildiğini, kadının değerini ve kıymetini bildiğini belirtmektedir. Doğu kültürlerinde kadınların sosyal hayatın dışında görünmelerinin geri planında kadın yuvayı oluşturan, aileyi ayakta tutan temel güçtür. Şair, kadınların karşılaştıkları sıkıntılarını kendi toprağının kadınlarından bilmektedir. Pakdil, kadına “*Ey kadın ellerin/-den geçer ağdın/ Toprağa değil kalbime/ Tutarsın bizi bilirim/ Üstümüzde ince ip*” dizleriyle seslenmektedir. Sevgiyi, şefkati insanın kalbine eken kadının, hüznünü şairin yüreğinde karşılık bulur. Kadının toplumları bir arada tutan, onlara kimlik kazandırdığının bilincine şair, çocukluk yıllarından bilmektedir. Kadının gücü ve bilgeliğiyle ilk olarak annesinde gören, tanıyan şairin, kaynağını inancından alan kadına saygı duyulan bir yuvada büyümesi de kadının önemini, gücünü ve saygınlığını bilmesinde etkilidir. Kadınların insanları ruhlarından tutan varlığı, yeryüzünü yuvaya dönüştürmektedir.

Anne kimliğinin yanında sevilen, âşık olunan kadın kimliği ile hayatta var olan kadın, sevginin/aşkın içindeki temel güçtür. Aşkın ruhuna dünyada kaynaklık eder. Bireyin kendini fark etmesine olanak sağlayarak hayatı kuşatan sevgi ve aşk, kadın ile bütünleştirilmiştir. Birleştirici bir güce sahip olması bakımından evrensel bir eylem olan sevgi ve aşkın, edebi anlatılarda kadın ile anlamlandırıldığı görülmektedir. Hikâye ve romanlarda daha açık ve yalın bir dille aşk temi içinde kendine yer bulan kadın, kelimelerin özündeki anlamlardan örülü olan şiirde, özellikle İkinci Yeni şiirinde, imgelemlerden örülü bir silüet olarak çıkar.

İkinci Yeni şiirinin imgesel söyleminin en önemli örneklerinden olan Nuri Pakdil şiirlerinde kadın, aşkın ve sevginin öznesi olarak yer bulur. İnsanın değerlerinden soyutlanarak sıradanlaştırılması ile yaşamın sıradanlaşmasına karşı olan Pakdil için aşk, insanı ve yaşamı sıradanlaştırmaktan kurtaran bir güçtür. Aşkın doğasında olan sıradanlığa karşı koyan gücü, Pakdil’in ahlaki eyleminden uzak değildir. Aşk “*Güvenine ve inanına layık olmaktır aşk*” (Pakdil, 2014: 23) cümlesi ilkesi ile

tanımlayan Pakdil, insanın soylu duruşunu destekleyici iç dinamiklerden bir olarak görür. Pakdil'in şiirinde duygu ve düşüncelerinin sığınakları olan imgelemleri, şairin sevdiği kadına ve ona karşı olan hislerini de muhafaza eden sırdaşıdır.

2.3.1. Değişimin ve Dönüşümün Öznesi Konumunda Kadın/ Anne

Yaşam serüveni içinde varlık mücadelesi veren insan; *“ailesinden başlayarak, çeşitli büyüklüklerdeki toplumların içinde yaşayabilen, toplumun içinde kendisine tecelli zemini arayan bir canlıdır.”* (Tural, 1993:145). Kendi benini inşa ettiği ölçüde hayatı anlamlandıran birey, böylelikle hayata da yeniden anlamlar yükler. Kendi iç dünyasında başlayan bu yolculuk, yaşamın her safhasında bireyde yeni değişim ve dönüşümlerin yaşanmasına neden olur. Anne *“arkatipsel sembolizmin yüce anası ve yeryüzünün büyük rahmidir.”* (Özcan, 2005: 5) Anne rahminde bir cenin olarak yaşama tutunup bir değişim ve dönüşümü yaşayan birey, yeryüzüne de annenin kucağından açılım gösterir.

Pakdil'in şiirlerinde kadın hayatı kuran ve kuşatan bir yapıda karşımıza çıkar. Kadının yüceliği ve onurun simgesi olarak algılanmasına neden olan bu durum, kadının anne kimliğine sahip olması bakımından bireyin kendini gerçekleştirmesine imkân verir. Pakdil'e göre kadın/ annenin *“toplumu kuran en önemli varlık olduğu düşüncesi(dir).”* (Şahin, 2017: 117). Şaire göre anne, geleceğin sözcüsü, umudu olan çocuğu şekillendirmesi ve değerlerin taşıyıcılığı yapması bakımından yücedir.

Değerleri ve inançları ile hayatta kök salan bir anneye sahip olan Nuri Pakdil için anne, yeryüzünde inancın idealleştirdiği kişilerdendir. Sanatçının hayat karşındaki söylemleri, annesinin kendi ruhunda oluşturduğu damarlarda yaşam alanı bulur. Pakdil, inanmanın soyluluğu ile yükselen insanın simgeleştiği mekân olan Kudüs'ü anne ve çocuk ile birlikte ele alır. Anneler ve Kudüs şiirinde;

“Gel

Anne ol

Çünkü anne

Bir çocuktan bir Kudüs yapar.” (Anneler ve Kudüs, s.60)

mısralarında kadına sesleniş vardır. Şair kadını anne olmaya çağırır. Kadının doğurganlık özelliği ile kazandığı anne kimliğinin taşıdığı simgesel değerin , “ *sonsuzdaki açılımı, büyük rahim olan Allah’tır.*” (Özcan.2005, 2005:113). Anne kavramı, kadının erkeğin gözünden başlayarak toplumda sadece cinsel bir obje olarak algılanmasının önüne geçen, ona ulvilik ve yücelik veren bir kavramdır. Pakdil de şiirinde kadına, onu yücelten kimliğe sahip olmaya çağırır. Bunun nedenini “*Çünkü anne/ Bir çocuktan bir Kudüs yapar*” dizeleriyle açıklar. Yeryüzüne atılan insan tohumu olan çocuk, annenin “*Kimliğin toplumsal inşası*” (Metin, 2011: 74) üzerindeki etkisiyle yeryüzüne kök salar. Şair, bu kökü Kudüs’ten ayrı görmemektedir. Kudüs’ü bir coğrafi bir mekândan sıyrarak ele aldığı bu dizesi bizlere şairin kelimelere yüklediği imgesel anlamlarla, kelimeleri sınırlayıcı olarak görmediğini gösterir. Bu da bizlere şairin şiirlerinde çoklu okuma yapma zorunluluğu getirmektedir. Bu okumaların bir diğerinde, Kudüs, anne ve çocuk üçleminin dinler tarihinde Hz. Meryem ve Hz. İsa ile özdeşleşmesidir. Allah’a adanmış bir çocuk olarak dünyaya gelen Hz Meryem’e Allah tarafında gönderilen Cebrail; “ *Ben ancak Rabbinin elçisiyim. Sana tertemiz bir çocuk bağışlamak için gönderildim. Meryem, ‘Bana hiçbir insan dokunmadığı ve iffetsiz bir kadın olmadığım halde, benim nasıl çocuğum olabilir ?’ dedi. Cebrail, ‘Evet, öyle. Rabbin diyor ki: O benim için çok kolaydır. Onu insanlara bir mucize, katımızdan bir rahmet kılmak için böyle takdir ettik. Bu zaten (ezelden) hükme bağlanmış bir iştir’ dedi. Böylece Meryem çocuğa gebe kaldı.*” (Meryem suresi 19-22). Allah (cc), Hz. İsa’ya Maide Suresin 110. Ayeti kerimesinde “ Ben seni Ruh’u’l- Kudüs ile destekledim” buyurmaktadır. Ruhul Kudüs İslam inancında Cebrail’dir. (Kur’an Meali 2007: s12). Bu telmihten hareketle şiiri yeniden yorumlarsak Hz Meryem adanmış çocukluğundan devraldığı yaşamına sadık kalmasıyla teslimiyet kavramının somut ifadesi gibidir. Pakdil “ *Gel Anne ol*” derken aslında sadece kadına onun annelik vasfına seslenmemektedir. İnsana, ilahi mesajı duyacak ve duyuracak kalbe, kulağa akla seslenmektedir. Bu sesleniş insana, Hz. Meryem’in rahminde ilahi bir kelamın bedenlendiğini, Kutsal Ruhun işlevinin Meryem’i hamile bırakmaktan ziyade bir rahimde bedene bürünmesine imkân sağladığını görmesini istemesindendir. (Turgut, 2017: 318). Şair şiirin üçüncü ve dördüncü dizelerinde “*Çünkü anne/ bir çocuktan bir Kudüs yapar.*” diyerek ananeden simgeleşen teslimiyeti çocuğa devreder ve teslimiyeti devralan çocuk, ‘Kudüs’ü inşa eder; “*Mekke insanlığın kalbi, Medine ruhu... Kudüs ise tertemiz aklydı insanlığın. Keza renklerini Kudüs’ten alanlar kendi zamanlarına da*

hükmedebilirlerdi” (Turgut, 2017: 22) bu bağlamdan hareketle şiirin son üç iki dizesine bakacak olursak çocuk tertemiz aklıdır ve çocuk Kudüs’le eşitlenmektedir.

Pakdil’in, şiirinde kadının annelik kimliğine yüklediği imgesel açılımlar, şairin şiirinde önemli anlam ve değerler yumağı oluşturur. Kendisini anneler ve Kudüs şiir kitabında “Ben şiir beyi” (Pakdil: 2015: 43) olarak tanımlayan şair, şiirlerini şiiri zenginleştirecek olan imgeler ağı ile örür. *“İmgelem, tanıdığımız biçimlerden yapılmış bir yeni resim; bildiğimiz seslerin söylediği yeni bir şarkı; aşına olduğumuz yargılardan çıkan, yabancı olduğu bir sonuçtur. İmgelem bize ulaştığı zaman hem yaşadığımız bir anın sıcaklığını, hem de farklı bir şeyle karşılaşmış olmanın serinliğini duyarız.”* (Özel, 2014:47) Şairin okurlarına bu serinliği Anneler ve Kudüs şiirinde;

“Kudüs’e şiir gölek dikişi annenin

Gösterir yönümüzü iğneden çıkan ipliğin konumu

Kare ya dikdörtgen

Annenin çocuk yanağındaki izi”(Anneler ve Kudüsler, s.68)

dizeleriyle sunar. Şair anne, çocuk, Kudüs üçlemesini şiirin tamamına yayarak anneyi “*yaşamı ve bireyi olumlu yönden* “ (Şahin, 2017: 114) biçimlendiriciyi yapmaktadır. Anne saf sevginin kaynağı olduğu gibi inancında çocuğun ruhunda kök salmasını sağlayan temele güçlerdendir. Şair şiirin ilk dizesinde *“Kudüs’e şiir gölek dikişi annenin”* sözleriyle anneye ‘Kudüs’e şiir gömleğini diktirerek şiirinin anlamsal açılımlarını da genişletir. Şair bu dizesiyle *“değerli olan eylemdir, ama eylemin hangi değerde olduğunu ve giderek değerli olup olmadığını öğreten şiirdir.”*(Özel, 2014: 65) düşüncesine sahip olduğunu anne ve Kudüs’ü birbirinden ayırmayarak gösterir. Anne, yeryüzünde hangi inançtan olunursa olunsun kutsallığı olan kadındır. Kudüs inançların beşiğidir. Eylem adamı olan Pakdil, varoluşu anlamlandırdığı eyleminin değerini de şiirin, anlamı kucaklayan gölgesi altında vermeye devam eder. Şair kendi eylemine ve insanlığa, *“Gösterir yönümüzü iğneden çıkan ipliğin konumu”* dizesiyle bu gölge altında bir yön gösterir. İnancın insanı eşitleyerek sabitleştirişi, şiirin dizesinde iğneden çıkan ipin konumu ile gösterilir. İpin iğne deliğinden çıkması için doksan derecelik bir açıda olması gerekir. Şair, dikilen bu gömleğin dokusunu ve dikişlerin açısını belirterek eylemsel duruşun açılarını yönüyle birlikte verir.

Doğru karşındaki duyarlılığından taviz vermeyen şair, insanlarında evrensel doğruda birleşmesinin mücadelesini verir. Şiirinin ilk dizelerinde bir duruş ve yön işaret eden şair, şiirinin üçüncü dizesinde bu yönünü “*Kare ya dikdörtgen*” olarak somutlar. Geometrik şekil olarak ele alındığında kare, bütün kenarları eşit olan düzgün dörtgen; dikdörtgen ise karşılıklı kenarları birbirine eşit, dik ve paralel olan şekillerdir. Bu iki geometrik şeklin ortak yönü ise kenar açılarının doksan dereceye eşit olmasıdır. Şair, şiirinin iğneden çıkan ipliğin konumu ile işaret ettiği doksan derecelik açıya, kare ve dikdörtgen benzetmelerini yaparak devam eder. Şairin kelimelere yüklediği imgesel çağrışımları göz önünde bulundurarak bu şiire tekrar baktığımızda inancın merkezlerinden olan Kabe’nin kuşbakışı görünüşünün kare, Mescid-i Aksa’nın ise dikdörtgen olduğu görülür. Kenar açı derecesi ile ortak özelliğe sahip olan bu iki geometrik şeklin birbirinden farklı yönü ise karenin her kenarının eşit olması ile sınırlayıcı oluşu, dikdörtgenin ise yatay ve dikey yönde eşit olmasıdır. Bu bağlamda Kabe’nin inancın merkezi olması bakımından sabit, inancın sınırlandırdığı evrensel bir eşitliğin; Mescid-i Aksa’nın da yatay ve dikey yönlü konumu ile insanoğlunun hayattaki durumunun imgesi olduğu görülür. İnsanoğlunun varlık mücadelesi verdiği yeryüzü sınavı “iğne deliğinden” geçmeye benzer. Zor ve dik bir duruş gerektirir. Pakdil, şiirinde bu zorluğu kolaylaştıracak ve dik duruşa sahip olmanın kaynağını inanca dayar. Şiirde, soyut olan inanç “*Annenin çocuk yanağındaki izi*” dizesiyle somutlanır. Şairin, inancı anne ile somutlamasında annenin yeryüzünde sevginin, şefkatin ve inancı insanın ruhuna işleminin kaynağı olarak görmesi etkilidir. Annenin çocuğun yanağına buse olarak koydurduğu inancın izi, ona hayatta sahip olması gereken duruşun izidir.

Şair, bireyin kişiliğinin, kimliğinin oluşmasında biricik özne olarak gördüğü anne ile doğaya bakar ve onunla doğayı yeniden anlamlandırır. Pakdil’in, Ebubekir Sonumut imzasıyla Edebiyat dergisinde yayımladığı ve daha sonra Anneler ve Kudüsler şiiri kitabı içinde yer alan;

“Kar yağmaz uçar anne gözlerinde

anne eli ovadır

oynayınca çocuk

daha genişler” (Anneler ve Kudüsler, s. 67)

şiiirlerinde tabiat olayını daha önce edebiyatımızda görülmemiş kelime çağrışımları üzerinde inşa eder. İmgenin “*sözcüklerin herkesleşerek kaybolan anlamını, yaratıcı bir özte yeniden*” (Korkmaz, 2009: 274) kurarak var oluşunu şair, ‘yaratıcı bir öze’ sahip olan kadın ile daha da güçlendirir. Şair, “*Kar yağmaz uçar anne gözlerinde*” dizesinde doğanın devingenliğini şiirinde de gösterir. Pakdil’in şiirinde durağanlığa yer yoktur. Şair, kış mevsimine ait bir doğa olayı olan karın ilk olarak zihinlerde soğuk, don, ürperti, ölüm gibi olumsuz çağrışımlar oluşmasını anne imgesi ile engeller. Kar, beyaz rengi ile saflığı, masumiyeti; yeryüzünü beyaz bir örtü ile kaplaması ile de temizleyici, örtücü, aydınlatıcı özelliğe sahiptir. Şair, bilincinden süzerek kendine ait kurduğu bir dil ile kara, annenin gözünden bakarak karın olumlu yönünü yansıtır. Yeryüzüne yağarak yerde beyaz rengiyle bir tabaka oluşturan kar, şiirde yağmaz uçar. Şair, karı annenin gözünde uçurur. Yere ulaşan karın yerde bir tabaka olarak kalmasının süresi vardır. Sonunda eriyerek tabiata karışan karı şair, yeryüzüne hiç indirmemektedir. Saflığı masumiyeti ve kaplayıcı özelliğindeki karı, kendisi gibi sevgisi ile kötülüğü örten annenin gözlerinde uçurarak adeta ona sonsuzluk vermek istemektedir.

Anne ile karın olumsuzluğunun üstünü örten şair, “*anne eli ovaadır*” dizesiyle annenin verimliliğini, bereketini gösterir. Düz ve verimli toprak parçası olan ova, insanoğlunun yaşamını idame ettirmeleri için en elverişli alanlardır. Etrafına göre yükseltisi az olan ova, fiziki özelliği nedeniyle kışın soğukun en az hissedildiği yerlerdendir. Şair şiirinin ilk dizisinde kara, annenin gözlerinden bakarak karı adeta zıddı içinde eriterek soğukluğunun üstünü örtmesine, ikinci dizede anne elini ovaya benzeterek ovanın soğuktan koruyan fiziki yapısı ile annenin sevgisinin benzetileni ile de somutlayarak devam eder. Şiirin üçüncü ve dördüncü dizelerinde şair, “*oynayınca çocuk / daha genişler*” mısralarıyla çocuğu annenin elinde oynatarak annenin şefkatinden, merhametinden besleterek ona bu kaynakların geleceğe taşıyıcılığını devreder.

Şiiri ikincil bir okuma ile değerlendirildiğinde en verimli ova türü olan delta ovalarının akarsuların taşıdığı malzemelerin deniz içinde biriktirmesi sonucunda zaman içinde alanın genişlemesi ile diğer ovalardan ayrıldığı görülür. Bu ovaların en önemli özelliklerinden biri de oluşması için gel-git olayının yaşanmadığı yerlerde oluşmasıdır. Yaşamda gel-gitlere yere vermeyen Pakdil, çocuğu da alanı genişletilebilen bereketli ovada oynatır. Ova, annesinden aldığı sevgi ve inanç şuuruyla saf masumiyetin sahibi

olan çocuğun dünyasında daha da genişlemektedir. Şair, tabiat olayını edebiyatımızda alışılmışın dışında imgelemler ile ele alır. Yağan karı anne gözlerinde uçurarak başladığı imgelemeye anne elini ovaya benzetmesi ve sonrasında çocuğun bu alanı genişletmesi ile şair, tabiatla insanı bütünleştirmektedir. Bu bütünleştirme ile tabiatın aynasından insana bakmıştır.

Varoluşun mücadelesinin verildiği dünyada şair, bireyin kimliksizliğin karanlığında kaybolmasına engel olmak amacıyla yeryüzünde referans arar. Kimliksizliğinin karanlığını aydınlatacak olan referansı inancında bulan Pakdil, şiirlerinde kadının anne kimliğini özgün bir imgeye dönüştürerek bireyin kaybolmasını önlemekle birlikte şiirin oluşumunda da anneye önemli görevler yüklediği görülür.

2.3.2. Aşkın Öznesi Olarak Yaratıcı Bir Ben: Kadın

Aşk ve sevgi, bireyin, kendi ben'ini anlamlandırmasını, hayata tutunmasını sağlayan en etkin güçlerdendir. Aşk ve sevgi bireyde ruhsal derinliklerin ortaya çıkmasının zeminidir. Aşkın, *“hayat algımıza ait tüm renklerin, biçimlerin, tanımladığımız ya da tanımlayamadığımız tüm deneyimlerimizin, beğenilerimizin göz kamaştırıcı bir ışıltı halinde bir insanda/ eşyada/ varlıkta/ nesnenin tezahür etmesi”* (Tosun, 2006: 64), sonucu birey kendinden başlayarak çevresini yeniden yorumlamasını öğrenir. Şiirin, dilin kullanımından doğan kendine özgü oluşturduğu alan içerisinde aşk; yalın gerçekliğin kristalize edilerek yansıtılmasıdır.

Pakdil'in kelimelerle kurduğu bağı, onlara yüklediği anlamları şiirinde öne çıkardığı imgelerde görmek mümkündür. Sanatçının kişiliğinin sözdeki yansımalarını gördüğümüz şiirlerinde aşk, şiirde imgesel bir söylemde varlık bulur. *“Sevmek fiili tüm zamanlarda çekilmeli”* (Pakdil, 2015b: 73) diyen Pakdil'in şiirinde aşkı anlattığı tek şiiri 'Ahit Kulesi' şiir kitabındaki 'Bütün Dillerde Söylenir Aşkları' şiiridir. Şair şiirinde;

“Peş peşe koşar Cezayir atları

Bir gelip bir giderdi mektupları” (Ahit Kulesi, s.63)

dizelerinde bir dönem nişanlı kaldıkları N'ye yazdığı şiirdir. Pakdil'in aşk kelimesini sadece bu şiirinde kullandığı görülür. Şair, şiirin başlığının altına düşürdüğü dipnotta *“yüz yirmi beşinci yazılış”* (Ahit Kulesi s.63) notunu düşerek de aşk kelimesinin düşünülmüş, özenle seçilmiş bir kelime olduğunu okurlarına gösterir. Pakdil, şiirin

başlığında “ Bütün Dillerde Söylenir Aşkları” diyerek bir yönüyle “*Aşkın saflığı kendi mahrem*” (Bataille, 2004: 23) gerçekliği ile evrensel bir duygu olduğunu bir yönüyle de kendi aşkının büyüklüğünü göstermek ister gibidir. Aşk, “*Ben’in kendini bulup taşımasında taşıyıcı bir güçtür. İnsanı özgürlüğe taşıyan sevgi ve aşk*” (Ülken, 1999: 42) sıkıntılı ve zor zamanları güzelleştiren bir duygudur.

Pakdil, ‘Mektuplar I’ eserinde bu şiirini “*Uzun Bacaklı Cezayir Atları/ Bir gidip bir gelirdi mektupları*” dizeleri ile farklı bir imgelemde kullanmıştır. Şair, nişanlısı ‘N’ye yazdığı mektupları hayatında yazdığı en duygulu en derinlikli mektuplar olarak nitelendirir. Bitlis’te 34. Piyade Alayı’nda yedek subay olarak yaptığı askerlikte ‘N’ ile mektuplaşır ve mektuplarda gecikme olduğu zaman karargâhtaki manyetolu telefonlardan konuşmak için çabalar. Karargâhta manyetolu telefonlarda konuşmanın zorluğunu hafifletmek için Bitlis Postanesi’nden telefon etmeye çabalamasına rağmen ‘N’ile haberleşmekte zorluk çeker. Pakdil, ‘N’ ile telefon görüşmelerinde çok uzun konuştuklarını ve çokça mektuplaştıklarını belirtir. (Pakdil, 2000: 10).

Pakdil’in, kelimelere ve dizeye dökülerek özlemini ve aşkını anlattığı şiirindeki imgesel anlatım göz önünde bulundurulduğunda şairin, şiirinde aşkını ülküsel düşünden ayrı görmediği görülmektedir. Şair, şiirinin birinci dizesinde “*Peş peşe koşar Cezayir atları*” diyerek ‘N’den gelen mektupları Cezayir atlarına benzetir. Yerleşik yaşamı atlı göçeme kültürünün mirasları üzerine inşa eden Türklerin hayatında at, medeniyetin yeryüzüne yayılmasının taşıyıcısıdır. Fethe giden yolda bir araç olmanın çok ötesinde işleve sahip olan at, ülküye ortaklık eden yarendir. Bu nedenledir ki ‘at murattır.’ sözü Türkler arasında arzulanın, istenenin, hayal edilenin adı olmaktadır.

At, uzakları yakın edendir. Pakdil, uzakları yakın edene Cezayir atı diyerek ata yeni imgelemler yükler. Fizyolojik özelliği bakımından diğer at cinslerinden ayırt edici bir özelliğe sahip olmayan Cezayir atı, şairin ona yüklediği imgesel anlam ile diğer at cinslerinden farklılık gösterir. ‘Mektuplar I’ eserinde farklı bir imgelemle kaleme alınan bu şiirin yazılmasına neden olan duygu yoğunluğunun nedeni şairin, askerde sevdiklerinden uzak düşmesidir. Şairin, askerliğini yaptığı 1962 yılında dünya sahnesinde de yüz otuz iki yıl Fransız sömürüsüne mağruz kalan Cezayir bağımsızlığını kazanır. Fransızların atlata bile işkence yaparak öldürdüğü, insanlık onurunun çiğnendiği bu savaş, pek çok düşünürün, sanatçının insanlığın onurunu kurtaran söylemlerinde yer alır. 23 Mart 1958 yılında Pazar Posta’sı dergisinde Sezai

Karakoç'un 'Kutsal At' şiiri ile Cezayir'in destansı direnişin anlatılmasına; Pakdil, Cezayir'in bağımsızlığını kazanıp özgürleşti 1962 yılında sevdiği kadından gelen mektupları "*Peş peşe koşar Cezayir atları*" benzetmesi yaparak askerde sevdiğinden uzak olmanın ruhunda oluşturduğu bunaltıyı ortadan kaldırması yönüyle da kendi ruhunu özgürlüğe kavuşturur gibidir.

Pakdil, annesinin kendisine küçükken anlattığı öykülerden etkilenip tanıdığı Cezayir'e, gençlik yıllarında Cezayir'in onursal, kimliksel mücadelesine tanıklık eder. Bu mücadele şairin hayat karşısında ilkesel duruşu ile şiirinde özgün bir biçimde yer alır. Pakdil, ahlaklı imtihan yeri olan aşkı, Cezayir'in bağımsızlığını kazandığı yıl ile askerliğini yaptığı yılın aynı yıl olduğu bilgisi göz önünde bulundurulduğunda yeryüzünde insanlığın kazanmasının imgesi olan 'Cezayir atları' imgenin içinde aşkı saklayarak aşkın masumiyetini ve mahremiyetini koruyarak dillendirmemektedir (Ülken, 1999: 190).

2.4. Yeryüzündeki Bir Muştı: Çocuk/luk

İnsanın yer yüzene tutunmak için attığı tohum olan çocuk; insanın dününü, bugününde yaşatan ve yarına taşıyandır. İnsanoğlunun hayatında bir köprü görevi gören çocuk, kirlenmemiş bir akıl ve lekelenmemiş bir vicdanla sırlanan aynadır. İnsanoğlunun dünyaya tutunmak için verdiği mücadelede kendini kıymetli yapan değerleri görmezden gelmesinin veya unutmasının sonucu olarak kendisinin insanî vasıflarından kopmasını engelleyecek olan aynadır. Allah'ın insana, insan kalabilmesi için bahşettiği iki öz ile sırlanan çocuk, kaybedilen değerlerin mahfazasıdır. İnsanın dününü içinde barındıran çocuk, insanı ruhundan yakalayarak kendi çocukluğuna götürür. Bilinçaltındaki düşleri, hayalleri, masumiyeti dışarı taşıyan anılara yolculuğa çıkarır. Ona kaybettiği ya da unuttuğu kendini hatırlatır.

Çocuğun özünde taşıdığı değerler ile insanı kalbinden tutması, masumiyetin ve saflığın simgesi olarak görülmesi edebi anlatılarda da çocuk ve çocuk duyarlılığına yer verilmesine neden olur. Öyle ki Türk edebiyatının üretken yazar ve düşünürlerinden olan Sezai Karakoç, insanlığın alinyazısını değiştirecek olan çocuğu bekler ve bu çocuğun bünyesinde dirilişi var kılar. Sezai Karakoç ile aynı iç dinamiklerden beslenen Nuri Pakdil de şiirlerinde çocuğa uyanışın meşalelerini yaktırır. Hayata inancı ekseninden bakan ve yorumlayan düşünürlerin kalemindeki çocuğun yüzü, yaşama

dönük olmakla birlikte, ötelere giden yolun mihenk taşıdır. Bu nedenledir ki çocuk/luk, yaşam karşısındaki hayal kırıklıklarından, yorgunluklardan kaçıp sığınılacak bir liman olmamıştır. Tam tersine umutsuzluk karşısında umut, eylemsizliğin karşısında direniş olarak var olur. Böylelikle çocuk yalnız geleceği değil bugünü de karanlıktan kurtarır.

Nuri Pakdil’in şiirindeki eylemselliğini karanlıktan kurtararak muştı olan çocuk; “*umuttan, sevinçten alın terinden karılmış bir yazgı*” (Karakoç, 1995: 33) donanımına sahip olan çocuktur. Ona bu yazgıyı inancı verir. O, kendisine yüklenen yazgının bilincinde olan çocuktur. İnsanlığın kaderini kendi alinyazısı olarak bilen ve bunun soylu mücadelesinin öncülüğünü yüklenmiş çocuktur. Sezai Karakoç’un, “*o çocuğu bekliyoruz, Dünyayı değiştirecek, yenileyecek meşhur kelimemizle söyleyelim, diriltecek çocuğu*” (Karakoç, 1995: 10) olan çocuk, Nuri Pakdil’in şiirinde vuslata kavuşur.

Çocuk kelimesi, Anneler ve Kudüsler şiir kitabında yer alan Araf şiirinde ilk defa geçer. Şair, Araf şiirini 1970 yılında Ebubekir Sonumut imzasıyla Edebiyat dergisinin Kasım sayısında yayımlar. Bu şiirinde çocuk;

“Çoğuz

biz

anne

Çevremde

muştı dağıtan

kesiksiz artan

her çocuk

bir komutan” (Anneler ve Kudüsler, s. 23)

dizeleriyle varlığını ve misyonunu haykırır gibidir. Çocuk şiirde “*anlatıcı figür kimliği*” (Sazyek, 1996: 124) ile konuşur. Şairin sözünü devrettiği çocuk, “Çoğuz/ biz/ anne” diyerek anneye seslenir. Bir ülkünün beklediği çocuk gelmiştir. Bu çocuk, tek ve yalnız değildir. Şiirde “çoğuz biz” diyerek de niceliksel olarak çok olduğunu söyleyen çocuk, “*muştı dağıtan/ kesiksiz artan/ her çocuk / bir komutan*” dizeleriyle de niteliksel olarak da çokluğunu vurgular.

Şiirde sözü devralan çocuk dışa dönük ve eylem odaklıdır. Şiirde çocuğun eylemsel yönü “*muştı dağıtan/ kesiksiz artan her çocuk/ bir komutan*” olarak belirtilir. Çocuğun komutan vasfıyla önderlik yapmasına neden ise mustı dağıtmasıdır. Umudu da kuşatan mustı; “*sadece bir umut değildir; gerçekleşmesi için sağlam kanıtlar bulunan umuttur, ve sadece bir bekleyiş umuş psikolojisi değil, ruhu yücelten ve o mustı toplumu düzeyine erdiren bir oluş çabasıdır*” (Karakoç, 1995: 33). Şairin çocuğu umut dağıtan değil de mustı dağıtan olarak nitelemesi çocuğa yüklediği misyonun alanını genişliğini göstermek içindir.

Pakdil’in çocuğa bu kadar büyük anlam ve görev yüklemesinde toplumlarda çocuğun saf ve masum olarak kabul edilmesi ile birlikte diğer bir en önemli sebep de şairin inanç ve onun şekillendirdiği düşünce dünyasında çocuğa verilen önemdir. İslam tarihi özelinde bakıldığında çocuk denildiği zaman akla ilk gelen Hz. Ali’dir. İlk inanan çocuk olması ve Hz. Muhammed’in Mekke’den Medine’ye hicret edeceği zaman müşriklerin onun şehirden çıktığını anlamaması ve ona bir zarar vermemesi adına Hz. Muhammed’in yatağına yatar ve onun hayatını kendi hayatına tercih ederek küçücük bir bedende büyük bir teslimiyeti barındırarak inancın ördüğü teslimiyetin önderliğini yapar. Dinler tarihi noktasından çocuğa bakılacak olursa akla ilk gelen isim Hz. İsa’dır. Ruh-u Kudüs ile desteklenen Hz. İsa, bu yönüyle yeryüzündeki tüm çocuklardan ayrılan özel bir konumdadır. Hz. İsa kundaktayken dile gelip “*Şüphesiz ben Allah’ın kuluym. (Allah) Bana kitabı verdi ve beni peygamber kıldı*” (Meryem Suresi :30) diyerek Allah tarafından kendisine ‘önderlik’ vasfı verildiğini belirtir. İnancından aldığı güçle hayatı anlamlı kılma mücadelesi veren şair, inancının çocuğu yükselttiği mertebe ile inancından güç alarak ulvileşen çocuğu, şiirinde de inancının uzağında büyütmemektedir. Onu geçmişte yüklendiği misyondan uzaklaştırmamaktadır. Geçmişte inancın ruhsal önderliğini yapan çocuk, bugün de inancını besleyen umudun önderliğini yapar.

Şair, şiirde çocuğu mustı dağıtan komutan yaparak çocuğa kendi cevherini hatırlatmakla birlikte insanların da bu hakikati unutmamasını ister gibidir. Pakdil, mustı kavramının birlikte getirdiği sorumluluk kavramının belirginleştirmek istercesine bu kavramı ‘komutan’ kelimesi ile somutlayarak şiirinde sözünü devrettiği çocuğu, çocuksu bir söylemle konuşturmamaktadır.

İnsanın yaratılış mayası olan toprak, insanın yaşaması için gerekli olan en temel ihtiyaçları içinde besleyip sakladığı gibi, kendisinden olan insan bedenini de vakti geldiğinde içinde saklayarak kendisinden olanı kendisine dönüştürerek muhafaza ettiği gibi insanın dünyadaki gerçeğini hatırlatan mahfazadır. Pakdil, içinde kendisini ve kendinden olanları saklayan toprakla bağını kesmemektedir;

“Ne okuduğumu

Sorar bana toprak

-Muştı sana yeni çocuk

Yüzünde secde izi

Susması mağara

/iştahlı bir aç göz

Ölülerimize galeri toprak baba” (Anneler ve Kudüsler, s.48)

Pakdil, varoluşun ve yok oluşun imgesi olan toprakla konuşarak mekân- insan, insan-nesne özdeşliğini kurmaktadır. Toprakla konuşurken aslında insanın kendi gerçeği ile konuşan Pakdil, yeryüzünün umudunu bağladığı çocuğa “-Muştı sana yeni çocuk/ Yüzünde secde izi” diyerek müjde verir. Pakdil, çocuğa muştı sıfatı yakıştıran gücü inançta bulmaktadır. Yaratıcısını bilen ve yalnız onun huzurunda eğilen insanlar yeryüzünün gerçek fatihleri olma yolunu açacağına duyulan inanç, şairin değimiyle ‘yeni çocuk’ta vardır. İnsana yaşayabileceği imkânları vererek onunla bir nevi konuşan toprak, insanı koynuna alırken şairin dizelerinde; “*Susması mağara / iştahlı bir aç göz/ Ölülerimize galeri toprak baba*”ya benzetilmektedir. Ölülerin defnedildiği toprağın mezarlıklar oluşturarak, insanın erginleşme mekânlarından olan mağaraya benzetilmesi yaşayanları, toprağın üstünde terbiye etmesi ve olgunlaştıran heybeti ve haşyeti içinde taşıyan insan gerçeğinin örtük dildeki hakikat sözcüsüdür. Yeryüzüne adım atmış olan her insanı içine alabilecek yapıda olması ile açgözlüye benzetilen toprak, yaratılmışların en soylusu olan insanın bedenini kendi içinde ‘koruması’ ile de şairin dizelerinde galariye benzetilmektedir. Genellikle anneye benzetilen toprak, Pakdil’in şiirinde babaya benzetilmektedir. Kendine has imgelem dünyasına sahip olan Pakdil, toprağın ekolojik sistem içerisinde koruma, kollama, dış tehlikelere karşı muhafaza etme görevini üstlenen erkeğin misyonunu üstlenmesi bakımından babaya benzetilmektedir. Doğumların ve ölümlerin arasında yaşama umudunu çocuğa bağlayan şair;

“Döndü karanlıkları

Çünkü bir çocuk doğdu mu bir umut birlikte gelir

Çünkü çocuk karanlığın karşıtı

Havalanacak bir kuş

İçimizde eylem

Ekmeğim yazı makinam andım benim” (Anneler ve Kudüsler, s.89)

dizelerinde karanlığı aydınlatan güneşin özelliğini çocuğun dünyaya gelmesiyle eş değer tutmaktadır. Aydınlığın insanın içine ektiği umudu, kalbin katılaşmasına izin vermeyerek insan gönlünü aydınlatan çocuk üstlenmektedir. Çocuğu “Çünkü çocuk karanlığın karşıtı” olarak niteleyen şair, çocuğun taşıyıcılığını yaptığı umudun haberini vermenin heyecanını “Havalanacak bir kuş/ İçimizde eylem/ Ekmeğim yazı makinam andım benim” dizlerinde belirtmektedir. Çocuğun bugüne ve yarına taşıyıcılığını yaptığı muştuyu yarınlara taşıyıcılığına şair kalemmini de ortak etmektedir. Çocuğun evrenselliği ile yazının evrenselliğini birleştiren Pakdil, umudun sözcülüğünü yapmaktadır. Şair, umudun sözcülüğünü yaptırdığı çocuğa;

“Çünkü güzelleme

Putu bakmayan çocuklara

Boyutların korunan ölçümü

Yarın çeşme

Yürüyoruz soluğumuz doğu

Kent oğlu

Taşıyor önümüzde

Süt dolu bakracını ay yapmış” (Anneler ve Kudüsler, s.86)

mısralarında aşık edebiyatı nazım türü olan güzellemenin geleneğin modern şiire dönüştürülerek çocuğa duyulan sevgi, güven ve umudun lirik anlatımını şair, İkinci Yeni çizgisindeki şiirinde ortaya koymaktadır. Pakdil’in umudunu bağladığı ve yarının sahipleri olan çocuklar, İbrahim peygamberin çocukken yüklendiği farkındalıkla

yüklenmektedir. Put çağında puttan yüz çeviren İbrahim peygamber gibi yarının sahipleri olan çocuklar da yaratıcının yerine başka mabutlar koymaz. Yarını çeşmeye benzeten şair, yarınları içinde saklayan çocukları zamanın musluğunda yeryüzüne yayar. Yeryüzüne yayılan bu çocuklar Doğu'nun soluğunu, İbrahim'i bir soluğu, soluyanlardır. Kentleri yeniden şekillendirecek olan çocuklar öncü olarak ellerinde aydınlık yayan süt dolu bakraçlar taşımaktadır. İnsanın yeryüzündeki ilk rızkı olan süt, saflığı, doğruluğu, şهادet mustusunu taşımaktadır.

Çocuğa umudun, dirilişe hayat veren geleneğin bir parçası olan Pakdil, şiirlerinde çocuğun soluğunda yaşamaktadır. Heyecanını, umudunu ve mücadelesini dünle bağını koparmadan veren şairin ufuk dünyasındaki yarınları şekillendirecek olan çocuğun elinden tutarak yarınlara yürüyüş başlatmaktır.

2.4.1. Annenin Kucağında Erginleşen Çocuk

Yaşam ile arasındaki gizil bağ tohumuna anne rahminde can bularak sahip olan çocuk, dünyada filizlenip kök salmayı da yine annenin kucağından başlar. Dünyaya gelirken annesi ile arsında bulunan göbek bağının kesilmesiyle çocuk, “*bir dönüşümün gizemiyle perdeyi kaldı(rarak)*” (Campbell, 2010: 65-66), yaşamdaki eşliğini atlayıp yeni bir boyutta yaşamaya devam eder. Bu yaşam yolculuğuna bir cenin olarak başlayan hayatı, dünyaya gözlerini açtığı andan itibaren bilinçle donatılmış bir canlı olması bakımından onu diğer canlılardan ayrılarak hayatın biricik öznesi konumuna getirir. Bireyin “*Kendini gerçekleştirmenin ön koşulu olan “bilinçli ”*” (Şahin, 2014: 374) olması ise kişinin kendisini keşfetmesiyle mümkün olur. Kendini keşfetmenin zor ve sancılı sürecinde bireyi, bedensel ve ruhsal temizliğine özen göstererek yarınlara hazırlayan annedir. Bu nedenledir ki edebi anlatılarda çocuk, masumiyetten ayrıştırılmadığı gibi anneden de ayrıştırılmamaktadır.

Edebî anlatılarda özellikle de şiirde kimi zaman çocuk, hayat karşısında yetişkin olmaktan yorulan insanın çocuksuluğuna sığındığı, kimi zaman kendi çocuksuluğu ile annesinin şefkatine sığınan kimi zaman da insanlığın onun masumiyetine sığındığı evrenselliği ile hayat bulur. Nuri Pakdil de şiirlerinde çocuğu evrenselliklerinden ayırmamaktadır. O, şiirlerindeki çocuğu eylemselliğin uzağında konumlandırmadığı gibi annenin de uzağında konumlandırmamaktadır. İnsanın onurlu kalabilme eyleminin meşalesini taşıttığı çocuğu anne kucağında yetiştirir.

Şairin 1971 yılında ‘Edebiyat’ dergisinin Aralık sayısında Ebubekir Sonumut imzasıyla yayımladığı ve daha sonra da ‘Anneler ve Kudüsler’ şiir kitabında yer alan ‘Bizimle Başlayanlar İçin’ şiirinde anne ve çocuk ülküsel bir yaşama hazırlanmada birleştirilir. Şair;

“ Anne gel büyüt çocukları

Baba bir sülüs ekmek getir

Deniz sureleri

Kitabı aç bulursun

Asya aile

Konuşma kabardı ve bir tüfeğin tetiğini buldu

Tüfekte kurşun yok

Çünkü kurşun öldürür

Tüfekte sağdan sola doğru

Bir belgit belli

Gölgesi üstümüze yapışık

And anıtlarının yanına vardık” (Anneler ve Kudüsler s.53)

şiirin ilk dizesinde anne ile çocuğu birbirinden ayırmaz ve anneyi çocuğu büyötmeye çağırır. Aile içindeki anne ve babanın gizil görev dağılımını şairin şiirinde “*Anne gel büyüt çocukları/ Baba bir sülüs ekmek getir*” dizeleriyle ortaya çıkar. Aile içinde bireylerin barınacağı mekânı, evin geçimi, aileyi dış tehlikelerden korumak gibi sorumluluğu olan erkek/ baba iken, çocukları bedensel ve ruhsal olarak yetiştirmenin büyük sorumluluğu annenin sorumluluğundadır. Evi bir yuvaya dönüştüren kadın ve onun yetiştirdiği çocuk ile toplumlar renklere boyanarak kimliksel, ruhsal dokusunu ortaya koyar. Nuri Pakdil, şiirlerinde toplumların sahip oldukları kimliksel dokuyu, inanç ve sevgi ile karılmış bir yuvanın tezahürü olarak görmek istemektedir. Bu nedenledir ki onun şiirlerindeki insan, gerçek hayatta olması gerektiği gibi, inanç ve inanın gereği olarak bir kimlik sahibidir.

Şair şiirinde kimliğin oluşmasındaki en önemli etkenlerden birisinin inanç olduğunu göstermek için bireyin yaşama tutunmadaki ilk odak noktası olan aileden

sonra “*Deniz sureleri/ Kitabı aç bulursun*” dizeleriyle inancın insan hayatındaki fonksiyonuna vurgu yapar. Telmihlerle şiirinde bir yön gösteren şair, insanları da hakikatin perdesini aralamaya çağırır. Şairin “*Kitabı aç bulursun*” dizesiyle işaret ettiği ‘Kur’an-ı Kerim’de deniz ile ilgili kırk iki ayet vardır. Bu ayetlerin bir kısmında Allah, denizi ve deniz ürünlerini insanların hayatını kolaylaştırmak için insanların hizmetine sunduğunu, iki denizi, tatlı suyu ve tuzlu suyu, birbirine karıştırmayarak hem kudretini hem de bu iki su türünün insan hayatındaki önemini belirtirken; bir kısım ayetlerde da deniz ve su aracılığı ile inkârda ve isyanda haddi aşan insanları cezalandırdığını belirtir. ‘Kur’an-ı Kerim’de bir ceza yeri olarak olumsuz yönü belirtilen denizin, Hz. Yunus’u bir balığın yutması sonucu ceza ve sonucunda ‘terbiye edici’ yönü de açıklanır. Bununla birlikte kıyamet tasvirlerinde de Kur’an-ı Kerim’de denizde meydana gelecek değişimlerden bahsedilir ve Allah ‘Kur’an-ı Kerim’de deniz üzerine yemin eder. Şairin “*kitabı aç bulursun*” dediği bu ayetlerine bütününe genel olarak baktığımızda Allah’ın sonsuz kudreti, lütfu, ikramı, hak yolundan ayrılanlar için gazabı, vaadinin hak olduğunu göstermek için yaptığı andı ışığında hayatın sınırlarının ve anlamının gösterildiği görülmektedir. Bu ayetlerin ışığı altında şair şiirine “*Asya aile*” dizesiyle devam ederek aile kavramının ulusların yorumlayışına göre farklılığını ve ortaklığını gösterir. Yapılan araştırmalarda “*Asya kültüründeki aile yapısının incelendiğinde, çocuğun yaşamında ailenin en önemli etmen olduğu kabul edilmekte ve geleneksel Asya ailelerinde, bireyden çok ailenin önemli olduğu belirtilmektedir.*” (Aksoy, Kılıç, Gözün Kahraman; 2009: 18). Şair de bu öneme vurguyu “*Asya aile*” dizesiyle hatırlatarak bu gerçeğe vurgu yapar.

Pakdil, ailenin özellikle çocuğun yetiştirilmesinde annenin neden önemli olduğu göstermek için yaptığı telmihlere bir hakikati; “*Konuşma kabardı ve bir tüfeğin tetiğini buldu/ Tüfekte kurşun yok/ Çünkü kurşun öldürür/ Tüfekte sağdan sola doğru/ Bir belgit belli*” dizeleriyle şiir dilinin imgesel söylemi içerisinde anlatır. Şiirlerinde kelimelerin anlamlarını imgeyle örten şairin dizelerine baktığımızda “*konuşma kabardı ve bir tüfeğin tetiğini buldu*” dizesiyle “*deniz sureleri*” dizesiyle ile işaret ettiği ayetlerden olan “*Kaynatılıp kabaran deniz*” (Tur Suresi: 6) ayetini işaret ettiği görülür. Pakdil, Allah’ın insanlarla konuşması olan ayetlerinde kıyamet tasvirinin şiddetini göstermek için “*konuşma kabardı ve bir tüfeğin tetiğini buldu*” ifadesini kullanır. Şiirin devamında söylenen “*Tüfekte kurşun yok/ Çünkü kurşun öldürür*” dizelerine bakıldığında inancın insanı yaşatan teslimiyeti görülmektedir. İslam inancında dünya hayatındaki ölümün bir

son olmaması ve dünyanın bir geçiş mekânı olarak algılanması, dünyanın sonu olan kıyametin ürpertisini hafifletir ve yaşamın başka bir boyutta devam edeceği inancının güvenini verir. Bu nedenledir ki Pakdil akıllara ve yüreklere bu inancın verdiği güven duygusunu tazelemek ve bu güvenin kaynağını hatırlatmak için “Tüfekte sağdan sola doğru/ bir belgit belli” dizeleriyle devam eder. Şairin şiirlerinde aynı kelimeye birden fazla anlam yükleyerek kelimelerin çağrışım alanını genişletmesi ‘tüfek’ kelimesinde de görülmektedir. Bir önceki dizede ayet olarak gördüğümüz tüfek burada “*Tüfekte sağdan sola doğru/ Bir belgit belli*” dizeleriyle imgesel alanını genişletmiş ve ‘Kur’an-ı Kerim’ olarak geçer. Pakdil, ayet özelinden dikkat çektiği değerleri ‘Kur’an-ı Kerim’i işaret ederek genelleştirir ve kuşatır. Pakdil’in tüfeği sağdan sola doğru niteleyerek işaret ettiği ‘Kur’an-ı Kerim’deki ayetleri “bir belgit belli” dizesi devam ettirmesi, ayetlerin hüküm gücünü vurgulamak istemesindedir. Şair, bu vurguyu belirttikten sonra şiirine “*Gölgesi üstümüze yapışık/ And anıtlarının yanına vardık*” dizeleriyle devam ederek düşünsel ve eylemsel duruşunun kaynağını inancından aldığını açıkça gösterir. Şair, “And anıtlarının yanına vardık” dizesiyle telmihlerle yön gösterdiği şiirini yine telmihte bulunarak bitirir. Pakdil, kelimelere yüklediği imgesel anlamlarla onların anlamlarını kimi zaman sınırlandırıp tek bir noktaya işaret ettiği kimi zaman da kelimelere kuşatıcı imgesel anlamlar yükleyerek oluşturduğu üslup özelliğini dikkate alındığında onun şiirlerinin çoklu okuma zorunluluğu getirmektedir. Bu üslup özelliğinden hareketle şiirdeki telmihe baktığımızda ‘and anıtları’ ile yemine vurgu yapıldığı görülmektedir. Ahitleşmek, söz vermek anlamında olan “*yeminin asıl fonksiyonu, bir ifadeyi doğrulamak ve güçlendirmektir.*” (Öztürk, 2013: 43) Pakdil yeminin içinde barındırdığı sözün doğruluğunu gösterme anlamını daha da güçlü olduğunu belirtmek için “anıt” ifadesini de kullanarak ilk olarak yaratıcının kitabında yaptığı yeminleri anıtlıştırmaktadır. Bu anıtlıştırılan yeminlere bakıldığında Allah’ın kendi üzerine, en son indirdiği kitaba, rüzgâra, buluta, yıldıza, gece ve gündüze, şafak, şafak ve kuşluk vaktine, kıymet gününe, bazı meyvelere yemin ettiği görülür. Sözün üstünlüğünün söyleyenin üstünlüğü ile orantılı olduğu hakikatinden hareketle Pakdil, yaratıcının kendi hükmünün mutlaklığını göstermek için ettiği yeminlere dikkat çeker.

Dizede geçen ant anıtlarına ikinci bir okuma ile baktığımızda insanoğlunun Bezm-i Elest’te yaratıcı ile yaptığı ahitleşmesi sonucunda başlayan soylu yeminin yeryüzünde Akabe biatı ve Rıdvan biatı ile devam etmesine yapılan telmihtir. Yeryüzünde yapılan bu iki yemin insanın Bezm-i Elest’teki söze sadık kalınarak

özünden kopmadığını göstermesi bakımından önemlidir. Yeminlerin “*kendisini ortaya çıkaran asıl nedenlerle anlam*” (Candan, 2010: 442) kazanması şairin şiirinde, anlatılmak istenen düşünceye vurgu yaparak, okurların ilgisini ve dikkatini bir noktaya dikkat çekme işlevinde kullanıldığı görülür. Pakdil böylelikle şiirinin ilk dizesinde anneye verilen misyonun hangi öğreti altında yapılması gerektiğini de telmihlerle vurgular.

Pakdil, çocuğu yetiştirmede annenin rolünü ve anne ve çocuk arasındaki gizil bağı ‘*Anneler ve Kudüsler IV*’ şiirinde:

“ *çocuk harita*

anne çocuğun gözleriyle bakar

uyur çocuk

anne bekçi dâim” (*Anneler ve Kudüsler*, s.62)

mısralarıyla vurgulamaya devam eder. Annenin çocuğu “*kendini tanımaya yüreklendirme*” (Lauster, 2000: 13) ve dış tehlikelere karşı koruma çabası Pakdil’in şiirinde anneyi çocuğun başında, uykuda iken bile onu koruyup kollama görevinden ayırmasına engel olmaktadır. Şair şiirinde, annenin bu özelliğini vurgulayarak çocuğu bir haritaya benzettiği dizesinde, kendi çocukluğunun şiire yansması ile çocuğun imgesel çağrışımını genişletir. Şiirin “ *çocuk harita/ anne çocuğun gözleriyle bakar*” dizelerinde şair, çocukken babasının kendisine aldığı haritayla kurduğu bağın, düşünsel yolculuğundaki yansımalarının topografyasını çizer gibidir. Haritanın bir coğrafyanın, tarihin, dilin veya yeryüzünün tamamının yahut bir kısmının belirli bir ölçek ile bir düzleme aktarılması özelliğini şair şiirinde çocuk ile özdeşleştirmektedir. Çocuğun yaşadığı coğrafyanın tensel ve tinsel dokusunun en küçük yansıtıcısı olması ve bu yansımayı geleceğe taşıması onu kültürel kimliğin emanetçisi yapar. Pakdil, bu emanetçiye onu koruyup kollayan annenin gözlerinden bakarak annenin ve çocuğun içlerinde taşıdıkları iki saydamlığı birleştirmektedir. Bu birleşimde değişmeyen görev anneye yüklenir. Yarınlara emaneti kendi soluğunda taşıyacak olan çocuğu her an korumak görevi şiirde annededir.

Nuri Pakdil, sevgi, şefkat ve inançla karılmış annenin kucığında yaşamı anlamlandıracak ve yaşamla anlam bulacak, farkındalık sahibi olan çocuğu yetiştirir.

2.4.2. Direniş ve Dirilişin Taşıyıcılığının Öznesi Çocuk ve Simgesel Açılımları

Bireyin bilinçle donatılarak yeryüzünde yaşamının tüm sorumluluğunu kendi üzerinde taşıması onu seçimler yapmaya zorlar ve “*varoluşunu izleyen bir izleyici olmayıp kendi yaşantısını*” (Şahin, 2014: 668) kendisinin oluşturması bakımından bireye öznellik kazandırır. Kendi varoluş anlamını keşfeden birey, yeryüzünde anlamlandırabileceği bir yaşamın peşindedir. Kendisine dayatılan düşünce ya da yaşam tarzı karşısında kimlikli bir tavır almakla başlayan direnç, bireyin soylu mücadelesine dönüşür. Bu soylu mücadelenin edebi anlatılardaki öncüler arasında çocuk da kendisine ait yeri alır. Yetişkinlerin yüklenmesi ve öncülüğünü yapması gereken bu mücadelede edebi anlatılarda çocuğun bu kadar yer alması “*kahraman yeniden doğmak üzere içe doğru*” (Campbell, 2010: 108); yaptığı yolculuğun yansımasıdır. Bu yansımada çocuk, sahip olduğu özden hayatta soyutlanmadan var olduğu gibi edebi anlatılarda da soyutlanmadan var olarak eserlere anlamsal iç derinliğini artırarak cesaret verir.

Yüzünün ve kaleminin yönünü inancından aldığı güçle ‘insan’ kalabilmenin onurlu mücadelesi olarak belirleyen Nuri Pakdil, insanın “*evren için kendinin, kendisi için de evrenin yaşamsal bir öneme sahip olduğunu anlamak*” (Korkmaz, 2008:173) zorunda olması gerektiği gerçeğinin hatırlatıcısı gibidir. İnsanı ve yaşamı köksüzleştirerek birbirinden ayıran her türlü olaya ve oluşuma karşı tavır alarak düşünsel direniş başlatır. Bu düşünsel direnişte umudun meşalelerini taşıdığı çocuğa direnişin gömleğini de giyindirir. Çocuğa farkındalık, görev ve sorumluluklar yükler ve çocuğa;

“*ey öbürsü günleri bekleyen çocuklar*

- *işçi asker*

Kutsal” (Anneler ve Kudüsler, s.16)

dizeleriyle seslenir. Pakdil bu şiirinde “*ey öbürsü günleri bekleyen çocuklar*” diyerek çocuğun mutlak yazgısı olan neslin taşıyıcılığına dikkat çekerken çocuğa da bunun bilincinde olması gerektiğini hatırlatarak geleceği işaret eder. Şiirde geleceğin sahipleri olan çocuklar “*işçi asker/ Kutsal*” dizelerinde yeni nitelemelerle varlık bulur. Kelimelerin etki gücünü arttırmak için işçi ile asker kelimesinin birlikte kullanılır. Kelimelerin en etkili evrensel silah olduğu görüşünde olan Pakdil, şiirinde işçi, asker ve

kutsal kelimelerini çocukla harmanlayarak kelimelerden oluşturduğu silahın anlamsal çağrışımları ile zihinlere nişan alır. Pakdil'in imgelem dünyasında “*Asker, bende, yalnızca bir ‘duygu’ değil, bir ‘düşünce’ de oldu.*” (Pakdil: 2017:68) düşüncesinin tezahürüdür. Emegın ve alın terinin karşılığı olan işçi ile askerin vatan savunucu olmanın yanı sıra duygu ve düşüncenin karşılığı olması ile kazandıkları kutsiyet çocuğun özündeki kutsiyetle eşitlenir. Pakdil, haksızlık ve zulüm karşısında yapılması gereken insan onurunu kurtaracak olan direniş i çocukta başlatarak, bugünü kurtardığı gibi çocuğun yarının kayıp insanları olması önüne de set çeker;

“Ağıt yakışmaz

ş iire ve çocuk yüzlerine

ki çocuk yüzleridir getirir bizlere

gereğini bağımsızlığın

İlerler zaman

kudüs koşusunda

ancak anlar

çocukların dâim önde olduklarını” (Anneler ve Kudüsler, s.73)

Şair, toplumların dillerini estetiğe kavuşturan ş iiri ve çocuğu umudu besleyen kaynak olarak görmektedir. Bu nedenledir ki gerçek ne kadar kötü ve olumsuz olursa olsun ş airin dizlerine karamsarlığın gölgesinde verilmemektedir. Pakdil'in ş iirleri insanda umudu besleyecen değerler manzumesidir. İnsana tutunması için geçerli olacak bir sebebi derinliklerden bulup çıkaran ş air, kendisi gibi okurlarını da çocuğa inanmaya ve tutunma nedenini “*ki çocuk yüzleridir getirir bizlere/ gereğini bağımsızlığın*” dizelerinde vermektedir.

Yeryüzü yürüyüşünün Pakdil'deki karşılığı, Kudüs'tür. Kudüs koşusu, inancı yüklenen insan koşudur. İnsanın akıl baliğ olmasıyla başlayan dini sorumluluğu son gününe kadar devam etmektedir. Sanatçı, bu inanç yürüyüşüne katılanların önde olduğunu öncü olduğunu anladıklarını belirtirler. İnancın bugünü imar ederken yarını inşa etmesi gibi çocuk da bugünü güzelleş irken yarına yürür. Pakdil, geleceğe ait olanların öncülüğündeki yürüyüş e katılmaya çağırmaktadır.

Pakdil'in şiirlerinde çocuk şairin “*yüzünü saklayan bir maske*” (Kundera, 2001: 81) gibidir. Şiire derinlik kazandırmakla birlikte şair, eylemselliğini çocuk üzerinden devam ettirdiği şiirindeki şu;

“Irmak yatağıdır

çocukların cepleri

bilmeyiz bütün ırmaklar sabahları

akşamları çocuk ceplerindedir

Erişince kelime beyi

çocuğun etine

pamuk gibi yumuşak olur o dağ

anneler her yerde o dağı arar

Dener çocuk

Öndeki çocuk boynu mitralyözdür

Toz kalktı mı ayaklardan

Attaki çocukla birlikte ikisi de attır” (Anneler ve Kudüsler, s. 64)

mısraları ile çocuğu alışılmış benzetmelerin dışında betimlerken geleneksel motifle de birleştirerek kökensel birliktelik kurar. Çocukların ceplerini ırmak yatağına benzeten şair, “*bilmeyiz bütün ırmaklar sabahları/ akşamları çocuk ceplerindedir*” dizelerinde zamanı çocukta yaşatmaktadır. Kendisini ‘kelime beyi’ olarak niteleyen şair, çocuğun ruhuna ulaşıldığı zaman zorlukların aşılabacağına inanmaktadır. Şair, insanlığın kalbi olan annelerin de zorlukların aşıldığı günlerin özleminde olduğunu belirtmektedir.

Pakdil, şiirindeki “*Dener çocuk/ Öndeki çocuk boynu mitralyözdür*” dizeleriyle çocuğun eylemselliğini alışılmışın dışındaki imgelem dünyası ile başlatır. Çocuğun nesilleri birbirine bağlayıcılığı ile boynun anatomik olarak baş ve gövdeyi birbirine bağlayarak bağlantı görevi görmesi birleştirilerek öznelleştirilir ve mitralyöze benzetilir. Mitralyözün çok namlulu silah olma özelliği ile çocuğun çok yönlülüğünün insanı kuşatmasının oluşturduğu birliktelik direniş yolunu oluşturur. Pakdil, direniş yolundaki yolcuğu “*Toz kalktı mı ayaklardan/ Attaki çocukla birlikte ikisi de attır*” dizeleriyle

başlatır. Bu yolculukta çocuk geleneksel motif olan atla özdeşleştirilir. Çünkü “Yürüyüş, ebedî yürüyüş; kötüye ve iyiye, ölüme ve hayata, zulmete ve nura gidiş; üstünde canavar başlıklı kapkaranlık bulutların çöreklediği veya nur sütunlarının infilâk ettiği ufka doğru akış, başı yerde ve gökte atlar üzerindedir.” (Kısakürek,2016: 34). Çocuğun bu soylu yürüyüşü de onun gibi soylu olanla olmalıdır. Her kelimenin sınırsızlığın parçası olduğuna inanan Pakdil, çocukta başlattığı mücadeleyi anlatacak kelimeleri özenle seçerek okurlarının da düşünce ufkuna hücum eder. Çocuğun kuşandığı görev yetişkinlerin ruhunda helezonlar yaratır.

2.5. İnsanlık Tekâmülünde İtici Güç: Tarih ve Tarih Bilinci

Tarih, akıp giden zamanın kimlik bulmasıdır. İnsanlık ürünü olan tarih, insanın rengiyle boyanırken insanı da kendi rengine boyar. İnsanı geçmişi üzerinde dününe kök saldırıp bugününde var ederken, insana verdiği ülküyle de yarınlara taşır. Tarih, insan yaşamının tanığıdır. İnsanlığın aynası olan tarih, kendisine bakanlara yaşanmışlığını gösterir.

Pakdil için “*Tarih; ak saçlı bir bilge; adım adım geliyor arkamızdan: izleyici.*”(Pakdil, 2015a: 44), tanıktır. Bu öyle bir tanıktır ki özelde milletlerin genelde ise insanlığın kolektif bilincini oluşturur. Özünde kendisini arayan insana geçmiş vererek onda aidiyet duygusu oluşturan temel güçlerdendir. Pakdil bu gücü görmeyi ikinci şiir kitabına da adını veren ‘*Ahid Kulesi*’ şiirinde çağırır. Şair aşağıdaki şu dizelerinde;

“Tarih Tekbir Öğreti

Görmek en büyük yeti” (Ahid Kulesi, s.89)

Pakdil, “*Tarih Tekbir Öğreti*” kelimelerini birlikte kullanarak insanın yönünü kendisini hayat karşısında olgunlaştıracak özüne çevirir. Şair, değer yargılarıyla örülmüş düşünce toplamalarını birlikte kullanarak, “*Ürkütülmüş günleri toparlayacak bir yer arıyorum*” (Pakdil, 2014f: 39) dediği yeri şiirinin dizesinde bulmuş gibidir. Her birinin kendi içinde ayrı bir öğretisi olan bu kavramların gücünü fark edip “*en büyük yeti*” olarak ifade edilmesi ise bilince yapılan bir göndermedir. Şiirde insanı anlamlı

kılan tarihin bilgelik gölgesi, “*gölge onu yaratan ışıktan daha çok*” (Sennett,1999: 24) berginleştirilerek varlığını insandan daha çok şiirde kendisini hissettirir.

Şair, zaman ve mekânı birbirinden ayırmamaktadır. Zamanı ve mekânı birbiriyle anlamlı kılar. mekân ve zaman düzleminde vücut bulan tarihi mekânlara hapsetmediği onun ‘*İstanbul IV*’ şiirinde açıkça görülür:

“*Kalbime cemre düştü*

Hoş geldin güzel Tarih” (Ahid Kulesi, s.61)

Sanatçı şiirinin ortak özelliği olan çoklu okumalar zorunluluğu, onun mekânlarının ve düşünce dünyasının doğru okunmasının vazgeçilmezidir. İlk manası ile düşünüldüğünde üç kıtaya hâkim olan bir İmparatorluğun yazmış olduğu şanlı bir tarihin mensubu olmanın verdiği bu topraklarda yaşayanların ortak haz paydasıdır. Genel bir okuma ile yorumladığımız şiire, Pakdil’in derin bakış açısının penceresinden bakıldığında onun İstanbul için “*İmgelememize İstanbul Girecek? Ne İstanbul’da oturduğum halde? Yedinci yüzyılda anılan İstanbul’u söylüyorum. Yirminci yüzyılın ilk çeyreğinde yaratılmadım ki ben!*” (Pakdil, 2015c: 97) diyerek onu ne kadar özel bir yere koyduğu görülür. İstanbul’un peygamberden rivayet edildiği söylenen hadis ile yüceltilmesi ve bu yüceliğe mazhar olmak için verilen mücadele İstanbul’u, Müslümanlar için yüceltiş sebebidir. Pakdil İstanbul’u zamanları geriye doğru aşarak yedinci yüzyıla ait kılar. Pakdil’in geriye doğru attığı bu zamansal aşım aslında o dönemin ezelden ebede döşenen kuşatıcılığıdır. Bu yüzyılın evrensel hükümleri insanı ve mekânı ötelere ait kılar. Pakdil, ötelerin habercisi olan hükme, müjdelenen şehrin mensubu olarak bakar ve tarihi kucaklar. Bilir ki tarih, insanı köküne bağlayan köprüdür. Şair, ‘RAYLAR’ başlığını taşıyan şiirinde:

“*Bir çentik at tarihe haydi uzat*

Ellerini varır bulur ellerim” (Sükût Suretinde, s. 45)

dizeleriyle tarihin dünle bugünü bağladığını ve yarınları şekillendiren uzakları yakın edendir. Tarihin insana ufuk veren bir olgudur. Okumasını doğru yaptığı zaman ise en bilge öğretmendir. Köksüz var olunamayacağının farkında olan Pakdil, tarihe sınırsız sarılarak köküne sahip çıkmaktadır. Tarih şair için yaşanmış bitmiş olay ve olguların anlatıldığı masallar değildir. Dünden başlayıp bugün yazılmaya devam eden tarih, bilinç, kimlik, ruh, aidiyet verendir. İnsana miras kalan miras bırakılandır. Oyun kuran,

oyun bozdurandır. Pakdil, geçmişin bilgeliğinin elinden tutmaya çağırmaktadır. Tarih karşında hep saygı duyar. Bu saygıyı ve özeni bir bilinçlenme süreci olarak aşağıdaki dizelerde ifade eder;

*Dağı çakar o ân kopar fırtına
tarar gibidir doğa saçlarını
seninkisi zaten rüzgâra adanmıştır
sayfalarında atlasın kabarır toprak gibi
geri geri gidersin ya hep ileri gidersin sen
ekmeği öperim seni ey yanık Tarih (Anneler ve Kudüsler, s.134)*

Şiirlerinde kimi zaman tarihi kucaklayan şair, kimi zaman da tarih ile kendini, insanları ve direnişini birleştirerek anlamlandırılır. Yaşamı anlamlandırmak için inancından ve geçmişinden beslenmektedir;

*“bir güzel geyik gibi
Özü tarihin
Anlamı yaşamının –her savaşçının-
Bir muştı büyütüyorum yüreğimde
bileklerimizin gücüne doğru işleyen
bir asya direnci
afrika siyah inci
en çok şimdi anlıyoruz ömer’i ali’i hasan’ı ve osman’ı/ keskin nişancı
olarak
ilerliyoruz” (Anneler ve Kudüsler, s.15)*

Tarih, Pakdil’in şiirinde geyik motifi ile özdeşleştirilmektedir. Türk edebiyatında çokça kullanılan geyik motifi, Divan edebiyatında sevgiliye, güzel göze benzetilirken Halk edebiyatında ise yaratılış motifi olarak kullanılmakla birlikte İslamiyet’ten sonra evliyalarla birlikte kullanılarak “İlahi taraftan olan geyikler, İslam dinine saldıran güçlere karşı mücadele ederler.” (Şimşek, 1995:20). Pakdil, tarihin özünü geyiğe

benzeterek geyiğin edebiyatımızdaki iki kullanıma dikkat çekmekle birlikte şiirin geneline yaydığı İslam düşüncesi ile var olma fikrinden hareketle geyiğin sevgili ve ilahi yönüne yapılan vurgunun ağırlığı dikkate alındığında geyiğin Pakdil'in şiirinde Divan ve Halk edebiyatındaki kullanımlarının birleştirildiği görülür. Şiirinde kullandığı motifleri düşünsel, eylemsel yönü ile adeta eğiterek yeniden anlamlandırır. Tarihin kuşatarak bütünlük oluşturuşunu sanatçı şiirinde, geyiğin edebiyattaki anlamsal açılımlarını birleştirip tarih benzetmesi yaparak vurgular. İnsanlarda ulus olma bilincini yerleştiren tarih, Pakdil'in şiirinde insanlık ulusunun tarihidir. Şair insanlığın tarihini yorumlarken ve insanlığın tarihine yazılmaya devam eden tarihini anlamlandırırken İslam âleminin dört büyük halifesini işaret ederek inancını konumladığı yeri de belirtmektedir. Gücünü ve kuvvetini inancın yoğurduğu tarihten alan şair, zamana atılan adımlarda yalnız değildir. İnsan onuruna yakışacak tarihi yazmak için inanan insanlarla birlikte zamana mal olacak tarih yürüyüşünde en önde yürür.

Çağ yürüyüşüne çağları anlamlandırarak başlayan Pakdil, çağın insanlarındaki en büyük eksikliğini *“günüyle tarihi arasında bağ kuramamasında”* (Pakdil, 2017a: 66) görmektedir. Bu nedendir ki tarih şairin, hayatla kurduğu bağı besleyen, ona inandığı davaya topraklık edendir. Pakdil tarihi üzerinden göklere giden yolu bulur.

2.5.1. Tarihin Kucağında Yıkıcı Bir Olgı: Darbeler

Bugünün insanı yarını yaşatacak olanlara bir kimlik bırakır. Cinsiyetini, ailesini toprağını seçemeyen insanoğlu nasıl bir hayat süreceği noktasında iradesiyle kendi hayatını yönlendirebilir. Doğarken aidiyet kurduğu ailesi ve toprağının kendisine devrettiği miras üzerinde yeni açılımlar yaparak kendi benlik kimliğini oluşturma özgürlüğüne sahiptir. Pakdil, dününü miras alan bugünleri de yarınlara miras bırakacak olan insanların hayat karşındaki konumunu önemsemektedir.

Pakdil, üzerinde yaşadığı toprağın geçmişini şiirlerine konu yaparken varoluş serüvenin anlatıldığı *“tarih bir masal albümü değildir.”* (Kısakürek 2007: 12) düşüncesini de kanıtlamak istercesine insana “tarihilik” aşısı yapar. Şairin, ‘Hançer Süslemesi’, ‘Ben Daha Doğmadan Önceki Yıllar_da Da Sık Sık Kurulurmuş Sehparlar Da’ ve ‘1997’de Sincan Ünlemi’ şiirlerinde ülkenin siyasal tarihinin izleri görülür. Pakdil, *“Okuduktan sonra, bu cümleyi, örselemeden ortak bir öze dönüştürebilenlerle yola çıkılıp, birlikte yürünebileceğine, amaca doğru, Tarih tanıktır.”* (Pakdil, 2014d:

89) sözleriyle tarihe tanıklık misyonunu yükler. Şairin imge dünyasında kimi zaman sezdirilen, kimi zaman da açıkça belirtilen insanı kökleriyle birbirine bağlayan tarih bilinci, anı ve geleceği değiştirmeye yönelik arzusu, onun bazen tarihle hesaplaşmasına, bazen de onun bilgeliğinden güç almasına neden olur. Şair ‘HANÇER SÜSLEMESİ’ şiirinde;

“Avlakada belâ

İn için için” (Osmanlı Simitçiler Kasidesi, s.81)

mısraları tarihe yapılan bir yolculuktur. Pakdil’in ‘Hançer Süslemesi’ şiiri onun “*Tarihimizin içinden, ileri doğru tutunmalıyız birbirimize Gelecekteki devinimlere insan başka türlü hazırlıklı olabilir mi?*” (Pakdil, 2015a: 14).düşüncesin şiire yansıyan yüzüdür. Avlaka’da bela” mısrasında I. Dünya Savaşı’na yapılan telmih ile “*Türk milletinin kendi olma mücadelesi derin*” (Şahin, 2015:110) ve simgesel bir düzlemde ele alınarak, adeta bir tarih okumasına davet yapılır. Pakdil’in, “in için için” mısraları bu okumayı, klasik bir okuyucu olmanın ötesinde görünenin arkasındakini görebilecek ferasetli bir okuyuculuğa çağırır. Çünkü ancak böyle bir okuyuculukla insan kendisine kapatılan mekânları görüp o zincirleri kırabilir.

Şair, tanık olmadığı ama ailesinden, yakın çevresinden ve okuduğu kitaplarda edindiği ülkesinin yakın tarihine yer verdiği şiirlerinin yanı sıra kendi anıları da kaynaklık eder. Sanatçının Ahit Kulesi adlı şiir kitabında geçen ‘*Milâdî Dokuz Yüz Yirmilerdi*’ şiiri onun şapka devrimine muhalif olan ailesinin tavrına çocukluk yıllarındaki tanıklığının da etkisi ile kaleme alınmış muhalif bir şiirdir;

“*Maraş sokakları destan döşedi*

Şapkanın reddine mütedairdi” (Ahid Kulesi, s.77).

Pakdil, batılılaşmanın bu toprakları kendi kökenlerinden kopardığı görüşündedir. Ona bu görüşü bir bakıma ailesinden gelen bir miras gibidir. Pakdil, Bir Yazarın NotlarıI’de: “*Başlara zorla giyindirilen nesneye dair yasanın yürürlüğe konmasından başlayarak bu başa giyindirilen nesneyi ‘uygarlığımızdan koparılış’ kabul ederek, kesinlikle reddettiğini belirtmek için, büyük amcamın hiç çarşıya, pazara inmediği, hep evinde oturduğu, günde beş kez, çok ilkel biçimde, çok ciddi düşünceler içinde yalnız bir yere geldiği mi söylenirdi?”* (Pakdil, 2015a: 94) cümleleri ile ailesinin tavrının

açıklar. Pakdil'in dünyasında özünden koparılmaya karşı verilen her direniş mekânı aynı zamanda bir umut mekânı olarak açılır.

“Tarihim vardı, bunu diyorum, sürekli de derim. Gülü ve kanı’yla Tarihimi arıyorum.” (Pakdil, 2015c: 36) diyen şair, ülkesinin siyasal tarihinin panoramasını şiirlerinde gösterir. Pakdil, imgenin arkasına sakladığı şiirinde okuyucusunun görgüsü ve bilgi oranında şiirin anlamsal açılımına ulaşmasını ister gibidir. Şair bunu yaparken de okuyucusunun şiirin anlam dünyasından uzaklaşmasına izin vermediğini tarih temalı şiirlerinde daha açık belli eder. Şairin, ‘Ben Daha Doğmadan Önceki Yıllar_da Da Sık Sık Kurulurmuş Sehpalarda’, ‘1997’de Sincan Ünlemi’ şiirlerinde ideolojik bilincin, *“tarihi kesitleyip dönemselleştirirken ister istemez çatışmalar sonucu ortaya çıkan”* (Şakar, 2013: 117) durumun şiire yansıyan kısmında Ulucanlar ve Sincan şairin hafızasında geçmişin aynalığını yapar. Pakdil, ‘*BEN DAHA DOĞMADAN ÖNCEKİ YILLAR_ DA DA SIK SIK KURULURMUŞ SEHPALAR DA*’ şiirinde;

Geçmeyegöreyim Ulucanlar’dan

Düşer yoluma gölgeleri tek tek” (Ahit Kulesi s.71)

Pakdil şiirinin altına düştüğü dipnotta *“Ankara İstiklal Mahkemesi infazlarının çoğu Samanpazarı’nın bu bölümünde yapıldığından, halkın, asılan Müslümanların anılarını yaşatmak için bu semte Ulucanlar adını verdiği, söylenir”* (Pakdil, 2014c: 71) diyerek bir bakıma Ulucanları’n neden kapalı mekân olarak algıladığını da açıklar. Pakdil’in bir imgede topladığı mekânın, tarihinde taşıdıklarını *“Düşer yoluma gölgeleri tek tek”* mısralarıyla ‘an’a taşıdığı görülür. Ulucanlar’ın tarihinden getirdiği miras onu geçmişinde de bugünününde de yaşatarak bugünün insanına dününü yansıtır.

Pakdil, 1999 yılında çıkardığı ‘Osmanlı Simitçiler Kasidesi’ şiir kitabında hafızalarda tazeliğini koruyan daha sonrasında postmodern bir darbe adını alacak olan “28 Şubat” darbesinin ayak sesi olan Sincan sokaklarında yürütülen askeri tankları da şiirinin belleğine ‘1997’DE SİNCAN ÜNLEMİ’ başlığıyla yerleştirir;

“Dururken de yürüyor mu ki Think

Tank derisi tıklı insanlara” (Osmanlı Simitçiler Kasidesi, s 29)

Pakdil’in, ‘1997 Sincan Ünlemi’ şiiri onun *“Çağından sorumlu eylemci düşünür”* (Gürdoğan, 2004: 133) oluşunun sonucu olarak *“ideolojik bilincin”* zamana attığı adımının bir sonucudur. Çünkü Pakdil’in şiiri, *“coşkulardan ve düşüncelerden yola*

çıkıp nesnel gerçeklere varmaz, aksine, nesnel gerçeklerden yola çıkarak duygu ve düşünce yaratır” (Akbayır, 2004: 156). Pakdil, Türk siyasi tarihinde yerini alan 1997 Sincan olayının şiirine başlık olarak vermesi ve bu olaya dikkat çekmek için başlığın son kelimesinin “ünlem” kelimesini kullanması, nesnel gerçekçiliğin duygu ve düşünceye açılan penceresidir. Pakdil, “*Dururken de yürüyor mu ki Think / Tank derisi tıkalı insanlara*” mısralarıyla da ülkenin siyasi geçmişine gönderimlerde bulunur.

Pakdil, zamanı ve mekânı aşmış gelen tarihle doğarak dâhil olmasıyla başlayan yarenliğinde insanın geçmişinden ve onun yansımalarını göreceği geleceğinden kaçamayacağını farkındadır. Bu farkındalık ondaki sorumluluk duygusunu pekiştirir. Pakdil, tarihiyle var olarak tarihe mal olunur bilincini şiirlerine de yansıtarak insandaki derinliği kuvvetlendirir.

2.5. İnsanın Kimliğini İnşa Eden Mekân: Mekânları İnşa Eden İnsanlar

İnsanoğlu için varlığının tamamlayıcı bir unsuru olan mekân, insana şekil vermekle birlikte, insanla birlikte de şekil alır. Birbirini değiştiren ve dönüştüren bu ilişki sarmalı, bireylerin ruh dünyasından toplumlara, toplumlardan da yeryüzüne pencereler açar. Bu açılan pencereler, bireye, zaman ve mekâna bağlı olarak sürekli bir devinim halindedir. Bireyde başlayıp zamana ve mekâna sirayet eden hareketlilik, toplumlarda da kolektif bir bilincin oluşmasına neden olur. Toplumun, “*bireylerin bilincinin çerçevesini atan bir bütünlük olarak*” (Tuncay, 2002: 159) değerlendirilmesi mekânla birey arasındaki gizil bağı oluşturur.

İnsanın ruhunu içinde barındırması bakımından ilk mekânı olan bedeni, insanoğlunda yeryüzünde de kendine yaşam alanı oluşturacak mekânları inşa etme ihtiyacının ortaya çıkmasına neden olmuştur. Sınırlı ve sonlu olan insanoğlunun “*dünya içinde var*” (Heidegger, 2008: 42) mücadelesinin verdiği alan olması bakımından mekân, insanlık serüveninin bir parçası olur. Zamanın devinimliyi içerisinde değişip dönüşen insanın, bu bağlamda içinde yaşadığı mekânı da değiştirip dönüştürdüğü görülür. Bu değişim ve dönüşümle birlikte insanın mekânla bir bütünlük oluşturması “*insanı mekândan ayırmak mümkün değildir.*” (Yardım, 2000: 80) düşüncesini de beraberinde getirir.

Mekânın, insanların yaşamlarını idame ettikleri topografik bir zemin olmaktan çıkarak zaman içinde kazandığı “*dinsel, sosyal, kültürel, sanatsal hatta siyasi yasal*”

(Narlı, 2014: 32) kimliklerinin olması ve bu kimliklerin taşıdıkları simgesel nitelikler, insanın kişiliğinin oluşmasında belirleyicidir. Bireyin ruhsal derinliklerine inme yollarının arayışı, bireyin ontolojik varlığının hayat bulduğu mekânları da incelemeyi zorunlu kılmaktadır. İnsanların içleri “gözlenebilseydi, mekân (kişi) çözümlemesine gerek kalmazdı” (Sennet, 1999: 38) düşüncesi bu zorunluluğun bir göstergesidir.

Edebi kurmaca içerisindeki mekânlar, yazarının ruhsal dünyasında oluşturarak vücut verdiği düşüncelerinin parmak izleri gibidir. Bu parmak izlerinin genetik kodlarında, yazarın ruhsal dünyası ve içinde yaşadığı toplumun şifreleri de gizlidir. Türk edebiyatının üretken ve özgün bir ismi olan Nuri Pakdil, şiirlerinde mekânı çokça kullanan sanatçılardandır. Onun şiirlerinde mekân, evden mahalleye, şehirden ülkeye, ülkeden kıtalara eklenerek daha geniş bir toplumsal alan oluşturduğu görülür. Bunda; “*ülkeler, kentler, uygarlıkların somutlaşmış yüzüdür*” (Göçer, 2013: 310) düşüncesine sahip olması da etkilidir. Çocukluğunun babasının kendisine aldığı atlas ile geçirmesi Pakdil’de mekân, coğrafya fikirlerinin oluşmasındaki ilk tohumlardır. Çocukluk yıllarına denk gelen İkinci Dünya Savaşı haberlerini evlerindeki radyodan dinlerken duyduğu her ülke, şehir adlarını annesine sorar. Bu şehirlerin, ülkelerin yerlerini atlasında bulmaya çalışır. Pakdil’in coğrafya ve mekânla bir bütünlük oluşturması çocukluk yıllarına dayanır.

Kentli bir şair olan Nuri Pakdil’in şiirlerinde yaşadığı çağın sadece bir tanığı olmaya karşı çıkan eylemci ruhunun, mekânlar üzerinden adeta somutlandığı görülmektedir. Onun düşsel dünyasında ‘ben’ini tamamlayan Mekke, Kudüs ve İstanbul, Ortadoğu şiirlerinde de önemli bir yer tutar. Pakdil, mekânları kendi varlık alanlarından koparmadan şiir dilinin imgesel söylemleri ile birey ve toplum düzenini sorgulamakta ve bireye kendi varoluş eylemini mekânlar üzerinden somutlaştırarak hatırlatır gibidir.

2.5.1. Kuşatıcı Üst Kimlik Mekânı: Mekke ve Değerler Düzlemi

İnsanın, çevresi ile uyum içinde olmasını sağlayan açık- geniş mekânlar, bireyin kendini gerçekleştirmesine imkân verir. Bu mekânlarda ontolojik olarak genişleme imkânı bulan insan, “*içten dışa doğru*” (Korkmaz, 2015: 93) bir açılım gösterir. Böylelikle yaşamda varlık alanları oluşturmaya başlar. Bu varoluş serüveninde insanın dünyadaki varlık mücadelesinde hayatı anlamlandıran, yaşamı farklı açılardan

yorumlamasına neden olan kimliğini de bir mekân üzerinde inşa eder. Böylelikle mekân insan için artık “*insanı yaratan ve yaşatan bir şart haline gelir.*” (Enginün, 1995: 281). İnsan, üzerinde yaşadığı mekânda ontolojik olarak yaşamını sürdürür ve dünyaya kök salar.

Yaşadığı coğrafyanın kimliksel dokusunun taşıyıcısı konumunda olan insan, kendini var eden kültürel, inançsal dokusunu da mekâna sirayet ettirerek onu da kendi kimliğinin taşıyıcısı yapar. Mekân artık “*bireyin yalnızca evreni değil, aynı zamanda mahfazası*” (İnci-Elçi, 2003:717) olarak onunla bütünleşir.

Nuri Pakdil için “*yaşamak mekân ve coğrafya ile o denli iç içedir ki reel durumla olması gereken arasındaki ilişki hiçbir yapaylığa, kurmacaya yer bırakmayacak kadar doğal ve bilinç üzerine ‘varoluş şartı’dır*” (Emre, 2004: 23). Doğup çocukluğunun geçtiği şehir olan Maraş’ın kimliksel dokusu ile ailesinden aldığı öğretilerle yoğurduğu ruhunu onun varoluşunu, inancı üzerinde inşa eder.

Kimliksel oluşumunun tohumlarının atıldığı evi, şehri onda inancının ‘merkezi’ olan mekânla bütünleşmesine ve hayatını bu merkezin öğretisi doğrultusunda yaşamasına sebep olur. Bu mekân Mekke’dir. Mekke, Pakdil için “*insan, evrensel bir düşünceye bağlı değilse, yaşamı da yorumlayamaz*”(Pakdil, 2015: 27) düşüncesinin tezahürü olarak hayatı yorumlaması için gerekli olan evrensel düşüncenin somutlandığı şehirdir. Varoluş algısı bu merkezden hareketle şekillenir ve genişler. Mekke, onun varoluş anlamının kök saldığı mekândır. Özünden kopmaya, çürümeye, unutarak kimliksizleşmeye, köleliğe, esarete, sömürüye başkaldıran eylemselliğin simgeleştirdiği şehirdir. Bu mekânlar kişinin “*kendi kişiliğinin farkına vardığı özel mekânlardır.*” (Özcan, 2014: 49). Bu mekânlarda insan olmanın soylu yüceliği ile hayatı anlamlı kılar.

Halkların ortak tarihinin; ortak inançla, ortak kültürle, ortak ülküyle, ortak anılarla oluştuğu görüşünü savunan Pakdil, uzun bir suskunluk döneminden sonra suskunluğunu bozarak kaleme aldığı ‘Sükût Sûretinde’ şiir kitabının ilk şiiri olan ‘Gramer’de ortak inanç ve ortak ülkünün merkezi Mekke yer alır;

“*Sözcüğün uzun kavlinden*

Bütün yönleri silme Mekke” (Sükût Sûretinde, s.11)

Pakdil’in suskunluğunu Gramer şiiri ile bozması bir tesadüf değil, bir bilinç hatırlatması yapmak istemesindendir. Gramer başlığının altına dipnot düşen şair, bu

dipnotta bu başlığın seksen ikinci kez yazıldığı notunu düşer. Bu da bir şehir olmanın çok üstünde bir anlam taşıyan ve bir değere sahip olan ‘Mekke’nin anlatıldığı şiire verilen Gramer ismi de zihin dünyasında yoğrulmuş bir düşüncenin ürünü olduğunu gösterir. Gramer sözcüğü, kelime anlamı olarak “1-dilbilgisi; 2-dil bilgisi kitabı” (Türkçe Sözlük, 2009:798) anlamındadır. Agop Dilaçar ise gramerin tanımını; “1. Biçim, söyleniş, cümle yapısı, anlam ve söz tarihi bakımından belirli bir düzenlilik gösteren sistemli söz gruplanmalarından meydana gelen dilin bu yönden incelenmesi. 2. Belli bir çağda belli bir dilin bu bakımdan incelenmesinin konusu olan görüngüler ve bunların sistemi. 3. Bu görüngüleri yöneten kurallar. 4. Bu kuralları öğreten ders kitabı. 5. Bir sözün ya da yazının bu kurallara uyup uymama derecesi. Bu tanımlardan anlaşıldığına göre, gramer yalnız dil bilgisi değildir; bilgiye dayanmayan tarafları da vardır. Dilin kendisi, varlığı, yapısı ve kuralları bizim bilgimize bağlı değildir. Bilsek de, bilmesek de onlar vardır, işlemekte ve yaşamaktadır.” (Dilaçar, 1989: 84 -85). Dilaçar, gramer kelimesinin dil bilgisi kelimesinin taşıdığı anlamdan daha geniş bir anlama sahip olduğu görüşündedir. Pakdil’in de şiirine Gramer adını vermesi, bu kelimenin dil bilgisi kavramının genişliğini taşıyor olmasıdır. Evrensel varoluş bildirisini ancak varoluşun bütün alanlarını kapsayacak genişliğe sahip olan kuşatıcı bir kavram ile açıkladığı görülür. Gramer kelimesi, Pakdil’in şiir dilinde inancın, varoluşun imgesel karşılığıdır.

Şair, varoluşun kurallarının kapsayıcılığı ile başladığı şiirine “Sözcüğün uzun kavlından” dizesiyle devam eder. Kavlı kelimesinin kelime anlamı; “1-Söz 2-Sözleşme, anlaşma(dır)” (TürkçeSözlük, 2009: 1110). Pakdil, “Sözcüğün uzun kavlından” dizesiyle insanoğlunun Bezm-i Elest’te yaratıcısına verdiği sözü hatırlatır gibidir. Bu kavilleşmede insan Rabbine “evet” diyerek söz verdi ve sonrasında Hz. Âdem’in yasak olan meyveyi yemesi sonucu yeryüzüne indirildi. Böylece “evet” sözünün yaşatılması, bu sözün imtihanı dünyada karşılık bulmaya başladı. Mekke’nin yeryüzüne indirilen Hz. Âdem ile Havva’nın bulunduğu mekân olması, İslam dünyasının merkezi olması bakımından insanoğlunun “evet ”inin anlam bulduğu mekândır. Pakdil bunu hatırlatmak istercesine şiirini “Bütün yönleri silme Mekke” dizesiyle bitirir. Mekke, insanoğlunun yaratıcısı ile yaptığı kavilleşmenin önündeki engelleri kaldıran mekândır. Ahde vefanın, ülkünün öğretisinin şehridir.

Mekke, İslam dünyasının merkezi, kuşatıcı, eşitleyici üst mekândır. Şefkat ve adalet şehridir. Mekke, “zorlama; koyu bir tekdüzelik olmaksızın morfolojisi ve kurumları sayesinde sosyal eşitlik sağlayan ortam. Geleneklerle desteklenen doğal hiyerarşiyi bozmaksızın sınıf mücadelelerine son veren ortam. Bencillik olmaksızın benliği, kibir olmaksızın onuru güçlendiren bir ortam. Hiçbir yanlışın yapılmadığı ve hiçbir hakkın çiğnenmediği, hiçbir yalanın söylenmediği, düşünce ve fiillerde zulmün olmadığı sosyal ve entelektüel ortam”dır. (Haydar, 1991: 26). Pakdil, Mekke’nin İslam dünyası için taşıdığı bu evrenselliğini hatırlatarak bir yön çizer. Zulme, haksızlığa, direnmenin onurlu bir duruşa sahip olmanın kaynağını gösterir. Çünkü “İhmale, gaflete, duyarsızlığa ve haytalığa açılacak bütün kapılar, olası geri dönüşleri daha baştan yok etmek koşuluyla, hiçbir biçimde aralık bırakılmadan sıkı sıkıya” (Su, 2004: 9) kapatılmasının yolu Mekke’den geçer. Mekke, eşitler ve kuşatır. Yönlerin bulunduğu merkezdir. Pakdil, Kâbe’nin bulunduğu şehir olan Mekke’nin açık kuşatıcı mekân olduğunu ‘Erleri Eritre’nin’ şiirinde;

“Gözlerim yürüyor haritada

Asmara’ya doğru

O da geliyor bana doğru

Yüzümüz Kâbe’ye doğru “ (Anneler ve Kudüsler, s.106)

mısralarıyla hatırlatır. Harita, Pakdil’in çocukluğundan kalan arkadaşı gibidir. Bu arkadaşı şairin şiirlerinde “Gözlerim yürüyor haritada” dizeleriyle yer bulur. Çocukluğunda parmaklarıyla onun üzerinde yaptığı gezintileri artık gözleri yapar. Şehirlerin, ülkelerin coğrafya üzerindeki yerini merak eden parmaklarının yerini düşünce, ülkü, eylem yüklü gözlere bırakır. Yürümek şair için bir yerden bir yere gitmek için yapılan sıradan bir eylem değildir. Yürümek, “Tanrı, inanç, varoluş bağlamında eylem bildirir.” (Su, 2004: 9). İnancının evrenselliği, kuşatıcılığı onda yeryüzündeki insanlarla bütünleşmesi yolunu açar. Şiirin ikinci ve üçünü dizelerinde “Asmara’ya doğru / O da geliyor bana doğru” inancının kuşattığı düşünsel eylemselliğinin duraklarından biridir. Şair, tarihinde birçok savaş görmüş, sömürgeleştirilmiş, bağımsızlık mücadelesi uğruna çok sayıda kan dökülmüş Eritre’nin başkenti Asmara’da durması bundandır. Bu duruş onun yeryüzünde yaptığı düşünsel eylemlerinin duraklarından sadece biridir. Mekânları, tarihleri, kültürlerinden koparmadan bir bütün olarak şiirlerinde ele alır. Yeryüzünde zulüm ile çiğnenen

insanlığın soluğunda hisseden Pakdil'in ruhu ezilenlerle ortak paydada buluşur ve adaletin, merhametin simgesi olan Kâbe'de “Yüzümüz Kâbe'ye doğru” dizesiyle saf tutar. Kâbe kabledir. Yaratıcının insana çizdiği yöndür. Mekke'yi tek ve özel yapan yöndür. Pakdil, “Yer yaklaşımıyla anlatalım: Değişmeyen tek evrensel, uluslararası ‘yer’ Mekke’dir. Başka hangi öğretinin değişmeyen böyle evrensel ‘yeri’ vardır?” (Pakdil, 2015: 28) cümleleriyle bu mekânın öznelliğini vurgular. Şair, ‘Kün’ şiirinde Mekke'nin öznelğine vurgu yaptığı diğer bir şiiridir;

“Secdeye varacak (Mekân)ı

Duruyor Kâbe'de (Zaman)ı (Ahid Kulesi, s. 13)

Müslümanlar için “İlahi vekilliğin şehri” (Haydar, 1991: 25) olan Mekke, insanın kulluk sıfatıyla eşitlendiği mekândır. İnsanın sadece yaratıcısı karşında boyun eğmesinin emreden İslam dini yeryüzünde insanların edinmiş oldukları statüleri sadece yaratıcı karşında eğdirerek yeryüzüne bir nizam vermektedir. Mekke, boyun eğdirirken bile özgürleştiren, yeryüzündeki esaret zincirini kıran mekândır. İnsanlara yaratıcının yeryüzü için oluşturduğu düzeni hatırlatan bellek görevindedir.

Nuri Pakdil, Tanrıya söz verilen ‘evet’e giden yolu kapatan bütün oluşumlara hayır der. Bir bilincin tezahürü olan ‘hayır’ı, ‘evet’e giden yoludur. Bu evet varoluşun anlamını yüklenen evettir. Mekke, bu ‘evet’e giden yönü Kâbe’yi içinde barındırması, özden kopuşu engelleyen us hatırlatıcı olması bakımından Pakdil'in şiirlerinde coğrafi isim olarak çok az geçmesine karşın inancının kaynağı olması ve bütün şiirlerinin öz suyuna kaynaklık etmesi bakımından onun kuşatıcı üst kimlik mekânıdır. (Göçer, 2015: 11).

1.2. Direncin Manevi Simgesi: Kudüs Algısı

İnanç merkezlerinden olan Kudüs zamanı ve mekânı aşan şehirdir. Üç büyük semavi dinin kutsal mekânı olan Kudüs yeryüzünde yeryüzünün gözbebeğidir. Üç büyük dinin sahiplendiği şehir paylaşılmamaktadır. Hz. Muhammed'in miraç olayı ile göğe yükselip Allah ile aracısız olarak görüşmesinin ilk adımı olan Kudüs, yeryüzüne yükselmenin yansımasını yansıtan şehirdir.

Pakdil'in düşünce dünyasını besleyen Kudüs, onun şiirlerindeki açık mekânlardandır. Sanatçının Kudüs sevdası onun “Kudüs Şairi” olarak anılmasını sağlar.

O, Kudüs sevilmeden insanlığa girilemeyeceğine inanır. Çünkü Kudüs'te insanın mekanikleşmesine bir karşı çıkış vardır Kudüs, yeryüzüne indirilen insanoğlunun tekrar gökyüzüne çıktığı mekândır. Bu çıkış insanoğluna tekrar yükselme umudunu, beraberinde getirdiği peygamber müjdesidir;

“Tûr Dağı'ını yaşa

Ki bilesin nerede Kudüs

Ben Kudüs'ü kol saati gibi taşıyorum

Ayarlamadan Kudüs'e

Boşuna vakit geçirirsin

Buz tutar

Gözün görmez olur” (Anneler ve Kudüsler, s.58-59)

Metaforlarla süslenen şiir dili, telmihlerle zenginleştirerek ortak kültürel belleği diri tutar. Şair, seçilmiş önderlerin, yaratıcı ile konuştuğu mekânları ülküleştirir. Tûr Dağı'ını yaşamak, peygamberler tarihi ve onların beraberinde getirdiği kutsal öğretileriyle yeryüzünde soylu bir yaşamı yaşamaktır. Pakdil'in ezeli ve ebedi önder diye nitelediği son peygamberin muştı şehri olan Kudüs, onun için *“uyanişın mihen k taşırdı.”* (Bedir, 2004: 303). Pakdil bu uyanışı her dem hatırlamak için onu bir kol saati, gibi yanında, gönlünde, aklında taşır. Hatırlamak, köklerinle buluşmaktır ve Pakdil köksüz bir yürüyüşü reddeder.

Ona göre, *“zamanın, mekânın, oluşun ve kün emrinin bilincine varmanın”* (Su, 2013: 301) yolu insanın kendisini Kudüs'e ayarlamasından geçer. Pakdil, Kudüs'e ayarlanmadan geçen vaktin boş olduğuna, gönlün buz tutacağına, gözün ise kör olacağına inanır. Bundan dolayı içtenlik mekânı olan Kudüs, hakikati simgeleyen mekânlardandır.

Pakdil'in eyleme davet eden şiirinin yönü evrensel kardeşliğe çevrilir. İnanç ülküsünün birleştirdiği kardeşlik ona bu misyonu yükler;

“Yürü kardeşim

Ayaklarına bir Kudüs gücü gelsin” (Anneler ve Kudüsler s.61)

İlk bakışta sadece bir emir cümlesi olarak algılanan ‘*yürü kardeşim*’ ifadesi derinlerinde istek, arzu, yakarışı da barındırır. Bu yürüyüş ona Kudüs’ü getirecektir. Bu ise başlı başına yalvarmak için yeterli bir nedendir. Kudüs, sadece zulüm altında inleyen bir coğrafya değildir. Kudüs, Ortadoğu’nun sadece kan gölüne dönen toprakları olarak görenler, onun içinde taşıdığı, Mekke ve Medine’yi, peygamberi, muştuyu, direnişi ve uyanışın simgesi olduğunu göremez. Şiirin şiir dünyasında simgeler arkasına saklananları göremeyenler Kudüs’deki açıklığı, feraha daveti okuyamazlar. Kudüs, Pakdil’in dünyasında sonsuz aydınlığa giden yola atılan işaret fişeğidir;

“Yüreğimizin sağ köşesinde

/Cezayir petrolü gibi

Yakıcı

Kudüs gereği

Gelip kara kara akar kesiksiz” (Anneler ve Kudüsler, s.48)

Şair, sömürü zihniyetine karşı durmayı da “*Kudüs gereği*” olarak görür. Şairin şiirlerinde Kudüs simgesel anlamda insanın evren bilincini ve kimliğini simgeler. Kudüs bir bilinçtir. Vicdan bilincidir. İnsanlık ve kulluk bilincidir. Bu bilinç insana sorumluluklarını unutturmaz. İnsanı kökünden uzaklaşmasına veya uzaklaştırılmasına izin vermemektedir. Pakdil yüreğini bu bilinçle ısıttığını “*Yüreğimizin sağ köşesinde /Cezayir petrolü gibi/ Yakıcı*” dizeleriyle açıklar. Şair, yüreğini ısıtan Kudüs gerini “*/Cezayir petrolü gibi/ Yakıcı*” benzetmesi şiiri tekli okuma imkânını vermemektedir. Şair, petrolün yanıcı özelliği ile sıcaklığını çağrıştırmakla birlikte ‘*Cezayir petrolü*’ benzetmesiyle de Cezayir’deki soykırıma dikkat çeker. Bu petrol yüreklerde Kudüs gereği olarak şairin ifadeleri ile “*Gelip kara kara akar kesiksiz*” dizesinde kara kara ikilemiyle anlatılır. Pakdil, siyah yerine kara kelimesini Cezayir’deki vahşetin renginden ayırmamak için seçer. Siyah rengi bu vahşeti karşılayacak güçte ve yoğunlukta değildir. Kudüs, mekân özelliğinden soyutlanır bu dizlerde, insanlığın, kulluğun ve bu insanı ayakta tutan özleri hatırlatıcı olarak da umudun adı olur.

Pakdil, Kudüs’ün kuşatıcı yönünü İslam ile açıklamaz, İman onda bir bütündür. İnsanlarda da aynı bütünlüğü görmek için inanç tarihinin ortak belleklerini şiirinde kullanır;

“Tûr Dağı’nı yaşa

Ki bilesin nerede Kudüs

Ben Kudüs’ü kol saati gibi taşıyorum” (Anneler ve Kudüs, s.58)

Şair, şirinin ilk dizesinde adeta seslenir. Onları Tur Dağı’nı yaşamaya çağırır. Tur dağı inanç tarihinde önemlidir. Kudüs’te bulunan Tur Dağı Musa peygamberin Allah ile konuştuğu yerdir. ‘Kur’an-ı Kerim’de bu olay :“ *Ne zaman ki Musa belirlediğimiz zamanda geldi ve Rabbiyle konuştu. Dedi ki : ‘Allah’ım bana kendini göster sana bakayım.’ Allah: ‘Sen beni göremezsın. Şu karşı dağa bak. Eğer o dağ yerinde durursa o zaman beni görürsün. Allah Dağa tecelli ettiği zaman o dağ yerle bir oldu. Musa da bayılarak yere düştü. Musa Ayıldığında Allah’ım ben seni bütün noksan sıfatlardan tenzih ederim ve sana tövbe ederim ve ben inananların ilkiyim.*” (Araf suresi 143) ifadeleriyle anlatılır. Pakdil, Allah’ı arayan ve ona iman etmek için görmek isteyenlere bu kıssa ile seslenir gibidir. Şairin ; “*Ki bilesin nerede Kudüs/Ben Kudüs’ü kol saati gibi taşıyorum*” dizleri ile Kudüs’e yine mekânsızlığı verdiği görülür. Şair Kudüs’e zamanı verir. İnsanların zamanı takip etmek adeta onu yakalamak ve onunla yarışmak için yaptıkları kol saati Pakdil’in dizelerinde Kudüs’e dönüşür. Kudüs’ün içinde sakladığı değerlerin zamansızlığı Pakdil’in düşünce dünyasında da Kudüs’ü zamanı ve mekânı aşkırtır;

“Ayarlanmadan Kudüs’e

Boşuna vakit geçirirsin

Buz tutar

Gözün görmez olur” (Anneler ve Kudüsler, s.59)

Pakdil, şiirinde merkez mekân ve değer düzlemi olan Kudüs, bütün zamanların başlangıcıdır. Şair, saatini ve gölünü Kudüs’e ayarlar. Kudüs’e ayarlanmayan pusula yön bulma yetisini kaybetmiştir. Yeryüzüne indirilen insana, ait olduğu yere tekrar yükselme yolunu gösteren Kudüs, yürek serinliği olur. Pakdil, bu hakikati görmezden gelecek olanlara da bunu imkânsızlığını “*Boşuna vakit geçirirsin/ Buz tutar/Gözün görmez olur*” dizeleriyle ortaya koyar. İnancın insan içini ısıtan hakikatini görmeye çağırır.

Kudüs'ün Müslümanların ilk kiblesi olması, Hz. Muhammed'in göğe yükselirken ayağını bastığı son toprak olması Pakdil'in bu topraklara duyduğu bağlılığı perçinler. Siyonist düşüncenin Kudüs topraklarında uyguladığı insanlık dışı tutumunun yüreğinde ve düşüncelerinde uyandırdıkları ile öfke ve hüznü bir arada yaşayan Pakdil, Kudüs'e sahip çıkmayı insanlığın anahtarı olarak görür. Şairin şiirlerinde umudun meşalesini taşıyan çocuk, Kudüs davasında da öncüdür;

“çocuk koşar

ardından K da

insanın yüreğinde bir parça Kudüs vardır yani K

anne şimdi eline aldığı yüreğini yerine bırakır” (Anneler ve Kudüsler s.

63)

Her insanın yüreğinde bir parça Kudüs olduğunu söyleyen şair, Kudüs'ü çocuğun arkasında yürütmektedir. Filistinli çocuğun sapanının ucundaki taşta bağımsızlığı soluyan Kudüs, küçük bedenlerin engin ruhlarını büyütmemektedir. Kudüs'ün çocuk savunucuları, sadece topraklarının bağımsızlık savaşını vermemektedir. Onlar ümmetin onurunun da savaşını vermektedirler. Mescid-i Aksa Müslümanları tek bir safta eşitleyerek birleştiren miraçtır. Aksa'nın çocukları, kararar gönüllere kandil, titrek adımlara direnç, soluğunu yitirene nefes, cümlelerini unutana ses olmaktadır. İnsanlık sınavının vererek simgeleşen Kudüs'ü Pakdil, 'K' diyerek simgeleştirmektedir. Şiirinde Kudüs'ün simgesi olarak var olan 'K' harfi, şairin bileğindeki bilekliğin ucundaki iki harften biridir. Pakdil'in iki önemli değer karşılığı olan 'N' ve 'K' şairin bileğinde taşıdığı sevdasıdır. Kudüs'ün izini ve gereğini her insanda az ya da çok olduğuna inanan şair, anneleri de bu yüreğin koruyucusu olarak görmektedir. Kudüs bilincini yüreklerle eken anne, yüreklerin koruyuculuğunu da yapmaktadır;

“Düşününce anne

kudüsler yakınlaşır

bir tanrı tanımazın elinde de

kudüs haritası bakar kudüs yaklaşımla

Kelime anne dişleri

kiminde otuz iki kiminde otuz üç kelime

çocuk bu kelimeleri

öğrenerek yaş alır” (Anneler ve Kudüsler, s. 69)

Kudüs’ü değerlerin simgesel karşılığı olarak gören şair, annelerin düşüncesinde Kudüs’ün yakınlaştığını belirtmektedir. Kudüs, çocuğu inançla, değer yargılarıyla ilk tanıştıran annenin yüreklere ektiği değerlerin simgesel adıdır. Pakdil, “*bir tanrı tanımazın elinde de /kudüs haritası bakar kudüs yaklaşımıyla*” dizelerinde Kudüs üzerinde oynanan oyunları vurgulamaktadır. İnanan insanların değer yargılarına yapılan saldırıyı inanç cinayeti olarak yorumlayan Pakdil, “*Kelime anne dişleri/ kiminde otuz iki kiminde otuz üç kelime/ çocuk bu kelimeleri/öğrenerek yaş alır*” dizlerinde sözcükleri anne dişlerine benzeterek kimi zaman sabır kimi zaman da yaratıcıya hamd ve şükürle ilticanın karşılığı olduğunu belirtmektedir. Çocuk sabır ve şükür sözcüklerinin gölgesinde büyümektedir.

Yeryüzünün açık cezaevine dönüştürülen Kudüs’ü özgürlüğüne kavuşturmayı borç bilen Pakdil’in yüreği de düşünce dünyası da Kudüs’tür. Ahde vefanın, kardeşliğin, bağımsızlığın yolu Kudüs’ten geçer. Pakdil için önemli mekânlardan olan Kudüs ve İstanbul şairin soluğunda yaşayarak mekânsızlığa ait olmaktadır;

“Başımı sallarım

Ya giderken

Bir Kudüs’teyim

Bir İstanbul’da” (Anneler ve Kudüsler, s.114)

İnsana kimlik veren bu iki mekân şairin ruh dünyasını diri tutmaktadır. Davanın evrenselliğini Kudüs’ten başlatan şair, insan onurunun aza dolamsını Kudüs’ün özgürlüğüne bağlamaktadır. Pakdil, Kudüs’ü putçuluğun iptal edildiği, İslami ideolojinin temeli olarak görür. İnsana kök olan Kudüs, İstanbul’da dallanır geleceğe uzanmaktadır. Kudüs ve İstanbul, Pakdil’in ruh ikliminde can suyu olarak onunla birlikte yaşamaktadır.

Düşünde, rüyasında, soluğunda Kudüs’ü taşıyan Pakdil, vicdanlarını koruyabilenlerin Kudüs gereği tavır almaları gerektiğine inanmaktadır. Çağın kaybolan dengesini onursal duruşta gören şair, onursal duruşu Kudüs’ten başlatır. Kudüs’ü

Filistin toprağı, ezilen Arapların yurdu olarak sadece bir mekân olarak görenlerin Kudüs'ün inanalar için ne olduğunu anlayamadığına söylemektedir. Kudüs, İslam dünyasının miracı, ümmet olma şuurudur. Kudüs, inanları benlikten soyutlayıp biz kılmaktır. Aksa'ya yapılan saldırının ardındaki gücün bu gerçek olduğunun görülmesini istemektedir. Pakdil, Aksa'ya yapılan saldırının salt bir sömürü düşüncesi olmadığını, ülküsel bir cinayet olduğunun farkına varılmasını istemektedir. Kudüs, İnanç cinayetine kurban giderken inanları inançlarına sahip çıkmaya çağırmaktadır.

2.6.3. Medeniyetlerin Buluştuğu Mekân: İstanbul ve İçtenlik Değerleri

İlim, kültür ve bilim merkezi olan İstanbul, yeryüzünde bir inci gibi durmaktadır. Tarihinde birçok kültür ve medeniyete beşiklik eden İstanbul, tarihe mal olmuş birçok devletin üzerinde kurulduğu ve dünyayı yönettiği şehirdir. Avrupa'nın kökenini üzerine kurduğu Antik Hellen uygarlığının merkezi olan İstanbul, Batının kimlikli tarihini başlatmış şehirdir. Batıya tarihsel medeniyet kökü veren İstanbul, Müslümanlar için ise peygamber muştusudur. Peygamber iltifatına mazhar olabilmenin karşılığı olan İstanbul, bir sevdanın adı olur.

Tanpınar'ın: *“Bir kültürün asıl şerefli tarafı da onlar vasıtasıyla ruhlara değişmez renklerin giydirilmesidir.”* (Tanpınar, 2006: 133) ifadesinin tezahürünü en güzel şekilde yansıtan İstanbul. Üzerinde hüküm sürenlere kendi rengini, kokusunu katan ender şehirlerdendir. Pakdil, bu şehri rengini ve kokusunu tarihiyle bir düşünür, muştusuyla bağlanır.

Asya ve Avrupa kıtalarında yer alan İstanbul, sanatçının düşünce dünyasında Mekke, Kudüs kadar önemlidir. Medeniyetler şehri olan İstanbul düşüncelerde ve şiirlerde. Bu halkadan koparılmaz Pakdil'in şiirlerinde direnişin, sevginin mekânı olarak İstanbul, şairin şiirlerinde de 'İstanbul', 'İstanbul II', 'İstanbul IV' şeklinde romen rakamlarıyla başlık olarak geçer.

Pakdil İstanbul üzerine ilk şiirini Kitaplarının basım tarihleri göz önünde tutularak bakıldığında “Sükût Sûretinde” adlı şiir kitabında geçer;

“Ustasıyızdır sulara bakmanın da

Reddediyoruz canım yaşlanmayı” (Sükût Sûretinde, s.53)

Şairin derin okumaları İstanbul şiirinde de görülmektedir. Simgesel olarak su, “özne ve nesne arasındaki ayrımı aşan ya da hem özne hem nesneyi içeren tam bir anlamılığı taşır, su içilebildiğine göre ‘öznelleşmiş Doğruluk yani Marifet’in simgesidir ve gerçekten de su, ‘içkilerin içkisi’ olmayı sahiplenebilir.” (Lings, 2003: 80). Derin ve köklü okumaları ile hakikatin perdelerini aralayan şairin mısralarına su, “*Ustasıyızdır sulara bakmanın da*” şeklinde yansır. Hakkâktin üstünü saydam bir cam gibi örten su, sırrını marifet cilası ile boyar. Ömrünü bu cılanın etrafında geçirmeye adanmış olan Pakdil, sonsuzluğun eşiğinde durarak yaşlanmayı reddeder. Bu eşik ona ebediyeti sunar ve o bu eşiğe İstanbul’dan bakar.

Pakdil’in ‘İstanbul VI’ şiirinin İstanbul’un Kadıköy semtini sosyo-kültürel yanı ile ele alınıp Kadıköy’ün kapalı/dar mekân olması onu ‘Ben Daha Doğmadan Önceki Yıllar_da Da Sık Sık Kurulurmuş Sehpalarda’ ve ‘1997’de Sincan Ünlemi’ şiirlerinden ayırır:

“Hangi gece kuş yüreği değilse Kadıköy

Çok sık görürsünüz çömelip ağlayanları” (Osmanlı Simitçiler Kasidesi, s 23)

Şairin, Kadıköy’ü “*kuş yüreği*” olmadığı günlerde kapalı dar mekân olarak algılar. Çünkü kuş yürekli olmak ilk olarak ürkek olma anlamını çağırırsa da derinlerinde sakladığı anlamlarda insanın içtenliğini de barındırır. Bu içtenlik, insanı mekanikleşmeden alıkoyan güçtür. İnsan, değişen ve dönüşen toplumsal yaşamın sonucu olarak yeniden şekil vererek oluşturduğu mekânları adeta kendilerini çevreleyen bir fanusa dönüştürür. Pakdil, İnsanın fitratından getirdiği insani özü renklerin arkasına saklamasıyla oluşturulan bu mekânların içerisinde konumlanan insanların durumunu, “*çok sık görürsünüz çömelip ağlayanları*” mısralarıyla dile getirir. İnsanların özünden uzaklaşmanın beraberinde getirdiği köksüzleşmesinin sonucu mekânlarında içtenliklerini kaybetmesinin bir panoraması gibi olan bu şiirde Kadıköy insanın kendi ile arasına ördüğü bir duvar gibidir.

Pakdil’in şiirlerinde aşkın mekân düzleminde anlam bulduğu şehir İstanbul’dur. İstanbul aşkın öznesi konumuna geçer. Bu aşk beşeri kaynaklı olduğu kadar aynı zamanda da ilahi kaynaklıdır. Şair İstanbul’a duyduğu sevdâyı ‘Rüzgar’ şiirinde;

“Büyük sevdandır yürüyor

İçinde İstanbulu'un” (Ahid Kulesi, s.21)

mısralarıyla dile getirir. Şairin İstanbul sevgisinin dizelere döküldüğü bu şiirde İstanbul'un şair için ne ifade ettiği şiirin başlığında gizlidir. Bitkilerde tozlaşmayı, karbon, azot, oksijen, nem ve sıcaklık dengesini sağlayan rüzgâr, yaşamsal döngünün vazgeçilmezdir. Şair, dünyada döngüsünün olmazsa olmazını İstanbul için düşünür.

Pakdil, büyük bir aşkla bağlı olduğu şehirden ruhsal olarak beslenir. Direncini ve gücünü tazelemede İstanbul önemlidir. Şair ‘İstanbul II’ başlığını verdiği şiirinde:

“Uzun niyaz menzili içindedir

Devrimci seslerini kanalların” (Ahid Kulesi, s.31)

mısralarında devrimcilerin seslerini “*niyaz menzili*” içerisinde vererek İstanbul’u peygamber hadisinden gelen tarihine kadar dayandırdığı görülür. Pakdil, İstanbul’u tanımlarken “*İstanbul: metafiziğin de zihnim de âdeta mûnileşmesi*” (Pakdil, 2015c: 77) ifadesini kullanır. Şairin metafizik düşüncesinin İstanbul üzerinden anlamlandırıldığı görülür. Şairin düşünce dünyasında İstanbul, ülkeleri besleyen can suyuna dönüşür.

Tanpınar, İstanbul için “*Her büyük şehir nesilden nesile değişir. Fakat İstanbul başka türlü değişti.*” (Tanpınar, 2006: 122) ifadesini kullanır. Pakdil, İstanbul’un değişimini fethi ile anlama ulaştırır. İstanbul, Hz. Muhammed ile kurulan sevgi bağıdır. Üzerinde birçok devlet kurulan ve yıkılan İstanbul’un medeniyet havzasının genişliği yeryüzünde çok az mekânda görülür. Pakdil, İstanbul üzerinden yeryüzüne açılır.

2.6.4. İnsanlık Sınavının verildiği Toprak: Ortadoğu

Jeopolitik özelliklerin, ekonomik ve siyasal dengelerin gölgesinde sınırların yeni fonksiyonlar kazanmasında Ortadoğu öznelliğini ve önemini her zaman korumuştur. Üç büyük semavi dinin bu topraklar üzerinde doğması ve yayılması medeniyet havzası olması bakımından da bu toprakları sahiplenme arzusunu doğuran en önemli etkenlerdendir. Yeraltı zenginlikleriyle güçlü devletlerin üzerinde söz sahibi olmak istedikleri Ortadoğu, kültürel, ekonomik, sosyal ve siyasal yıkımlara maruz kalmaktan kurtulamamaktadır.

Ortadoğu’nun emperyalist düşüncenin açık hedefi olması, üzerindeki denge savaşlarının ortasında iradesi elinden alınarak beşerin eliyle toprağının ve insanının

renginin kader olarak yazılma çabası akıl ve vicdan sahiplerinin tepkisine neden olur. Çağından, tarihinden, bugününden ve yarınından kendini sorumlu hisseden Pakdil, Ortadoğu'ya biçilmek istenen kadere tepki gösteren sanatçılardandır. Özellikle İslam tarihi açısından önemli tarihi, kültürel ve kimliksel mekânlara sahip olması bakımından Ortadoğu, Pakdil'in kültür ve düşünce hayatını şekillendiren etkenlerdendir.

Hayatın anlamı olan insana yapılan saldırılar karşısında sessiz kalmayan Nuri Pakdil, mekânsızlığın öznesi olan insan/lığın öncü savaşıdır. İnsana yapılan her bir saldırı da ülküsel bir tavır alan sanatçı, insan eliyle insana yazılmak istene kaderin baki olmadığını bilir ve bu kaderi yazmak isteyenlerin sonunu görür. Yeryüzündeki sömürücülüğün öznesi konumunda gördüğü Batının yıkılışını Ortadoğu'ya bağlar. Pakdil, Batı uygarlığının sonunun çok gecikmediğini, hatta Batı uygarlığının fiili olarak çöktüğünü düşünür. Şair: “Çöktü bile mi? Nasıl çöktü? Çok ah aldı ondan mı? Ortadoğu halkının ahı mı tuttu?” (Pakdil, 2015a:15) sorularıyla bu çöküşün nedenini işaret ederken de düşündürür.

Sanatçı için Ortadoğu'nun ayrı ve özel bir yeri vardır. Sanatçı, ‘Anneler ve Kudüsler’” şiir kitabının ana temini özellikle Ortadoğu ve Kudüs üzerinden şekillendirerek batıya ve doğuya evrensel mesajlar verir. Anneler ve Kudüsler şiir kitabında ‘Araf’ şiirinde ilk defa Ortadoğu'dan bahseder;

“Hiç eskimiyor ortadoğu'da zaman

çünkü en verimli alçı” (Annerler ve Kudüs, s.18)

İnsanlığın, Ortadoğu'ya çizdiği kader adeta zamansızlığa hapsedilmiştir. Bu hapsediliş Pakdil'in mısralarında insanlığın tarihine tutulan bir aynaya dönüşür Pakdil, dört büyük dinin mirasçısı olan bu toprakların taşıdığı evrensel söylemi unutan Batının, kuşatmacı zincirlerini kırarak olan gücün de yine bu evrensel mirası özümseyenlerden çıkacağını savunur. Çünkü, “Ortadoğu ülkelerinin, ateşe, şiddete, işkenceye bağıışıklık kazanmış oğulları var: Yabancılaşmaya karşı inanç kaleleri! Çünkü Yakub'un, Zekeriya'nın, İsmail'in öğretileri yeniden açıklanıyor.” (Pakdil, 2010: 35). Üzerinde kan ve gözyaşının hiç eksilmediği bu toprakları diğer sömürü topraklarından ayıran en önemli bu en özelliği onların zulme karşı direnmeyi bırakmamalarını sağlar.

Pakdil'in “ *bizim Ortadoğulu bir ulus olduğumuzu, parçalanmış İslam Dünyasının birleşmesi gerektiğini dile getirirken Ortadoğu uluslarının tekrar eski birliklerine dönmeleri gereğini*” (Emre, 2013: 100) hatırlatıcı olarak şiirinde;

“Konuşma sırası bana mı geldi anne

ortadoğu çocuğu değil miyim anne

düşünüyorum o halde savaşacağım anne

...

Savaş benim arkadaşım anne

durmadan direniş anıtları diyoruz her yere

santimetre karesine ortadoğu'nun” (Anneler ve Kudüsler s.20-21)

mısralarıyla bu direniş de kalemiyle safını alır. Annesinden dinlediği hikâyelerle mayası atılan evrensel kardeşlik düşüncesi onun “*ortadoğu çocuğu değil miyim anne/ düşünüyorum o halde savaşacağım anne*” mısralarında ülküsel bir hüznü bilinçle simgeleştirdiğine inandığı annesine sesleniş görülür. Düşünmeyi, sorgulamayı, inandığı değerler doğrultusunda tavır almayı küçük yaşlarda ailesinde tanışması onun düşünmeye yüklediği anlamın sınırlarını genişletir. Düşünsel bir eylemin öncü bir savaşçısı olur.

Pakdil'in birey ve toplum, değer ve düzen, bilinç ve kimliksizlik, insanlık ve sömürü çatışması karşındaki devrimci bilinci, onun şiirlerini eylemsel, direnen bilincin şiiri yapar. Ülküsel değerlerin birleştirici gücünün oluşturduğu ortak coğrafya ve tarih Pakdil'in benliğinin genetik kodlarının parçalarıdır. Benliğinin zırhı olan tefekkürü düşünce onun bilincini dinç tutar. Bu ortak bilinci taşıyanlarla Ortadoğu'nun her yere direniş anıtları dikilmektedir.

Edilgenleştirilmek istenen coğrafyalardaki varoluş mücadelelerini kendi benliğinde hisseden Pakdil, “*yalnızca özgürlüğü mü savunur?*” (Pakdil, 2014b: 29) dediği kaleminin harflerini asker gibi görerek coğrafi mekânlara çizilmek istene sınırların tuğlalarını yerinden sarsar;

“Bölünmez Ortadoğu

sınır

taşlarıyla” (Anneler ve Kudüsler, s.22)

Pakdil, Ortadoğu’nun dinlerin evrensel mekânı olması ile insanlığın ortak ülküsel mekânı olmasına orada yaşayan Müslümanların verdiği mücadelenin diğer İslam coğrafyalarda yankılanmasını da ekleyerek bu mekâna sınırsızlık çizer. Bu ülküsel birlikteliği ayırmaya sınırların, etnik yapıların ve siyasi düşüncelerin gücü yetmez. Pakdil’in ülke tasavvurunda *“ülkemiz bugünkü ülkemizden ibaret değildir. Çok daha geniştir ve o geniş ülkede yaşayan bir millet vardır. Bu millet, bir medeniyetin, İslam medeniyetinin toplumdur.”* (Karakoç, 2008: 70) Ülkesinin fiziki sınırlarını muhayyilesinde dini inanışından ve tarihinden aldığı köksel derinlikle daha da genişletir.

Pakdil, sömürge gölgesinde yaşayan Ortadoğu insanının silikleşen yanını da bu topraklar üzerinde oynanan oyunları göstermek, farkındalık kazandırmak için şiirinde işlemektedir. İnanç uygarlığının kalelerinden olan Ortadoğu’nun silikleşmesi demek taşıyıcılığını yaptığı değerlerin silikleşmesi demektir. Pakdil, Ortadoğu’nun mekânı aştıran anlamının onu yok etmek isteyenler kadar mensupları tarafından da idrak edilmesini ve sahiplenilmesini istemektedir. Farkındalığın iç sesini taşıyan şiirinde şair;

“Yeni bir haber gibi

Uçak

Götürdü ortadoğuluyu

Ortadoğu gömleğini

Giydirdim

Güneşi yüzüne düşmüş paris ikindisine

Zenci gözünde dün yoktu

Anladım patlamamış

İncir ağacı dibinde toprağa batık

Kurşundu (Anneler ve Kudüsler s.81)

mısralarıyla şair, modern dünyanın insanı şekillendirmesine dikkat çekmektedir. Sömürü bombardımanının mekânı olan Ortadoğulunun sömürü zihniyetinin mimarlarından olan ülkeye yaptığı yolculukta Pakdil, Ortadoğulunun yapmadığını yapmaktadır. Güneşin yüzünü karanlığa dönmeye başladığı anda Pakdil, Paris’e Ortadoğu’ya boyamaktadır. Semalarına karanlığın yaklaştığı Paris’i şair, Ortadoğu’yu boyadığı kendi karanlığı ile kaplatır. Anılar mekânı olan Ortadoğu’nun, kendi ulusundan olanında karşılığının olmadığını “*Zencinin gözünde dün yoktu/ Anladım patlamamış*” dizelerinde belirten şair, sömürü zihniyetinin insanın elinden tarihini, kimliğini, aldığını da vurgulamaktadır. Kendi köküne yabancılaşmanın getirdiği son şairin “*İncir ağacı dibinde toprağa batık/ Kurşundu*” dizlerinde vermektedir. İncir ağacının kökünün sağlamlığı ile toprağın derinliklerine nüfus etmektedir. Bu sebeple evlerin temeli zarar görmesin diye evlerin yakınlarına dikilmemektedir. Şair, kendi köküne yabancılaştırılan Ortadoğuluyu evleri harabeye çeviren incir ağacının harabesi olarak görmektedir. Ortadoğu’ya dikilen incir ağacı, sömürüdür. Toprağın ve insanların ruhlarına kurşun yağmurları olarak kök salmaktadır.

Ortadoğu’nun modern dünyanın karanlık yüzüyle muhatap olmasına insani bir duruşla tavır alan sanatçı, yeryüzüne örtülen riyakârlık perdesini de Ortadoğu üzerinden kaldırır. Yeryüzünde kimlik mücadelesi vermek yine kimlik inşa eden topraklara düşmüştür.

2.6. İnancın Gölgesinde Ölümsüzleşen Varoluş: Ölüm Algısı

İnsanların nereden geldik, nereye gidiyoruz sorularıyla varoluşu anlamlandırma çabası ölüm olgusuyla birlikte büyük bir ürpertiye dönüşür. Ölümün arkasındaki gizlin bilinmemesi insanın ölüme anlamlar yüklemesine neden olmakla birlikte bu büyük gizden kaçma arzusunu da kamçulamaktadır. Bu kaçış insanoğluna yeryüzünde yaşamaya başladığı günden beri ölümsüzlük iksirinin peşine düşmesine neden olmaktadır. İnsanoğlu inandıkları değer yargılarıyla ya ölüme meydan okumuş ya da ona tutunmaya çalışmıştır.

İslami camianın önemli kalemlerinden olan Pakdil, hayata ve ölüme inancıyla tutunan ve kalemini bu minvalde kullanan entelektüellerdendir. Şairin ölümsüzlük arayışını terbiye etmesinde ölümsüzlük arzusunun “*bile, sonlu oluşumuza duyulan tepki anlamında da olsa, dini özellikler taşıyan bir arzu olarak*” (Koç, 2005:175)

değerlendirilmesi etkilidir. Şair, ölümü de hayatı terbiye ettirdiği inancıyla terbiye eder. Ölümü anlamayı ve kabullenmeyi bir bakıma hayatın anlamına hâkim olmakta gören şair, ‘Adı: Hayat’ şiirinde;

“Hem çok yakın Sonsuza hem çok uzak

Bir ırmak yazıp durur destanını” (Osmanlı Simitçiler Kasîdesi, s. 61)

dizelerinde hayatın gerçekliğini görmeye çağırmaktadır. Zaman kavramının izafiliğinde yaşamı yorumlayan insanoğluna uzak ya da yakın görünen zaman olgusu, insanın hem kaçtığı hem de yetişmek için yarıştığıdır. Çocukluk ve gençlik yıllarında büyümenin adı olan zamanın uzaklığı olgunluk ve yaşlılık yıllarında zamandan kaçmanın adı olmaktadır. İnsanın sonsuzluğa açılan ilk kapısı olan dünya yaşamının ölümle sonsuzluğa geçme serüveninin adı olan hayatı şair, zamanın yazdığı destana benzetmektedir. Bu destan insanın kendi destanıdır. Hayatı anlamadan sonrasının anlaşılmayacağını vurgulamak isteyen şair, hayatın gerçekliğini ‘Fülüt’ ismini verdiği şiirinde:

“Olmadı daha yoğun daha yoğun

Kar ömrü bir tanedir insanoğlu” (Ahid Kulesi, s.57)

mısralarıyla belirtmektedir. İçi boş üflemleri bir çalgı aleti olan flütün dünya hayatının sonluluğunun anlatıldığı bir şiire başlık olarak verilmesi şairin dünya hayatına yaklaşımıyla doğrudan ilişkilidir. İçerisinde birçok sesi barındıran dünya, faniliği ile iç boş olan flüte karşılık gelmektedir. Hayatın içini dolduran tek gerçek ise inançtır. İnanç ise kökü ezelden ebededir. Onu ise mekanlar değil ruhlar taşımaktadır. Şair; “*Kar ömrü bir tanedir insanoğlu*” dizesinde kar ömrü olarak nitelendirdiği ölüm, soğukluğu ve ölen insanın kanının çekilmesi ile teninin beyazlaşma özelliği ile kara benzetilmektedir. İnsanın en zor ve çetin anı olan ölüm, hem can çekişen bedende hem de bu ana tanık olanlarda derin sarsıntı uyandırmaktadır. Pakdil, doğmak gibi ölmenin de bir defaya mahsus olan bir olgu olduğunu unutturmamaktadır.

Pakdil, ölümü yaşamın dışına atan, onu görmezden gelip ondan kaçmamaktadır. Ölümü yaşamın bir parçası, dünya hayatının tamamlayıcısı olarak görür. Hayatı anlamlandırmada ölüm gerçeğini görmezden gelerek ilerlememektedir;

“Ser önümüze bilgeliğini

Acı vermeyen ölüm” (Anneler ve Kudüsler, s.102)

Varoluşu tamamlayan her şeyin bir nedeni ve bir hikmeti olduğuna inanan şair, ölümün içinde barındırdığı hikmetleri arar. İnancın gereği olan ahiret düşüncesinin dünyaya biçtiği fanilik, ötelere sonsuzluğu verir. Sonsuzluğa açılan kapı ölümden geçer. Şair, insanoğlunun yaratıldığı günden beri peşine düştüğü ölümsüzlüğü içinde saklayan ölüme *“Ser önümüze bilgeliğini/ Acı vermeyen ölüm”* dizeleriyle seslenir. Ölüm, insanoğlunun yeryüzündeki sükût dilinde konuşan öğretmenidir. Dünya hayatından ayrılışın son seremonisini yine insanın eliyle yaptırın ölüm, dünya hayatının faniliğini sükûtun alfabesiyle öğreten bilgedir. Pakdil, bu bilgelik karşında edeple boyun bükürken bilir ki ölüm; ölümsüzlüğü doğuran rahimdir. Pakdil, adeta şiirinde sükût alfabesinin sesini taşımaktadır. Şair, ölümün gerçeğine teslimiyette yalnız olmadığını da ‘Bizimle Başlayanlar İçin’ başlığını verdiğini şiirinde belirtmektedir;

Önce saatlerini toprağa ayarlayıp

Başladılar yürümeye

-Kıyıda bırakılmış bir şapka

-Limon çürüğü kelime çantaları

-Suya karşı karga

Çok sağlam basıyordu ayakları

Yürüdüler. Açıldı ayakları.

Yazı tahtasında bir sülüs büyüme

Betonlarla taşların başkaldırı ş gerinişleri

Ama toprak sabırlı bir sülüs kabartma

Şiir ateş aldı (Anneler ve Kudüsler, s.52)

Pakdil, bizimle başlayanlar diyerek hayat karşısında saf tuttuğu arkadaşlarının özelliğini şiirinin ilk dizesinde *“Önce saatlerini toprağa ayarlayıp/ başladılar yürümeye”* diyerek vermektedir. Saati toprağa ayarlamak insanın kendisini ölüme hazırlamasıdır. Vakti zamanı gelince insanın dünyalıklarından ayrılışı olan ölümün dünyadan ötelere sadece taşıyıcılık görevi yaptığının idrakine bürünmüş teslimiyetten

güç alanların yeryüzü adımlarının gücünü şair şiirinin dizelerinde göstermektedir. Pakdil, “*Yazı tahtasında bir sülüs büyüme/ Betonlarla taşların başkaldırış gerinişleri/ Ama toprak sabırlı bir sülüs kabartma*” dizeleriyle ölümün insanlığın yazı tahtalarından olan mezarlıklarında eski yazı olarak büyümeye devam ettiğini belirtmektedir. İnsanların topraktan kaçmak için insanın arzu ve ihtiraslarının simgesi haline gelen beton ve taşın surlarına rağmen toprağın yasasının eskimeyen bir kabartma olarak sabırla kendisine gelişi beklediğini belirtmektedir. İnsanın gücünü ve kimliğinin güç gösterisine dönüşen gökdelenler, küçücük mezar taşı karşısında küçülmektedir. Pakdil, “*Şiir ateş aldı*” diyerek, hakikatin imgesel anlatımını yaptığı şiirinin dimağlarda yaktığı ateşi göstermektedir.

Ölümün konuşması Pakdil’i çocukluk yıllarında yakalar. Küçükken radyodan dinlediği İkinci Dünya Savaşı haberinde duyduğu ölüm kelimesiyle abisinin ölümüyle tanıştığı ölümü, ilerleyen zamanlarda hayat gibi ciddiye alınması gereken bir hakikat olarak görür. İçerisinde tabut, ölüm ifadeleri geçmeyen kitapları ciddiye almayan şair, şiirinde ölümü inancın süzgecinden geçmiş özel imgelemlerle yer vererek şiirine de bir “ciddiyet” verir;

“ Dinç vakur sade genç elleri

belirledi açıkça kutsal kitapta bütün kelimeleri

Sözü alıp bindi sağlam at gibi üstüne

ömrümüzün orağı gamı alıp kırdı

Ölümse sabırlı huma kuşu

hannâne direği ölçüledi varoluşu” (Anneler ve Kudüsler s.18)

Pakdil, hayat ve ölüm üzerinde inanç ekseninde düşünmeye çağırır. Şair, bu çağırışı soluğu uzun, sesi gür, dinç ve vakur ve sade inançlı gençlerle verir. Pakdil, “*Dinç vakur sade genç elleri/ belirledi açıkça kutsal kitapta bütün kelimeleri*” dizelerinde “kutsal kitap” olarak işaret ettiği Kur’an-ı Kerim’in hükümlerinin yeniliğini göstermek istercesine bu işareti gençlerin ellerinde vermektedir. Şair, ilahi hükümleri işaret eden gençleri; “*Sözü alıp bindi sağlam at gibi üstüne*” dizesiyle insanı yeryüzü ve kendisinin fethine çıkarır. “*At, ebediyet fatihi insanın göz ve estetik planında, bütün çizgileri, hareketleri ve kabiliyetleriyle en ihtişamlı kahramanlık sembolü*” (Kısakürek, 2016: 10) olarak Pakdil’in şiirlerinde de yer alır. Hayvanlar arasında en soylu olan at,

insana da en yakın olması bakımından insan at üzerinden yolculuğuna başlar. Soylu bir eylem olan yaşamak, ancak soylu olanın üzerinden açılabilir.

Pakdil, hayat yürüyüşünün sonunu “*ömrümüzün orağı gamı alıp kırdı/ Ölümse sabırlı huma kuşu/ hannâne direği ölçüledi varoluşu*” dizeleriyle belirtir. “*İmgelememize de eğitim yaptırıyoruz? Çok özgün bir eğitim.*” (Pakdil, 2014b: 75) diyen sanatçının imgelem dünyasındaki titizliğini ve özgünlüğün bu dizelerde kendini göstermektedir. Ekinleri biçmeye yarayan nesnenin adı olan orak, aynı zamanda “*Ekin biçme zamanı*” (Türkçe Sözlük ,s.1507)’dır. Pakdil, “*ömrümüzün orağı*” benzetmesiyle ecelin bir gün gelip insanın dünyadaki sıkıntılarından onu kurtaracağına vurgu yaparken ölümü huma kuşuna benzetir. Huma kuşunun “*yüksekten uçuşu, ulaşılmazlığı, ele geçmemesi, şans getirici olması, gölgesi vb. olağanüstü kimi özellikleriyle ilgili inançları yansıtır niteliktedir.*” (Batıslam,2002:195). Pakdil, ölümü sabırlı huma kuşuna benzeterek ölümün insanoğlu için fethedilemez hakikat olması ve ölümsüzlüğe giden yol olması ile ölümü olumlar. Şairin eceli ve ölümü olumlamasındaki neden ise “*hannâne direği ölçüledi varoluşu*” dizesinde verir. Şair, “*hannâne direği*” ile İslam tarihine telmih yapar. Hazreti Muhammed’in Mescid-i Nebevi’de minber yapılmadan önce hurma kütüğüne dayanıp hutbe okumasına minber yapıldıktan sonra minbere geçmesi üzerine hurma kütüğü inler. (İslam Ansiklopedisi, 2007: C.34 s.475) Pakdil, peygamberden ayrılan bir hurma kütüğünün inlemesindeki sevginin işaret ettiği inancıyla hayata denge kurar. Ölüm de şair için inanç ve sevgi gibi hayatın dengesidir.

Pakdil’in birbirine zıt gibi algılanan kavramları ve durumları bir araya getirerek bir arada özleşleştiren derin bakışı insanların muhayyilelerinin sınırlarını derinden sarsar. Şairin, ‘*GELİNLE GÜVEYİN GERDEK GECEİ YATTIKLARI YATAĞIN ILIKLIĞI*’ şiirinde vuslat ölümün çılgınlığıyla bütünleşir:

“*Nasıl atılır bu çılgılık mezardan*

Dökülür taşları kırık duvardan”(Ahit Kulesi, s.43)

Bir hakikati tamamlayan dekor olarak dünyada yerini alan “*mezarlık bu dekorun bir parçası gibi görünse de, aslında tüm insanları kendinde toplayarak, bu dekora, gerçekliğin kendisinde saklı olduğunu ima eder. ‘Zıtların kenetlendiği noktadadır mezarlık; dünyaya ait hiçbir şeyi içine almasıyla öte dünyalıdır. Varlık ve yokluğun karşılaştığı, bulunduğu mekândır. Ona giren dünyadan çıkar; ondan çıkan ise zamanın ve mekânın olmadığı sonsuzluğa geçer.*” (Narlı, 2014: 316). Pakdil, bu geçişi gelinle

güveyin gerdek gecesi yatağı benzetmesi ile insanoğlu için dünyadaki sonluğunu hafızalarda diri tutan mezarların soğuk yüzünü vuslat ile kırar. Bu vuslat bütün insanların bir yerde toplanacağı eşitleyici bir vuslattır. Şair, “*Nasıl atılır bu çığlık mezardan*” mısrasıyla, insanoğlunu eşitleyen ilahi hüküm altında dünyada bu hükmü kıranların ve sonluluğu ile yüzleşen insanın çığlıklarından kaçamadığını vurgular. Şair, “*Dökülür taşları kırık duvardan*” mısrasıyla adeta daha sonluluğu ile tanışmayan insanoğlu için bu çığlığın okunacak metnini gösterir.

Ölüm ve hissettirdiklerinin niceliksel bir değere indirgenememesinin sadece yaşanarak algılanabilmesinin ve ölümün yeni bir yaşama açılan yol oluşu şiirin başlığı ile birlikte ele alındığında insanların evlenerek yeni bir düzene geçişindeki sevgi ve heyecana gönderme yaparak ölüm algısı yumuşatılır. Mezardan çıkan insan hakikatının çığlığını şair, kavuşmanın ılıkılığı ile sararak çığlığın teslimiyete, sükûta giden yolunu da gösterir.

2.5.1. İnancın Kabullendirdiği Ölüm

Hayatın hakikati olan ölüm, edebiyatın başat konularındandır. Yaşama tutunmak isteyen insanın aciziyetinin en büyük göstergelerinden olan ölüm, inanç ve düşünce yapısına göre renklere boyanmıştır. Ölümün bir son olduğu düşüncesinin ölüme biçtiği renk kara iken “şeb-i aruz” öğretisini ölüme biçtiği renk beyazdır. Ölümün “*maddenin kanunlarına tabi olmayan ruhun bu cihan cehenneminden kurtulması, ebediliğe ve Tanrı'ya kavuşması*” (Emil, 1991: 190) olarak düşünülmesi güven ve huzur düşüncesini de beraberinde getirir. İslamiyet ölüm olgusunu giz olarak bırakmamaktadır. Ölüm bu dünyaya ait bir olgudur. Ahirette ölümün olmadığına dair Hz. Muhammed’in “*bir münâdî: Ey ehl-i Cennet artık ölüm yoktur, ey Cehennem halkı halkı artık ölüm yoktur! Diye ilan eder.*” (Buhari, 1975: 211) hadisi inanların gölüne sükûneti vermekle birlikte ebedi hayatın hüküm süreceği ahiret yurdu olan cennete girebilmenin izini sürerler.

Nuri Pakdil’in şiirlerinde insanoğlunun yaşam serüveninde adımını attığı yeryüzünü ve ona ait olanları şiirine taşıdığı görülür. Bu onun kalemi ile insan ve hayatı bir minval üzerine oturtmasından kaynaklanır. Pakdil’in yeryüzü okumalarının bir parçası olan şiirlerinde, “*insan gerçeği ve insanlığı düşüncesinin merkezinde*” (Sönmez, 2013: 351) tutuyor olması, insan için olan ve onunla tamamlanan, onu tamamlayan mekânların sıradan bir bilinçten çok farklı olarak konumlandığı görülür. Bu

farkındalığının yansımalarını Pakdil'in şiirlerinde, kapalı dar mekân 'Sahra' şiirinde çöl ile ölüm, 'Senet' şiirinde insan ile aş yokuşu bir arada harmanlandığı şiirlerinde kendisini gösterir.

Pakdil'in ölüme yaklaşımının bir göstergesi olan "*Ama ölüm, daha hızlı yaşayan bir arkadaşdır aramızda.*" (Pakdil, 2017b: 40) cümlesi şairin, ölümle kurduğu ünsiyetin tezahürüdür. Şairin bu ölüme dair bu düşünceye ulaşması hem fikrî hem de yaşanmışlıkların sancısının ürünüdür. Abisinin ölümünün aile bireyleri üzerindeki etkisini çocuk yüreğiyle algılamaya çalışan şair; "*Aslında ölüm de kendi başına biri miydi? Ölümün de arkadaşları olur muydu? Ölüm hiç yorulmaz mıydı? Ölüm kaç türlüydü? Ölüm mü büyüktü insan mı? Tanrı bu ikisini sürekli savaştırıyor muydu? Bunun sonunda kesin bir yengi var mıydı?*" (Pakdil, 2015a: 93) sorularını sorarak ölüm fikrini zihninde bir yere oturtma sancısını hafifletmeye çalışır. Pakdil'in ölüme dair soruları insan zihnini sarsıcı niteliktedir. Şair; "*Son ölünün tabutunu kim taşıyacaktı? Tanrı, özel taşıyıcılar mı gönderecekti? Ölüme bir umar mı arıyordum?*" (Pakdil, 2015a:95) sorularıyla ölümün mutlak galip olduğunu kabul etmekle birlikte son ölen inanın ölüm seremonisini merak eder. Aile bireylerinin özellikle anne ve babasının ölüm karşındaki tavırlarında hüznün, alçak gönüllülük, teslimiyet ve bilgelik gören şair, 'Sahra' şiirindeki;

"Hadi âdemoğlu kendinle tanış

Uzak dediğin yer en çok bir karış"(Osmanlı Simitçiler Kasîdesi, s 41)

dizleri onun okumaya başladıktan sonra, "*içinde tabut sözcüğü olmayan kitapları ciddiye almaz mı oluyordum? Bir kitap illa ki ölümü mü anlatmalıydı? Ölüme bir umar mı arıyordum?*" (Pakdil, 2015a: 95) sorularının cevabı niteliğindedir. Şair, çölün sonsuzluk algısı, derinliği ve yutuculuğu ile ölümü aynı çizgide birleştirerek insanoğluna aradığı cevabı şiirinin imge dilinde saklar. Sanatçı sonu olan bir dünyada sonsuz yaşama arzusu ile ölümü öldürme "savaşı" veren insanoğluna, "*Hadi âdemoğlu kendinle tanış/ Uzak dediğin yer en çok bir karış*" mısralarıyla gerçeğini hatırlatan sözcü gibidir. İnsanın ölümden kaçmak için attığı her adım ve yaşama tutunmak için aldığı her nefesin onu bu dünyada ötekileştirilen yere ulaştıran bir vasıta olduğu hakikati ile karşı karşıya bırakır. Ölüm, Pakdil'in dünyasında derin sorgu süzgecinden geçen olgulardandır;

“sabaha çok vardı
-yürümeleri gerekiyordu daha
O kentte üç ölü
Korkulacak bir şey miydi ölüm
Sofrada dağıtılan ekmek gibi
Ayakları gidip geliyordu toprağa
Yıldızlardan yalnızca biri
Gözetliyordu bunu” (Anneler ve Kudüsler, s.117)

Pakdil, yeryüzü yürüyüşü olan yaşamın son bulduğu ölümü, insanların zamana ve mekâna göre şekillendirdikleri fiziksel ve sosyal yapılaşmasının vücut bulduğu kentte hakikat olarak adeta ortada bırakır. İnsanın zamanla yarıştığı, ölümü hayatın arka bahçesine hapsetmek istercesine ölümlerini şehrin uzaklarına defnettikleri ‘kent yaşamı’, bir bakıma mutlak yazgıyı unutmak veya ondan kaçmak için atılan adımdır. Pakdil, mutlak yazgısını alnında taşıyan insana, gerçeğini sorgulatmaya çalıştırarak adeta yazgısıyla barıştırmak ister gibidir. Yeryüzüne “*Korkulacak bir şey miydi ölüm*” dizesiyle bir soru bırakmaktadır. Aklın gölgesinde yeni düzenler kurarak yeryüzüne egemen olma noktasında ilk insandan bu yana çok ciddi gelişme gösteren insanlık tarihi, ölüm karşısındaki acizliğini ilk günkü gibi koruması ölümden hep korkuyla bahsedilmesine neden olmaktadır. Ölümü hayatın bir gerçeği olarak kabul eden şair, ölümün sıradanlığını ve doğallığını “*Sofrada dağıtılan ekmek gibi/ Ayakları gidip geliyordu toprağa*” dizelerinde göstermektedir. İnsanoğlunun fiziksel gelişimi için temel besinlerinden olan ekmek, ölüme benzetilmektedir. İnsan neslinin dünya üzerinde yaşamını sürdürebilmesi için ihtiyaç duyduğu yaşamsal alana sahip olması da kendisine yer açılması ile mümkündür. Ölümsüzlük arzusunun sonsuzluğu sonlu ve sınırlı bir mekânda aranmasıyla trajediye dönüşen ölüm, tüm gerçekliği ile kavramaya davet vardır. Pakdil’in ölümü kabullendiren inancıyla hayatı yorumlamaya başlaması çocukluk yıllarına denk gelmektedir;

“Bizim şehrin buğdayı
Çocukların elham bağışıyla daha güür çıkardı
Ki o sarı sayfa sarı buğdayı savunurdu

Çocukları savunurdu

Sarı sayfa nöbetçi

Ölüm ötesine elçi

Ben o sayfayı savunurum ey çocukluğumun

(öğretmeni

Sevgili Ahmet öğretmenim

Çocukluğum benim

Durmayan attır (Anneler ve Kudüsler s.77)

Maraş'ın manevi ikliminde büyüyen şair, ailesinden aldığı terbiyenin de etkisiyle maneviyatla hep güçlü bir bağ kurmaktadır. Buğdayla insanı bulduğunu belirten Pakdil, “*Bizim şehrin buğdayı/ Çocukların elham bağıyla daha gür çıkardı/ Ki o sarı sayfa sarı buğdayı savunurdu/ Çocukları savunurdu*” dizelerinde ruhları inançla yoğrulan çocukları anlatmaktadır. Fatıha suresinin halk dilindeki adı olan Elham, ‘Kur’an-ı Kerim’in özetini olarak yorumlanmaktadır. İnsanın en masum, saf ve temiz halinin simgesi olan çocukların dilinde bir bağış, yakarış olarak yaratıcı huzurunda karşılık bulmasının Maraş’ın insan dokusunu koruduğuna dair inancın dizeleridir. Şairin sarı sayfa olarak nitelendirdiği ‘Kur’an-ı Kerim’in, yaratıcının varlığını deliller getirerek göstermekle birlikte insana çizdiği fitratının izlerini taşıyan içtimai nizamla da insanı koruma altına aldığını anlatmaktadır.

Aklın girdabı olan ölüm ötesi varoluş sırrı karşısında insanın kaybolup gitmesine inancın izin vermediğini şair “*Sarı sayfa nöbetçi/ Ölüm ötesine elçi*” dizleriyle vurgulamaktadır. ‘Kur’an-ı Kerim’in öldükten sonraki yaşamı anlatan ayetlerle insanı ruh ve beden dengesi üzerinde tutmaktadır. Şairin ölümden sonraki hayatın haberciliğini yapan kutsal kitapla hemhal olması çocukluk yıllarına dayanmaktadır. Pakdil’in çocukluk yıllarında derin izleri olan Ahmet öğretmenin anne ve babası gibi ‘Kur’an-ı Kerim’e göstermiş olduğu derin saygıyı çocukluğunda dikkatinden kaçmamaktadır. Kişiliği, duruşu ve inanca yaklaşım biçimiyle şairin çocukluk yıllarında saygı uyandıran Ahmet öğretmenin öğrettiklerine bağlılığını şair, “*Ben o sayfayı savunurum ey çocukluğumun/(öğretmeni/ Sevgili Ahmet öğretmenim*” dizelerinde seslenerek göstermektedir. Akranlarından farklı olarak yeryüzü yürüyüşüne başlayan şair,

çocukluk yılları için “Çocukluğum benim /Durmayan attı” dizlerinde tanımlamaktadır. İnsanın yüklendiği misyonla sonsuzluğun taşıyıcılığının yaptığıının farkındalığına erkenden sahip olan şair, hayatı ve ölümü birlikte görmektedir.

Pakdil’in, hayatı bir bütün olarak algıladığının remizlerle örülü “Senet” şiiri kendine özgü üslubu ile “okurun zihninde yeni çağrışım evreni” (Kılıç, 2015: 46) oluşturduğu şiirlerindendir;

“Kanağacı Yeşilçiçek Tevhit__

kuşu denektaş aşı yokuşu”(Sükût Sûretinde, s.19)

Pakdil’in bu şiirinde bir kavlin belgesi olan senet ile yokuşun şiirin çağrışım dünyasında ortak bir payda da buluştuğu görülür. İnsanoğlunun kavlinin ilk ve kuşatıcı adımı olan bezm-i elest, yeryüzü yürüyüşünde olan insan kalbinin ahde vefa durağıdır. Bu vefa hem sözün sahibine, hem de kişinin kendisine sadıklılığını, imtihanlardan geçerek elde edeceği bir vefadır. Pakdil, devamlı imtihanlar verilerek bir yokuştan diğerine geçilen hayattı “Kanağacı Yeşilçiçek Tevhit__ / kuşu denektaş aşı yokuşu” mısralarıyla özetler. Her bir kelimenin içinde ayrı anlamları saklayan Pakdil, Kanağacının içine sakladığı darağacı, Yeşilçiçekteki peygamber muştusu, tevhid kuşunun akla ve göle fısıldadıkları ile adeta bir denek taşı olarak hayatta olan insana “aş yokuşu” olarak resmettiği dünyada bilinç aşısı yapar. Çünkü “senet”in karşılığı ancak kökü hakikatlerine bağlı bir bilinç ile ödenir. Hayatın ve ölümün oluşturduğu bütünlüğü yaşamın karşı konulamaz hakikat olarak şiirin içinde eriyip, şiirdeki anlamın tamamına nüfus etmektedir.

Yaratılan her canlının ve yaratıcının değiştirilemez hakikatler olarak ortaya koyduğu olguların içinde taşıdığı bilgeliği kimi zaman aşıkâr kimi zaman ise hikmet perdesinin aralamasıyla görmek mümkündür. Ölümün insana ve insanlığa verdiği ders veya nasihatın insan ruhunda oluşturduğu ürperti ve acizyet insanın en büyük trajedisine dönüşmektedir. Bu korkudan kurtulmanın tek yolunu ölüm ötesi bir hayat inanmakta bulan Pakdil;

“Ey bir vaiz gibi bilge

Eskimeyen Öğreti

Çevrili toprak

Kent mutlaka

Alırken yanına

Babamı bıraktığımızda

Yüzünde babamın

Son vuran gök sarısı

Yorumu yaşamın

Ölüm

Denir

Dö/nü/lür

Dönülmez bir ant

Şavkı dirimin

Doğar gün tam süvarinin

Ata binerken ayağına değen üzengiye (Anneler ve Kudüsler s.93)

dizelerinde ölümün insana fısıldadığı gerçeği babasının ölümünü üzerinden somutlayarak vermektedir. Kabil’in ölümüyle başlayan ölüm hakikati son insanın can vermesine kadar devam edecek kadim yasadır. Pakdil’in “*Ey bir vaiz gibi bilge/ Eskimeyen Öğretir/ Çevrili toprak /Kent mutlaka*” diyerek ölüme seslenir. Nuri Pakdil’in hayatında duruşun, kimliğin ve kişiliğin somut karşılığı olan babasının vefatı üzerinden ölümle konuşarak ölümü okumaktadır. Pakdil, ölüme “*Alırken yanına /Babamı bıraktığımızda*” dizeleriyle seslenirken bir yandan da okuyucularına “*Yüzünde babamın/ Son vuran gök sarısı/Yorumu yaşamın/ Ölüm/ Denir*” dizeleriyle de ölümün tanımını yapmaktadır. Yaşamın yorumu ve özeti olan ölüm, insanın ait olduğu yere, mutlak olan ebedi yurduna, yapılan yolculuktur. Şair, bu yolculuğun kesin bir dönüş yolcuğu olduğu gerçeğini “*Dö/nü/lür/Dönülmez bir ant*” dizleriyle belirtmekle birlikte ölümün hak olduğunu ikrar etmektedir. ‘Kur’an-ı Kerim’de geçen; “*Doğrusu biz Allah’a aidiz ve*

kuşkusuz ona döneceğiz. İşte Rablerinin lütufları ve rahmeti bunlar içindir ve işte doğru yola ulaşmış olanlar da bunlardır.” (Bakara Suresi 156-157) ayeti kerimesinin inanların kalbine ektiği huzur ve teslimiyet ölümün büyük bir olgunlukla karşılanmasına neden olmaktadır. Pakdil, ölümün konuştuğu hakikati görerek yaşayanları “*Şavkı dirimin/ Doğar gün tam süvarinin/ Ata binerken ayağına değen üzengiye*” diyerek hakikatin sırrına vakıf olanların aydınlığının soylu yaşam yolculuğuna çıkanları dengede durmasını sağladığını belirtmektedir.

Ölüme yüklenen trajik sonu Pakdil’in şiirinde göremeyiz. O ölümü trajik bir son olarak görmez, ölümün onda hissettirdiği ürpertidir. Bu ürperti içinde salt korku yoktur. Yaratıcının kudreti karşındaki ürperıştır. Pakdil’de ölümü kabullenmek ölümle sonsuzluğa birlikte yürümek demektir.

2.8. İnsanlık Kalesinin Savunucusu: Direniş

Eylemin niyeti ve yönü ile anlam bulan direniş, insanın kimliksel varoluş savaşıdır. İradenin otorite karşısında soyutlanmak istendiği, iradesiz biatla insanlar üzerinde tahakküm kurmak isteyenlerin esaret zincirini kıran ruh kıvılcımıdır. İnsanların adalet, özgürlük arzularından beslenen direniş, bireyin öfkesinde can bulup toplumları etkisi altına alan canlı bir organizma gibidir. Kolektif bir bilince dönüştürülen direniş, toplumları dizayn etme gücüne sahiptir. Kişisel hırs ve ihtirasların oluşturduğu hegemonyaların korkulu rüyası olan direniş, insanın umudunu, çalınmış yarınını kendisine getirecek olan güçtür.

Eylem adamı olan Nuri Pakdil, esaret zincirlerini kıran direniş önderlerindendir. Davasının fikri altyapılarını ortaya koyup, düşünsel mücadelesini vererek ona bir ruh veren şairin direnişi rahmani kelama dayanmaktadır. Eylemi inandırıcılık gücü olduğundan dolayı çok sevdiğini söyleyen Pakdil:

“Eylem giysileri dikilen

Bir terziyim

Alanda

Ana yol göstergesiyim (Anneler ve Kudüsler s.79)

mısralarında kendisini eylem giysileri diken bir terziye benzetmektedir. Toplumları yönetecek olanların yöneticilerin huzurunda değil, toplumların ruhlarında hazırlanacağını bilincinde olan Pakdil, insanların ruhlarına hitap etmektedir. (Le Bon, 2015: 8) kendisini “*Alanda/ Ana yol göstergesiyim*” diye tanımlayan şair, insanlık meydanında durmaktadır. İnsanın ana yolunun fitratı üzerine sürülen bir yaşam yolu olduğunu hatırlatıcısıdır. Ruhun özünden yola çıkan Pakdil, ruha anlam veren inancın kıvılcımlarını yüreklerde yakmak istemektedir. Kendi gerçeğinin farkına bir defa varan insan artık eski esaretine dönmeyecektir. Kendisini esarete hapsetmeye çalışacak olanlara da karşı durabilecek güce artık sahip olmuştur.

Pakdil, hayatın olumsuzlukları arasında onu yaşanabilir kılacak gücü büyük sevdalarda görmektedir. İnsana ufuk açan, prangalarını kırdıracak olan büyük sevda, hürriyet yurdunda gelmektedir. İnsanın her durumda yapabileceği bir şeyler olduğuna inan mütefekkir şair, insan ruhunun gücünün farkındadır:

“Denizi bir solukta içtim de

tuz ve toprak kaldı geride

İştahlıyım bağımsızlığa savaşa özgürlüğe

Bu ilkeler her ülkede girecek yürürlüğe” (Anneler ve Kudüsler s.18-19)

mısralarında şairin bir solukta içtiğini söylediği sonsuzluk inançtır. Sonluluğa sonsuzluk biçen inanç, geride maddeyi bırakmaktadır. Sudan ayrıştırılmış tuz ve toprak çoraklığı simgelemektedir. Yaşamak için ihtiyaç duyulan, uğruna savaşlar yapılan tuz ve toprağa bereketini ortaya çıkaran sudur. Pakdil, suyun tuz ve toprağa anlam verdiği gibi maneviyatın da maddiyata anlam ve kıymet verdiğini hatırlatır gibidir. Bağımsızlığa, özgürlüğe ve özgürlüğü getirecek olan savaşa isteki olduğunu belirten şair, insana ruhunu ve kimliğini hatırlatan bu ilkelerin yeryüzündeki ülkelerde yürürlüğe gireceğine dair inancını korumaktadır. Şairin bu inancı korumasında en temel etken ise insan duyduğu inançtır. İnsanın yaratıcısının izini yeryüzünde taşıması ve yeryüzünün halifesi konumunda olması onu öznel kılmaktadır. Yaratıcısını bir bilincin tezahürü olarak tanıyan insan, fitratındaki değerlerin unutturulmasına, kaybolmasına izin vermeyecektir.

İnsanın, enginliğinin farkında olma mücadelesi veren Nuri Pakdil için insan ruhuna aradığını direniş vermektedir. İnanç üzerine sabit kalabilmek bile bir direniş istemektedir. İnancın da muhafazalığını yapan direniş, devrimlere gebedir. Şair;

“ *Vakur dinç*

Bir devrimden

İyi anlarım – benim işim

Devrim

Yapmak-” (Anneler ve Kudüsler, s:14)

dizlerinde direnişin fethi olan devrimi anlatmaktadır. Yeryüzündeki en büyük devrimci olarak ezeli ve ebedi önder olarak nitelendirdiği Hz. Muhammed’i gören şair, onun açtığı yolda yürüyen devrimcidir. Kişinin sevdiğine sevgisini göstermesinin en güzel örneği olan yol arkadaşlığı, kader birliğinin gereğidir. Pakdil, bu bilincin gereğiyle hareket etmektedir. İlahi hükümleri hâkim kılacak olan devrim, kaynağını tazeliğini geçerliliğini koruyan yaratıcıdan aldığından her zaman vakur ve dinç kalacaktır. Hayatını inandığı davaya adanmış Pakdil, “*İyi anlarım – benim işim/ Devrim/ Yapmak*” dizleriyle hayattaki duruşunu açıklamaktadır. Şaire bu görev sorumluluğu inancı vermektedir.

İnsan, hayatın zorlukların içinde kolaylıkları, kolaylıkların içinde zorlukları barındırdığı dini öğreti ile hayata tutunmaktadır. Yeryüzünü anlamlandırırken anlam bulan insanın yeryüzü yolculuğu, ifratla tefrit, umutla umutsuzluk, zaferle hezimet arasında mekik dokumaktadır. Yeryüzü okumalarını sağlam yapan Pakdil, yeryüzü zaferlerinin de hezimetlerinin de dünyada baki olmadığının farkındadır. Bu farkındalık onun gönlünde gamın ve kederin hüküm sürmesine izin vermemekle birlikte başka gönüllerde de hüküm sürmesine izin vermemektedir. Şair, ‘TESELLİ’ şiirinde;

“*Yaa kaç omurga çöktü*

Direniş tuttu seni” (Sükût Sûretinde, s.59)

dizleriyle insana zorluklar karşısında pes etmemesi gerektiğini hatırlatır. Pakdil, insanların etrafındaki ve tarihindeki olayları görmeye, yorumlama çağırarak insanda bir direnç yakalamak istemektedir. Kazanırken kaybedişin, kaybederken kazanışın yaşandığı dünyada inançla direnenlerin kayıplarının bile kazanç olduğu gerçeğini

görmeye çağırılmaktadır. Bu görüş gücü, inancın yoğurduğu direnişi kuşananlardadır. Şair, insanları bu kuşağı kuşanmaya davet etmektedir. Direnişin gücünü inanla besleyen şair;

“O

sesin

yankısını

betondan sağlam

bastırdılar göğüslerine

yeni bir eylem yüklediler

kelimelerine bile” (Anneler ve Kudüsler, s.25)

mısralarıyla inancın insana yüklediği sorumluluğu belirtmektedir. İnsanlığın mücadelesini veren şair, dilin imkânlarını kelimelere yüklediği görev ve sorumlulukla genişletmektedir. İnsanın hayattaki yaşamını simgeleyen merdiveni şiirin biçimsel özelliğinde simgeleyen şair, hayatın gerçekliğini adeta şiirin biçimsel özelliği ile somutlamak istemektedir. Pakdil, “O/ sesin/ yakısı” dizeleriyle inancın sesinin duymaktadır. İnancın güçlü sesini inanların göğsüne bastırarak yol aldıklarını söyleyen şair, bu sesle birlikte inananların yeni eylemler yüklendiğini belirtmektedir. Bu yeni eylem kelimelere bile yeni anlamlar yükleyerek insana ufuk açtırmaktadır.

Yeryüzü ödevini ideolojisi üzerine anlamlandıran şairin, temel dayanağı inanç ve eylemdir. Dağılımı ve parçalanmanın ilk önce ruhta başladığını ve toplumlara sirayet ettiğinin bilincinde olan şair, inanları aynı inancın eylemselliğinde buluşturmak istemektedir. Şairin çağa özeleştirel bakıp, tavır almakla geleceği karanlıktan kurtarılacağına duyduğu inanç, direnişi kutlu kılmaktadır.

2.8.1. Kaleme Yüklenen Varoluş Mücadelesi

Sözcüklere yüklenen duygu ve düşünceler, söz kadar yazının da etkisini arttırmaktadır. İlk emri “Okul!” olan İslamiyet düşüncesinin ve kalemin yolunu açmaktadır. Pakdil’in çocuğu gibi olan Edebiyat Dergisinin Şubat 1969 ‘daki ilk sayısında Şair, ‘Kalemin Yüğü’ imzalı bir yazı kaleme almaktadır. Yazısına “ *Niçin Yazıyoruz?*” (Pakdil, 1969:1) sorusuyla başlayan Şair, yazarın önce kalemin görevinin

ne olduğunu düşünmeye davet eder. Kadınların doğum sancısının sonucunun muştu olduğunu belirten Pakdil, yazarın cümlelerinin de muştu olduğu inancındadır.

Sözü, toplumların şahdamarı gibi gören şair, yazının da eş değer güce sahip olduğuna inanmaktadır. İnsanların bütün sorunlarını çözümde tek ve yetkin güç olarak kalemi görmemekle birlikte yazının yol göstericiliğini önemsemektedir. İnsanın bilinçlenmesini sağlayan yazı us onarımı yapmakla birlikte insana inancını anlama düzeyine de ulaştırmaktadır. Şair ‘DİRENİŞ’ adını verdiği şiirinde;

“ Ey
Ey
Lem
Ka
Lem
Be
Nim
Ka
Lem” (Anneler ve Kudüsler, s.51)

‘Ey Kalem’ ifadesini heceleyerek ve şiirini basamak biçimde vererek, insanların ruhlarına örülen demir kafesleri kalemin direnişi ile kırmaktadır. Kalemin yüklendiği misyonu helezonlar gibi yayıldığını göstermek istercesine dalgalandırır. İnsanın onurlu direnişi olan direniş ve kalem, ömrünün simgesi olan merdivenle simgelenecek insan ömründen ayrılmamaktadır.

Yazıya hazırlık sürecinin zor ve sancılı geçiren şair, bu durumunu şiirinin dizelerine de taşımaktadır. Yazma eyleminin derin düşüncelerin ürünü olduğunu belirten şair. İlk kelimeyi yazarken zorlandığını belirtmektedir. Şair, ‘BENT’ adını verdiği şiirinde;

“İçimde besleyen bunca rüyayı

O cümle var ya bir yazabilse” (Ahid Kulesi, 87)

diyerek yazma eyleminin kendisi için ne kadar zor ve sancılı geçtiğini belirtmektedir. İçinde insana ve insanlığa dair büyüttüğü duyguları rüyaya benzeten şair, ilk cümlelerin sancısını çekmektedir. Pakdil, “*O cümle var ya bir yazabilse*” dizesiyle şiirlerinin ilhamdan daha çok düşünsel ürünün bir sonucu olduğunu da okurlarına göstermektedir. Her bir kelimenin cümle içindeki yerinin bilinçli bir tercih olduğunu ve kelimenin izinin sürülmesi gerekliliğini Pakdil’in titizliği zorunlu kılmaktadır. Pakdil, ‘YAZIYA HAZIRLIK YA/ SESLERİN ÇEKİLMEDEN/ÖNCEKİ RESİMLERİ’ adını verdiği şiirinde de;

“*Gel başımda dur ey us*

Eni bir boy oktanus” (Ahid Kulesi, s.33)

dizeleriyle aklı yanı başına çağırmaktadır. Düşünce dünyasını okyanusa benzeten şair, aklın bilgeliğine ihtiyaç duymaktadır. Dilin labirentlerinde direnişin önde olduğu görüşünde olan şair, direnişin ise bu labirentlerde önde yürüyeni olduğunu belirtmektedir. Yüzü ve yönü eyleme dönük olan Pakdil, insanların gönlüne aklına seslenecek cümleleri aramaktadır. Bilincin ürünü olan yazı Pakdil’in vazgeçilmez sevdasıdır. Şair ‘AŞK’ adını verdiği şiirinde;

“*Harikadır cümle ilk yazıldığında*

Koşmaya başlasın da o zaman gör sen” (Ahid kulesi, s.29)

diyerek ilk cümle karşındaki heyecanını dile getirmektedir. İlk cümle Pakdil’in esiriyken, şair ilk cümleden sonra kelemin peşinden gitmektedir. Özgürlüğün, umudun, sevdanın, inancın bayraktarlığını yapan kalem, şairin yüreğindeki duyguları yeryüzüne serpmektedir. Yazma eylemini aşka benzeten Pakdil için yazmak kadar kutsal olan diğer eylem direniştir. İki sevdanın birbirlerini yüklenmesini şair ‘İMZA’ başlığını verdiği şiirinde;

“Çok yakın bir Devrim kokan ellerin

Aşk daha güzel düşmez ki kâğıda” (Osmanlı Simitçiler Kasidesi, s. 71)

İki ülküsel sevdanın birlikteliği anlatılmaktadır. Devrim soluyan nefesin, devrim yazan ellerinin kâğıtla buluşmasının adı aşka dönüşmektedir. Kendisini aşk çocuğu olarak tanımlayan Pakdil’de aşkın karşılıklarından olan eylem ve yazı kendisi gibi insanlara soluk aldırılmaktadır. Aydınlığın karanlığa çıkaran aşk, insanlığın devrimini içinde

saklamaktadır. Yeryüzü esaretini kıracak, evrensel söylemin özgürlüğünü taşıyacak olan devrimin kökleri miladi yedinci yüz yıla dayanmaktadır. Pakdil, ‘HOKKASI’ adını verdiği şiirinde;

“Direnti ateşine

Az daha benzin döker” (Sükût Sûretinde, s. 71)

mısralarıyla kalemin mürekkebinin direniş ateşini taşıdığını belirtmektedir. Evrensel insanın işlevini sürekli algılamayı direnme gücüne bağlı kılan şair, insan-nefis, hak-batıl mücadelesinin bir gereği olarak görmektedir. Müslümanların birbirlerine iyiliği emretmeleri ve kötülükten alıkoymaları noktasındaki öğretisi gereği şair, kulluk görevini yerine getirmede sanatı da araç olarak görmektedir.

Yirminci yüzyılın kalemin önüne çözülmesi gerekli sorunlar bıraktığı görüşünde olan şair, insanın makine uygarlığı ile karşı karşıya kalarak ruhsuzlaştığı görüşündedir. Ruhunu kaybeden insanların gelecek mirası olan yirmi birinci yüzyıl ise gözleri kör edecek kadar aydınlığı içindeki saklamaktadır. Pakdil, insanın savunuculuğunu yaptırdığı kalemiyle gerçek aydınlığı göstermeyi kendisine görev bilmiş aydınların aydınlattığı yeryüzü kandilidir.

SONUÇ

Nuri Pakdil şiirleri üzerine yaptığımız tematik incelememizde genel olarak Pakdil'in inanç ve insan algısı üzerinden şiirindeki tespit ettiğimiz temaları ele aldığını görmekteyiz. Pakdil'in, yeryüzüne bir bütün olarak bakan, onu evrensellekle kucaklayan ilkeli duruşunda sömürü zihniyetinin karşısında ezilen sömürülen coğrafyalara bilinç aşısı yaparken görülür.

Şairin, sömürü zihniyetinin temelinde Batı ve onun düşünce sisteminin olduğunu savunduğu görülür. Pakdil, Batı'nın yeryüzünün sahipleriymiş gibi istedikleri her coğrafyada adım atmalarına, ötekileştirmelerine karşı çıkar. Onun için Batı, kendi varlığına hizmet etmek için kendisine ait olmayan yerler üzerinde hak iddia eden emperyalist bir sömürü zihniyeti yumağıdır. Pakdil, bu yumağın yeryüzüne ördüğü ilmeklerden doğu ve batı insanı da payına düşeni alışı şiirlerinde Afrika, Eritre, Pakistan'ın yanına Polonya'yı, Çekoslovakya'yı, Vietnam Anıtını da katar. Çünkü onun inancının şekillendirdiği dünya algısında soylu ve onurlu olan insan vardır. O, dili ırkı ne olursa olsun insanın doğuşunda beraberinde getirdiği bu değerleri almak isteyen herkesin karşısına aynı tavırla çıkar.

Nuri Pakdil'in, şiirlerindeki temaları incelediğimizde inanç, umut ve direniş temalarının şiirindeki diğer temaları da besleyen kaynak olduğu görülür. Kendisine irade bahşedilen insanoğlu bu iradenin hakkını verip soylu bir yaşamı sürmesi gerektiğine inanır. Bu inanış hayata da ciddiyet yüklemesine neden olmakla birlikte hayatın öznesini kaybettirecek düşünce ve oluşumlar karşısında edilgen bir tutum takınmasına engel olur.

Pakdil, yeryüzünde insan onurunu kıracak, onu insani özelliklerinden soyutlayarak vasıfsızlaştıracak olan tüm yıkıcı güçlerin karşında çocuğu, kirlenmemiş masumiyetinin gücüne gönderme yapan özel bir imge ile şiirinde yer verir. Yaşamın her anını kıymetli görerek, hayata ciddiyetle yaklaşan Pakdil'in aynı ciddiyetini şiirinde de görürüz. Şair, mücadeleyi başarıya götürecekt evrensel bir soluğun ve dilin zorunluğu düşüncesini, çocuğun evrenselliği ile dile getirir.

Şair, insanlık onurunun mücadelesini verdirdiği çocuğu, annenin gölgesinde büyütür. Pakdil'in şiirindeki kadın idealize edilmiş kadındır. Hayat karşında ilkesel duruşlarından taviz vermeden rehberlik etmeye gönüllü adanmış bir ömürdür. Çocuk,

direnişe annenin avuçlarında başlayarak inşa eder. Annesinin ruhunda oluşturduğu erdemli ve ilkel hayat anlayışını şiirlerine ilmek ilmek dokuyan Pakdil, aşkın öznesi konumundaki kadını ise şiirinde imgenin gizemine hapsedmiştir.

Şairin, insanlık tarihini bir bütün olarak ele aldığı şiirlerinin yanı sıra ulusal tarihe de değindiği şiirleri vardır. Dönemin siyasal tarihi ve kendi değer dünyasının uzağında şekillenen sosyo-kültürel hayatın üyeleri olan insanlar ve onların fanusuna dönüşen tarihi mekânlar vardır. Bu durum ise batılılaşmanın bir getirisidir. Tarihi kökünden kopartarak yeniden yazılma çabasını insanı köksüzleştirmek olarak gören şair, şiirlerinde eleştirel bir dille imgelemiştir.

Sanatçının şiirlerinde insanlık tarihi, inanç merkezinin uzağında ele alınmamaktadır. Bu bağlamda inancın ulviyet kattığı mekânlar, insanın soyluluğunun elinden alınmaya çalışılmadığı, değerlerin simgeleştirildiği yerlerdir. Onun şiirlerindeki mekânların merkezinde Mekke vardır. Çünkü Mekke, İslam medeniyetinin kuşatıcı üst mekânıdır. Mekke insanı sevdiği ile buluşturan, onurlandıran bir mekândır. Pakdil'in şiirlerinde Ortadoğu'yu özellikle Filistin'i bir direniş mekânı olarak algılaması bu mekânların insanları çağırdığı duruşuyla insana kimlik sahibi olmaya davet eden mekânlardır. Medeniyetlerin beşiği olan İstanbul ve emperyalizme karşı direnişin şehri olan Maraş'ın tarihi geçmişleri bu mekânları şairin dünyasında özel ve önemli kılar. Pakdil, eylemselliğini, tavır alan duruşunu, muhalifliği, bir değer hatırlatıcı konumundaki bilinci ile şiirlerindeki mekânlara da giyindirir. İnsanoğlunun varoluş mücadelesini şiirin imge dilinde mekânlar üzerinden verir.

Sanatçı, mekânlar üzerinde varoluş mücadelesini verirken ölüm gerçeğini görmezden gelmez. Ölüm, Pakdil'in kaçtığı korkusu değildir. Şair, insan bedeninin yurdu olan dünyayı ruhunun konakladığı bir han olarak görür. Ölüm, şairin dizelerinde bilinç yüklüdür. İnancın kabullendirdiği ölüm, şairin dizelerinde trajedi olmaktan kurtulur. Hakikatin yeryüzü yansıması olan ölüm, sonsuzluğa atılan ilk adım olarak şiirde kendisine ait olan yeri inancın gölgesinde bulur.

İnsanın ancak gizemli cümlelerle özgür olabileceğine inanan sanatçı, duygularını ve düşüncelerini şiirlerinde imgenin buğulu aynasından göstererek duygularının ve düşüncelerinin bakırlığını korur. Nuri Pakdil'in, kelimelerle kurduğu gizil bağ şiirinin anlamsal dinamiklerini tetikleyen unsurdur. Okura yorumlamak için bıraktığı kelimelerin çağrışım alanının genişliği okurunu düşünsel yolculuğa çıkaran davetidir.

Pakdil'in imgelem dünyasının ışığında şiirleri üzerinden tematik okuma yapıldığında sanatçının her bir eserinin başlı başına bir müstakil bir eser hüviyeti teşkil etmekle birlikte düşünce ve imgelem dünyasının her bir eserine parça parça serpilmesi onun eserlerinin adeta bir tek müstakil eser özelliği kazandırır. Varoluşu dünya ve ahiret olarak bir bütün olarak algılayan sanatçı, eserlerine de bir bütünlük vermektedir.

KAYNAKÇA

1. NURİ PAKDİL KAYNAKÇASI

1.1. Nuri Pakdil'e Ait Kitaplar

1.1.1. Şiirleri

Pakdil, Nuri (2015d), **Sükût Sûretinde**, Edebiyat Dergisi Yayınları, Ankara.

_____, ____ (2014ğ), **Ahid Kulesi**, Edebiyat Dergisi Yayınları, Ankara.

_____, ____ (2014), **Osmanlı Simitçiler Kasîdesi**, Edebiyat Dergisi Yayınları, Ankara.

_____, ____ (2015), **Anneler ve Kudüsler**, Edebiyat Dergisi Yayınları, Ankara.

1.1.2. Denemeler

Pakdil, Nuri (2014a), **Bir Yazarın Notları III**, Edebiyat Dergisi Yayınları, Ankara.

_____, ____ (2014b), **Bir Yazarın Notları II**, Edebiyat Derisi Yayınları, Ankara.

_____, ____ (2014d), **Biat I**, Edebiyat Derisi Yayınları, Ankara.

_____, ____ (2014e), **Klas Duruş**, Edebiyat Derisi Yayınları, Ankara.

_____, ____ (2014f), **Kalem Kalesi**, Edebiyat Derisi Yayınları, Ankara.

_____, ____ (2015a), **Bir Yazarın Notları I**, Edebiyat Derisi Yayınları, Ankara.

_____, ____ (2015b), **Bir Yazarın Notları IV**, Edebiyat Derisi Yayınları, Ankara.

_____, ____ (2015c), **Edebiyat Kulesi**, Edebiyat Derisi Yayınları, Ankara.

_____, ____ (2017a), **Bağlanma**, Edebiyat Derisi Yayınları, Ankara.

_____, ____ (2017b), **Batı Notları**, Edebiyat Derisi Yayınları, Ankara.

_____, ____ (1977), **Biat II**, Edebiyat Derisi Yayınları, Ankara.

1.1.3. Mektupları

Pakdil, Nuri (2014c), **Mektuplar-I**, Edebiyat Derisi Yayınları, Ankara

_____,____ (2014d), **Mektuplar-II**, Edebiyat Derisi Yayınları, Ankara.

1.1.4. Oyunları

Pakdil, Nuri (2014g), **Umut**, Edebiyat Derisi Yayınları, Ankara.

1.2. Nuri Pakdil Hakkında Yapılan Çalışmalar

1.2.1. Hakkında Yapılan Makaleler

Akbayır, Sadık (2004), “Her Dağın Bir Duruşu Vardır Kalbimin Doğusunda Bir Avuç Şiir”, **Hece**, S.85, S.154-160.

Bedir, Âtîf (2004), “Bir Yazarın Karasevdası: Kudüs”, **Hece**, S.85, s.300-303.

Demirci, İbrahim (2004), “Nuri Pakdil’in Dil Tutumuna Bakış”, **Hece**, S.85, s.71-84.

Emre, Akif (2004), “Toprak Ve Ülkü Acısı”, **Hece**, S. 85 s.22-28.

Göçer, Ali (2013), “Mekânı Okuyan Adam” Edebiyat Eylemi ve Nuri Pakdil, (Editör: Hüseyin Su), **Hece Yayınları**, Ankara.

Gürdoğan, Nazif (2004), “Çağından Sorumlu Eylemci Düşünür”, **Hece**, S.85, s.133-138.

Mert, Necati (2004), “Nuri Pakdil: Dil Emekçisi”, **Hece**, S.85, s.85-92.

Sönmez, Mürsel (2013), “Nuri Pakdil’in İnsan Ve Yazar Olarak İlişkilerinin Bağlamı”, (Editör: Hüseyin Su), **Hece Yayınları**, Ankara.

Su, Hüseyin (2004), “Çelik Adam”, **Hece**, S.85, Ocak, s.8-15.

Su, Hüseyin, (2013), “Nuri Pakdil’de Red Düşüncesi Ve Bu Düşüncenin Hayatındaki Açılımı”, (Editör: Hüseyin Su), **Hece Yayınları**, Ankara.

2. GENEL KAYNAKÇA

2.1. Kitaplar

- Ahmed b Ahmed Zeynüddin (1974), **Sahîh-i Buhârî Muhtasarı Tecrîd-i Sarîh Tercümesi**, (Çev. Kâmil Miras), Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara.
- Akalın, Şükrü Halûk (2009), **Türkçe Sözlük**, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Altuntaş, Halil (2007), **Kur'an-ı Kerim**, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara.
- Ateş, Mehmet (2001), **Mitolojiler ve Semboller**, Aksisade Matbaası, İstanbul.
- Aydın, M. Âkif (2007), **İslâm Ansiklopedisi**, Türkiye Diyanet Vakfı Yayın Matbaacılık ve Ticaret İşletmeciliği, İstanbul.
- Bachelard, Gaston (1996), **Mekânın Poetikası**, Kesit Yayıncılık, İstanbul.
- Campbell, Joseph (2010), **Kahramanın Sonsuz Yolculuğu**, (Çev. Sabri Gürses) Kabalcı Yayınevi, İstanbul.
- Dilaçar, Agop (1989), “Gramer: Tanımı, Adı, Kapsamı, Türleri, Yöntemi, Eğitimdeki Yeri ve Tarihçesi”, TDAY Belleten 1971, TDK, Ankara.
- Eco, Umberto (1997), **Yorum ve Aşırı Yorum**, (Çev. Kemal Atakay), Can Yayınları, İstanbul.
- Enginün, İnci (1995), **Halide Edip Adıvar'ın Eserlerinde Doğu Batı Çatışması**, MEB Yay., İstanbul.
- Exupery, Antoine De Saint (2019), **Savaş Pilotu**, Dokuz Yayınları İstanbul.
- Frodham, Friede (2004) **Jung Psikolojisinin Ana Hatları**, (Çev. Aslan Yalçınar), Say Yay., İstanbul.
- Fromm, Erich (2018), **İtaatsizlik Üzerine Özgürlük Neden Otoriteye “Hayır” Demektir**, Say Yayınları, Ankara.
- Gesset, Y. Ortega (1995), **İnsan ve Herkes**, (Çev. Nuriye Gül Işık), Mtis Yay., İstanbul.
- Göçer, Ali (2015), **Sükût Sûretinde Şerhi**, Hece, Ankara.
- Heidegger, Martin (2008), **Varlık ve Zaman** (Çev. Kaan H. Ötken), Agora Kitaplığı, İstanbul.

Karakoç, Sezai, (1988), **Edebiyat Yazıları I Medeniyetin Rüyası Rüyanın Medeniyeti Şiir**, Diriliş Yayınları, İstanbul.

_____, _____ (1995), **Diriliş Muştusu**, Diriliş Yayınları, Ankara.

_____, _____ (2008), **Çıkış Yolu I-Ülkemizin Geleceği**, Diriliş Yayınları, İstanbul.

Kısakürek, Necip Fazıl (2016), **Tarih Boyunca Büyük Mazlumlar**, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul.

_____, _____ (2016), **At'a Senfoni**, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul.

Koç, Turan (2005), **Ölümsüzlük Düşüncesi**, İz Yayıncılık, İstanbul.

Korkmaz, Zeynep (2003), **Türkiye Türkçesi Grameri**, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.

Korkmaz, Ramazan (2002), “Romanda Dramatik Aksiyonu Sağlayan Değerlerin Görüntü Seviyeleri Üzerine Bazı Öneriler” **Scholarlyly Depth and Acuracy-Lars Johanson Armağanı**, Grafik Yayınları, Ankara.

_____, _____ (2009), **Cahit Sıtkı Tarancı**, Grafik Yayınları, Ankara.

_____, _____ (2008), **Aytmatov Anlatılarında Ötekileşme Sorunu Ve Dönüş İzlekleri**, Grafik Yayınları, Ankara.

_____, _____ (2015), **Yazınsal Okumalar**, Kesit Yayınları, İstanbul.

Kundera, Milan (2001), **Roman Sanatı**, (Çev. Aysel Bora), Can Yayınları, İstanbul.

Le Bon, Gustave (2015), **Kitleler Psikolojisi**, Hayat Yayın Grubu, İstanbul.

Lauster, Peter (2000), **Aşk ve Aşkın Psikolojisi**, (Çev. Nurittin Yıldırım), Doruk Yayınları, Ankara.

Lefebvre, Henri (2015), **Mekânın Üretimi**, (Çev. Işık Erdüngen), Sel Yayınları, İstanbul.

Lings, Martin (2003), **Simge Köken Örnek** (Çev. Süleyman Sähra), Hece yayınları, Ankara.

Narlı, Mehmet (2014), **Şiir ve Mekân**, Akçağ Yayınları, Ankara.

Özcan, Tarık (2014), **Askıda Kalan Kimlik**, Manas Yayıncılık, Elazığ

Özel, İsmet (2014), **Şiir Okuma Klavuzu**, Tam İstiklâl Yayıncılık Ortaklığı, İstanbul.

Özdenören, Rasim (2013), **Eşikte Duran İnsan**, İz Yayıncılık, İstanbul.

- Sazyek, Hakan (1996), **Cumhuriyet Dönemi Türk Şiirinde Garip Hareketi**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.
- Sennett, Richard (1999), **Gözün Vicdanı**, (Çev. Süha Sertabiboğlu, Can Kurultay), Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Süreya, Cemal (1992), **Folklor Şiire Düşman**, Can Yayınları, İstanbul.
- Şahin, Veysel (2014), **Bilge Kadının Aynadaki Yüzü Halide Edip Adıvar'ın Romanlarında Yapı ve İzlek**, Akçağ Yay., Ankara.
- _____, _____ (2017), **Turgut Uyar'ın Şiirlerinde “Ben Ve Öteki”nin Görüntü Düzeyleri (Turgut Uyar'ın Şiirleri Üzerine Tematik Bir İnceleme)**, Akçağ Yayınları, Ankara.
- Şeriatî, Ali (2017), **İnsanın Dört Zindanı**, Fecr Yayınları, Ankara
- _____, _____ (1984), **Medeniyet ve Modernizm**, (Çev. Ahmet Yüksek), Bir Yayıncılık, İstanbul.
- Tabarî, (1995), **Tabarî Tefsiri**, (Çev: Mehmet Keskin), Milli Gazete Yayınları, İstanbul
- Tural, Sadık (1993), **Edebiyat Bilimine Katkılar**, Ecdad Yayınları, Ankara.
- Tanpınar, Ahmet Hamdi (2006), **Beş Şehir**, Dergâh Yayınları, İstanbul.
- Turgut, Ahmet (2017), **Kalbim Kudüs'te Kaldı**, Kapı Yayınları, İstanbul.
- Ülken, Ziya (1999), **Aşkın Ahlakı**, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- Yardım, Mehmet Nuri (2000), **Romancılar Konuşuyor**, Kaktüs Yayınları. İstanbul.
- Zarifoğlu, Cahit (2006), **Konuşmalar**, Beyan Yayınları, İstanbul.

2.2. Genel Makaleler

- Aksoy, Ayşe- vd. (2009), “Asya Kültürlerinde Ebeveynlik Stilleri Ve Uygulamaları”, **Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt 18, Sayı 2, Sayfa 14-25.
- Batıslam, H. Dilek (2002), “Divan Şiirinin Mitolojik Kuşları: HÜMÂ, ANKA VE SİMURG” **Türk Kültürü İnceleme Dergisi**, C.1s.185-208.

- Candan, Abdurrahman (2010), “İslam Hukukunda yemin ve Ahlakilik”, **İslam Hukuku Araştırma Dergisi**, S.15, s.431-452.
- Erdoğan, Türkan, (2008), “Toplumsal Sistemin Düzen Sağlayıcı Unsuru Olarak Cinsiyet Yolu Farklılaşması”, **TSA**, S.3, s.123-145, Aralık.
- Geçgel, Hulisi (2004), “İkinci Yeni Şiirinde Sapmalar”, **Uluslararası IV. Dil, Yazım Ve Deyişbilim Sempozyumu**, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi.
- İnci- Elçi, Handan(2003), “Abdülhak Şinasi Hisar ve Ev”, **Türk Dili Dergisi**, S.623, S.717, s.715-719.
- Kasapoğlu, Abdurrahman (2007), “Kur’an’da Ümit- İman İlişkisi”, **Tasavvuf İlmî ve Akedemi Araştırma Dergisi**, S. 18, s.155-176.
- Özdemir, Cevdet (2001), “Kimlik Ve Söylem”, **Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, S.2 s107-122.
- Özcan, Tarık (2005), “Sessizliğin Dili Ve Simgenin Ruhaniliği Yahya Kemal Ve Necip Fazıl Kısakürek Şiiri Üzerine Bir Çözümleme”, **Gizli Diller Konulu Uluslararası Sempozyum, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırma ve Uygulama Merkezi**, s.109-114.
- Öztürk, Hayrettin (2013), “Abdulhaî El- Ferâhî’nin ‘ Kur’ân’daki Yeminler’ Adlı Çalışması Üzerine Bazı Değerlendirmeler”, **Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, S.34 s.37-70.
- Şahin, Veysel (1995), “Kahramanın Sonsuz Yolculuğunda ‘Osmancık’ın Simgesel Halleri”, **F.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi**, S.2,s.109-121.
- _____, _____, “Kültürel Bellek Mekânı Olarak Türküler”, **“Kültürümüzde Türkü Sempozyumu Bildirileri**, s. 103-113, Es, Ofset, Mat. Sivas.
- Şimşek, Esmâ (1995), “Giresun ve Çevresinde Anlatılmakta Olan “Ana Geyik” Efsanesinde Mitolojik Unsurlar”, **Milli Folklor Dergisi** S. 26 s.15-22
- Tosun, Necip (2006), “İmkânsız Aşkın Öyküleştirmiş Biçimleri”, **Hece Öykü Türk Öykücülüğünde Aşk**, S.14, s. 64-73, Nisan-Mayıs.
- Tuncay, Suavi (2002), “İnsan Davranışlarının Ekolojik Sisteme Etkilerinin Çevre Psikolojisiyle Örtüştürülmesi”, **Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, S.7, s.155-168.

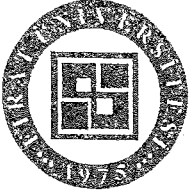
Yıldırım, Ali, (2015), “Mevlâna’nın Eserlerinde Kuş Sembolizmi”, **Akra Kùltür Sanat ve Edebiyat Dergisi**, S.6, s.235-247.

Genel Tez

Kılıç, Rùveyda (2015), “Türk Düşünce Tarihinde Nuri Pakdil ve Modernleşme Anlayışı”, **Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, (Yüksek Lisans Tezi), Çorum.

Sarıbaş, Hüseyin (2006), “Kur’an ve Sünnette İman Sabır İlişkisi”, **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, (Tezli Yüksek Lisans), Konya.

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU

ÖĞRENCİ BİLGİLERİ	
Adı-Soyadı	Hatice ESENDEMİR
Öğrenci Numarası	152213110
Enstitü Anabilim Dalı	Sosyal Bilimler Enstitüsü /Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı
Programı	Yeni Türk Edebiyatı
Danışmanın Adı-Soyadı	Doç. Dr. Veysel ŞAHİN
Tez Başlığı (Edebiyat)	Nuri Pakdil Şiirlerinde Yapı ve Tema

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

Yukarıda başlığı belirtilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 129 sayfalık kısmına ilişkin, 17/06/2019 tarihinde şahsım/tez danışmanım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % 9'tür.

Uygulanan filtrelemeler:

- 1- Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç,
- 2- Kaynakça hariç
- 3- Alıntılar hariç/dâhil
- 4- 5 kelimeden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Yukarıda bilgileri verilen öğrencinin doktora tezi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu tarafından belirlenen azami benzerlik oranlarını aşmadığını ve tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

Doç. Dr. Veysel ŞAHİN
Danışmanın Adı-Soyadı
(İmzası)

Prof. Dr. Ahmet BURAN
Anabilim Dalı Başkanı
(İmzası)

Lisansüstü tezler, savunma öncesinde intihal program raporu ile birlikte enstitüye teslim edilir.

İntihal raporu ile ilgili olarak etik kurallar dâhilindeki benzerlik oranları ilgili Enstitü Yönetim Kurulu tarafından belirlenir. (Enstitü Yönetim Kurulu tarafından tezin, intihal kapsamı dışında değerlendirilmesi için TURNITIN'den alınan raporda "benzerlik oranı"nın, "alıntılar hariç" en fazla %10, "alıntılar dâhil" % 30'u geçmemesi şeklinde kabul edilmiştir).

ÖZGEÇMİŞ

Hatice ESENDEMİR, 1983 yılında Elazığ'da doğdu. İlköğretimini Keban'da tamamladı. Ortaöğretimini Elazığ İmam-Hatip Lisesinde 2000 yılında tamamladı. 2010 yılında Fırat Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünden mezun olduktan sonra 2016 yılında aynı üniversitede yüksek lisans eğitimine başladı.

